

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๓๐ ตอนที่ ๑๒๙๑ – ๑๓๐๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๒๙๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗

ถ. ขณะนี้เรากำลังพูดถึงจิตฺติจิต ซึ่งทุกคนกลัวความตายกันทุกคน อยากจะไปเกิดใหม่ให้ดีกว่าเดิม หรืออย่างน้อยก็ไม่ต้องตกต่ำ ตามความรู้เดิมที่ผมทราบมา สติปัฏฐานช่วยได้ คือ ให้มีความรู้สึก มีสติอยู่ตลอดเวลา แต่ก่อนที่จะเกิดจิตฺติจิต จะเกิด หรือ ก่อนที่จะถึงกาลละ เวทนาจะเกิดขึ้น ตามเรียนมา

ผมเคยไปคุยกับพระว่าท่านบวชเพื่ออะไร บางรูปก็บอกว่า ทำงานเพื่อความตาย ก่อนจะตายก็พิจารณากายานุปัสสนาสติปัฏฐานอยู่ตลอดเวลา และก่อนที่ท่านจะมรณะ ผมอยู่ใกล้ซัดด้วย เห็นเวทนาที่ท่านมี คือ อาการครางฮือ ๆ จิตมันสลาย มันกระเพื่อม ผมเชื่ออย่างนั้นแน่ บางครั้งท่านก็เป็นภวังคจิต บางครั้งสติก็คืนมา ผมเรียนถามท่านว่า หลวงพ่อ การปฏิบัติกรรมฐานของจิตหลวงพ่อกำมา ๔๐ - ๕๐ ปี แล้ว น่าจะทำให้จิตหลวงพ่อนิ่งได้ ท่านบอกว่า นิ่งได้เหมือนกัน แต่ต้องมีเวลาตั้งตัว เช่น เอาจิตไปแขวนไว้ที่นั่นที่นี่ เวทนามก็อาจจะไม่เกิด แต่ถ้าเวทนาใหม่รุนแรงจะไม่ให้โอกาสเราเลย ท่านว่าอย่างนั้น

ผมขอเรียนท่านอาจารย์ว่า จะมีเล่ห์หรืออุบายทางใดไหมที่จะทำให้เราลดเวทนาก่อนที่จะถึงจิตฺติจิต

ส. ท่านผู้ฟังเป็นห่วงว่า เมื่อใกล้จิตฺติเวทนาจะมีกำลัง แต่สภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตาจริง ๆ สิ่งที่เราห่วงสั่นที่ห่วง อาจจะไม่ได้เกิดขึ้นเป็นไปอย่างนั้นก็ได้ ถึงเวลาจริง ๆ บางท่านอาจจะเหมือนกับหลับและก็ตื่น ความตายเร็วยิ่งกว่า กระพริบตา เพราะเป็นจิตขณะเดียวนั้น แต่การที่จะกระพริบตา จิตต้องเกิดซ้ำกันหลายขณะ รูปจึงจะทำการไหวเป็นการกระพริบตาได้ เพราะฉะนั้น จิตฺติจิตจริง ๆ ไม่น่ากลัวเลย

ถ. ผมไม่ได้กลัวจิต จิตแป๊บเดียวผมทราบ แต่เกรงว่าชนกกรรมหรือ อาสันนกรรมที่จะให้ไปสู่ที่ดีที่เป็นกุศลนั้น จิตจะต้องมีสมาธิเพียงพอ ใช่มั้ย

ส. เจริญกุศลเพื่อให้กุศลหนึ่งเป็นปัจจัย แต่ว่ากุศลนั้นจะเป็นปัจจัยหรือไม่ ไม่สามารถบังคับบัญชาได้ ตราบใดที่ยังไม่ใช่พระโสดาบันบุคคล ถ้ามีหนทางอย่าง ที่ว่า พระผู้มีพระภาคต้องทรงพระมหากรุณาช่วยทุกคนว่า ก่อนที่จะจุติให้ทำอย่างนี้ เพื่อที่จะไม่ต้องไปสู่อบายภูมิ

ถ. การที่เราถือสืบต่อกันมาว่า ให้นึกถึงพระอรหันต์ หรืออะไรบ้างก่อนตาย ไม่ใช่วิธีที่ถูกหรือ

ส. เป็นแต่เพียงหนทางที่อาจจะทำให้ผู้ที่ใกล้จะตายมีกรรมนิมิตอารมณ์ เกิดขึ้น เพราะเสียงนั้นเตือนให้ระลึกถึงพระอรหันต์ เตือนให้ระลึกถึงสิ่งที่จะทำให้ กุศลจิตเกิด

ถ. คือ สตินั่นเอง

ส. แล้วแต่ว่าสติของบุคคลนั้นจะเกิดหรือไม่เกิด ซึ่งย่อมแล้วแต่กรรม

ถ. ถ้าสติเกิดเพราะคำว่าอรหันต์ ก็เป็นผลดี ฉะนั้น จรรยาแพทย์ ควรที่จะเปลี่ยนหรือยัง เพราะทุกคนห่วงคนป่วยว่าจะตาย ก็ให้แพทย์เยียวยาทุกครั้งที่มีอาการหนักขึ้นมา แพทย์ก็เอาเข็มฉีดยาเข็มแทงตามเส้นโลหิตต่าง ๆ ผู้ป่วยก็พยายามสงบสติอารมณ์เพราะเรียนพุทธศาสนาบ้าง แต่ทุกครั้งเข็มแทงก็มีการ กระเพื่อมของกาย ซึ่งนั่นหมายถึงว่าจิตต้องกระเพื่อมด้วย คำว่า พุทโธก็ดี ธัมโม สังโฆก็ดี ก็ไม่น่าจะเกิดผล แบบนี้แพทย์ควรจะเปลี่ยนวิธีการไหม

ส. เป็นเรื่องของเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น และเมื่อถึงเวลานั้นจริง ๆ ความสับสน ความวุ่นวาย ทุกสิ่งทุกอย่างอาจจะเกิดขึ้นเป็นไปอย่างนั้น หรือไม่เป็นอย่างนั้นก็ได้ ตามกรรมจริง ๆ แต่ข้อสำคัญ คือ มรณาสันนวิธีซึ่งเป็นชวนจิตสุดท้าย ก่อนจุติจิตจะเกิด เร็วมาก ไม่มีใครสามารถที่จะรู้ได้ว่า ในขณะนั้นจะเป็นกุศลจิตหรือ อกุศลจิต แม้แต่ผู้หนึ่งผู้ใดจะกล่าวคำว่าอรหันต์ หรือจะมีพระพุทธรูปตั้งอยู่ หรือจะมี

กลิ่นธูป กลิ่นดอกไม้หอม ๆ เพื่อที่จะให้กุศลจิตเกิด แต่ต้องยอมแล้วแต่กรรมที่จะเป็น
ชนกกรรมของบุคคลนั้นว่าจะเป็นกรรมใด

ถ้าเป็นอกุศลกรรม จะมีอารมณ์ที่ทำให้จิตเศร้าหมองเกิดขึ้น จิตเศร้าหมองใน
ที่นี้หมายความว่า อกุศลจิตเกิดขึ้น แล้วแต่ว่าจะเป็นโลภมูลจิต หรือโทสมูลจิต หรือ
โมหมูลจิตก็ตาม ทำให้ปฏิสนธิในอบายภูมิ

แต่ถ้ากุศลกรรมเป็นชนกกรรม แม้ที่กำลังถูกเข็มแทงเจ็บปวด แต่กรรมนั้นก็ยัง
ทำให้จิตที่เป็นชวนจิตสุดท้ายก่อนจุติจิตผ่องใสเป็นกุศล

เพราะฉะนั้น ก่อนที่จะตายจริง ๆ ไม่อยู่ในอำนาจของใครทั้งสิ้นนอกจาก
อำนาจของชนกกรรม ซึ่งเป็นกรรมเดียวเท่านั้นที่ทำให้อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด
เกิดปรากฏ และจิตที่กำลังมีอารมณ์นั้นจะเป็นกุศลจิตหรืออกุศลจิต ก็เพราะเป็นผล
ของชนกกรรม

ไม่ใช่จะเตรียมตัวไว้ พยายามให้จิตเป็นกุศลหมดเมื่อใกล้จะตาย เป็นไปไม่ได้
เพราะนิमितต่าง ๆ หรืออารมณ์ ที่ใช้คำว่า กรรมอารมณ์ กรรมนิमितอารมณ์ หรือ
คตินิमितอารมณ์ หมายความว่าถึงอารมณ์ที่ปรากฏ จะเป็นทางตา หรือทางหู ทางจมูก
ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ทางหนึ่งทางใดก็ได้แล้วแต่ประเภทของอารมณ์นั้น เช่น
ถ้าเป็นกรรมอารมณ์ ใครจะพูดว่าอรหัง ๆ หรือใครจะเอาเข็มแทง แต่จิตของบุคคลนั้น
มีกรรมที่ได้เคยกระทำแล้วซึ่งเป็นชนกกรรมที่จะทำให้ปฏิสนธิจิตเกิดต่อจากจุติจิต
ชนกกรรมนั้นเองจะทำให้จิตของบุคคลนั้นนึกถึงกรรมที่เป็นกุศลที่ได้กระทำแล้ว แม้ว่า
กำลังถูกเข็มแทง หรือกำลังได้ยินคำว่าอรหังกก็ตาม ถ้าเป็นกุศลกรรมก็จะทำให้บุคคล
นั้นระลึกถึงกรรมที่ได้กระทำแล้วที่เป็นกุศล และกุศลจิตก็เกิด

นี่เป็นประเภทหนึ่งของอารมณ์ที่แสดงว่า จะเป็นอารมณ์ของปฏิสนธิจิตต่อจาก
จุติจิต

ตามปกติก่อนที่จุติจิตจะเกิด มีสี่ขณะนี้เป็นอารมณ์ได้ มีเสียงทางหูเป็น
อารมณ์ได้ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ได้ มีรสเป็นอารมณ์ได้ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ได้
กำลังคิดนี้รู้เรื่องต่าง ๆ ทางใจได้ แต่ไม่ใช่คำว่า กรรมอารมณ์ หรือกรรมนิमितอารมณ์

หรือคตินิมิตอารมณ์ เพราะเหตุใด เพราะ ๓ อารมณ์นี้ เป็นอารมณ์ของจิตใกล้จะจุติ และจะเป็นอารมณ์ของปฏิสนธิจิตสืบต่อจากจุติจิตเท่านั้นเอง แต่ก็คือสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาอย่างนี้

ถ้าจุติจิตจะเกิดต่อจากจักขุทวารวิถิ ก็คือกำลังเห็นเดี๋ยวนี้สบาย ๆ และจุติจิตก็เกิดทำกิจเคลื่อนจากความเป็นบุคคลนี้ เพราะฉะนั้น สิ่งที่ปรากฏทางตาในขณะนี้เป็นกรรมนิมิตอารมณ์ หรืออาจจะเป็นเสียงทางหูที่กำลังได้ยินเรื่องของธรรมก็ได้ และจุติจิตก็เกิด เพราะฉะนั้น ขณะนั้นบุคคลนั้นกำลังมีเสียงเป็นอารมณ์ เป็นกรรมนิมิตอารมณ์ที่จะทำให้ปฏิสนธิจิตมีเสียงนี้เป็นอารมณ์ และทำให้ปฏิสนธิในสุคติภูมิ ถ้ากุศลจิตเกิด

เพราะฉะนั้น กรรมนิมิตอารมณ์ ก็คือชีวิตประจำวันธรรมดา ๆ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนั่นเอง หรือสำหรับผู้ที่ได้ฌาน ก็มีกสิณนิมิตเป็นอารมณ์ ซึ่งก็คือกรรมนิมิตนั่นเอง เพราะว่าป็นนิมิตที่จะทำให้เขาเกิดในพรหมภูมิชั้นต่าง ๆ

ถ. ผมอยากจะเล่าประสบการณ์ที่ผมเคยป่วยหนักมาครั้งหนึ่ง ยังจำได้มาถึงทุกวันนี้ เป็นมาประมาณ ๓๐ กว่าปีมาแล้ว คือ ผมป่วยจนขยับเขยื้อนไม่ได้ รู้สึกเจ็บปวดและมีความร้อนในนั้น เวลาที่มีความรู้สึกอีกที ความรู้สึกเจ็บปวดหมด เหลือแต่ความเย็น คล้าย ๆ มีเหงื่อแตกออกมา ผมได้สติว่า คนโบราณเล่าว่า คนจะตายต้องธาตุไฟแตก ผมสังเกตดู ตอนนั้นไม่หลงลืมสติ ความเย็นนั้นหายไป ไม่รู้สึกเลย ต่อมาตามองอะไรไม่เห็น ผมคิดว่า น่ากลัวจะใกล้แล้ว ต่อมาหูก็ไม่ได้ยินอะไรเลย แต่สติผมยังดีอยู่ สุดท้ายรู้สึกลมหายใจเข้าออก ๆ และหมดสติ คือ ไม่รู้สึกอะไรเลย รู้สึกว่าจะเป็นอย่างนี้

วันนั้นประมาณสักสามโมงเย็น คนที่บ้านก็ไม่อยู่ ผมไม่รู้สึกตัว ตื่นขึ้นอีกทีประมาณสองยาม เห็นผู้คนมากันเต็มบ้าน มีพระมา ความรู้สึกเป็นอย่างนี้ ผมจำได้มาจนกระทั่งเดี๋ยวนี้

เพราะฉะนั้น ที่เข้าใจว่าคนเราเวลาเจ็บไข้ได้ป่วยแล้วจะขาดสติ จะมีอาการอย่างนี้ คือ ความเย็น ความร้อน ความเคลื่อนไหวอะไรจะไม่รู้สึก จะหมดความรู้สึก

ไม่รู้รู้สึกเลย ประสาทจะไม่รับรู้เลย ต่อมาตามองไม่เห็น หูไม่ได้ยิน รู้สึกแต่ลมเท่านั้น แค่นหายใจเข้าออก ต่อจากนั้นก็รู้สึก แต่ผมไม่ขาดสติ เพราะรู้หมด

อีกอย่างที่คุณบอกว่า อรหัง ๆ เวลาคนจะตายเป็นการบอกหนทาง ผมว่า อย่างอาจารย์ว่า คนเราถ้าไม่รู้เลยว่าพระอรหันต์คืออะไร บอกไปก็ป่วยการ อย่างที่เขาเล่ากันจะเป็นจริงอย่างไรไม่ทราบ คือ คนมีอาชีพร้ายปลาจะตาย ก่อนหน้านั้นแกหาปลาแล้วมาตากเป็นปลาเค็มขาย และขายปลาสดบ้าง ตอนหลังทำไม่ไหว ลูกก็ทำต่อ แกมีหน้าที่ขาย เมื่อแกใกล้จะตาย ลูกก็บอก อรหัง ๆ แกก็ว่า สามหางบาท สามหางบาท อย่างนี้ เป็นต้น เพราะจิตเคยคิดแต่จะขาย ไม่รู้ว่าพระอรหันต์เป็นอย่างไร

อีกเรื่องเจอมากับตัว แกจะตายแล้วลูกก็บอกว่า พระอรหัง พ่อ แกก็ว่า ไปให้พ้น รู้หรือเปล่าว่าพระอรหันต์เป็นอย่างไร อย่างมาทำให้หนวกหู จะทำจิตให้สบาย ผมเคยเห็นมาแล้ว

สุ. เป็นเรื่องที่เราเห็นได้ว่า เวลาที่จิตจิตจะเกิดจริง ๆ ไม่มีใครสามารถรู้ได้ว่า จะคิดอะไร จะนึกอย่างไร จะมีอารมณ์อะไรที่ปรากฏก่อนที่จะจิต และเป็นไปอย่างรวดเร็วโดยที่จำไม่ได้ ซาติก่อนหมดไปแล้ว แต่อารมณ์ใกล้จะตายของซาติก่อนก็เป็นอารมณ์ของปฏิสนธิจิตในชาตินี้ และจะเป็นอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ ในสังสารวัฏ

ข้อสำคัญ คือ กิเลส ยังหวังโย ยังผูกพันในภพนี้ชาตินี้มากมายสักแค่ไหน ซึ่งควรที่จะเห็นได้จริง ๆ ว่า แต่ละคนจะเป็นบุคคลนี้อยู่อีกไม่นานก็จะสิ้นสภาพของความเป็นบุคคลนี้แล้ว เพราะฉะนั้น ควรที่จะเจริญกุศลเพื่อละคลายความติดในการเป็นบุคคลนี้ เพราะการติดในแต่ละภพแต่ละภูมิของการเป็นแต่ละบุคคลนี้มีมากมายหลายประการที่จะทำให้กุศลเพิ่มพูนขึ้น บางคนก็มีมานะมากในชาตินี้ ในความเป็นคนคนนี้ ซึ่งข้อความในอรรถกถามีว่า มานะก็เหมือนกับลูกโป่งซึ่งเต็มไปด้วยลม ลอยไป ก็เท่านั้นเอง พองขึ้นก็เพราะลม นั่นคือลักษณะของมานะ ความสำคัญตน แต่ที่จริงแล้วไม่มีอะไร ก็ต้องหมดสิ้นไป หมดไป เพราะฉะนั้น ใครที่

มีมานะเพิ่มมากขึ้น ก็คิดถึงลูกโป่งซึ่งกำลังพองขึ้นด้วยลม และก็กำลังจะลอยขึ้น ๆ เหนือตัวเอง

ถ. พุดถึงเรื่องจิตกับปฏิสนธิ ผมคิดว่าหลายท่านคงได้ยินเรื่องการระลึกชาติได้ของพระภิกษุรูปหนึ่งทีกล่าวว่า ในอดีตเป็นพี่ชายของมารดาในปัจจุบัน จะเป็นพระหรือเป็นฆราวาส ก็ไม่แน่ใจ ตายไปแล้วก็มีคนมางานศพมากมาย แต่สำคัญว่าตนเองยังมีชีวิตอยู่ ไปทักทายคนอื่นเขา ก็ไม่มีใครพูดด้วย จำได้ว่าเป็นห่วงน้องสาวมาก ในขณะที่กระสับกระส่าย เป็นภวังค์ เวลาที่มีสติก็นึกถึงน้องสาว ซึ่งช่วงนั้นน้องสาวกำลังใกล้คลอดหรือคลอดแล้วผมไม่แน่ใจ แต่เมื่อท่านรู้สึกตัวปรากฏว่าเป็นลูกของน้องสาวแล้ว และก็รู้ตัวเองด้วยขณะที่ยังแบบเบาะ แต่พูดไม่ได้

ผมสงสัยว่า เด็กที่อยู่ในครรภ์ของมารดาต้องมีปฏิสนธิจิตแล้ว ส่วนผู้ที่ระลึกชาติได้ที่เกิดเป็นลูกของน้องสาวนั้น ปฏิสนธิจิตของเขาซ้อนกับปฏิสนธิจิตของเด็กได้หรือไม่

สุ. ซ้อนไม่ได้แน่ ๆ

ถ. แต่มีประจักษ์พยานว่าเป็นความจริง ตอนนั้นเด็กคลอดแล้ว ขณะที่คนป่วยยังกระสับกระส่ายอยู่ใกล้จะตาย จะมีคติของตัวที่จะออกไปแสวงหาที่เกิดได้ไหม และที่เกิดเผชิญไปอยู่กับเด็ก ซึ่งจะค้านกับที่อาจารย์สอน แต่หลายคนก็พิสูจน์ว่าสิ่งที่ผู้ระลึกชาติได้กล่าวถึงเป็นเรื่องจริง

สุ. การระลึกชาติเป็นเรื่องที่ยากต่อการพิสูจน์ว่า ที่ระลึกนั้นถูกต้องแค่ไหน มีใครพิสูจน์ได้ แต่ข้อพิสูจน์ คือ จิตเกิดซ้อนกันไม่ได้

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

สุ. วิญญาณเก่าไปไหน หมายความว่าให้จิตไปก่อน และให้วิญญาณใหม่ปฏิสนธิต่อ แอบแฝงอยู่ คนนี้อยู่ได้คนเดียว ไปไหนแล้ว และคนอื่นก็มาอยู่ต่ออย่างนั้นหรือ แต่ตามความจริง ปฏิสนธิจิตเกิดพร้อมกับกัมมชรูป ซึ่งกรรมที่เป็นชนกกรรมทำให้วิบากจิตและเจตสิกเกิดพร้อมกับกัมมชรูปของบุคคลนั้น

๑๒๙๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

ส. เรื่องของภพภูมิต่าง ๆ ตราบใดที่ยังมีทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม ก็ย่อมแล้วแต่ว่ากรรมใดจะเป็นชนกกรรม ถ้าเกิดในสวรรค์ เมื่อจุติจิตทำกิจเคลื่อนจากการเป็นเทพบุตรในสวรรค์แล้ว เกิดในอบายภูมิได้ไหม ได้

แสดงให้เห็นว่า สำหรับภพภูมิทั้ง ๑๑ ภูมิ เกิดเป็นมนุษย์ เมื่อจุติแล้วอาจจะเกิดในกามสุคติภูมิ ภูมิหนึ่งภูมิใด ซึ่งอาจจะเป็นมนุษย์อีก หรือว่าในสวรรค์ชั้นหนึ่ง ชั้นใดใน ๖ ชั้นก็ได้ ถ้าเป็นผลของกุศลกรรม แต่ถ้าเป็นผลของอกุศลกรรมก็ทำให้เกิดในอบายภูมิ ภูมิหนึ่งภูมิใด คือ เกิดในนรก หรือเป็นสัตว์ดิรัจฉาน เป็นเปรต เป็นอสุรกาย

ไม่เหมือนอย่างรูปพรหมบุคคล ถ้าผู้ใดอบรมเจริญฌานสมาบัติ มีวิสัณฺณวล่องชำนาญจนกระทั่งฌานจิตเกิดก่อนจุติ ทำให้ปฏิสนธิเป็นพรหมบุคคล ในรูปพรหมภูมิ เมื่อจุติจากรูปพรหมภูมิบุคคลแล้ว จะไม่เกิดในอบายภูมิทันที แต่จะเกิดในกามสุคติภูมิ แล้วแต่ว่าจะเป็นทวิเหตุหรือติเหตุ หมายความว่า ปฏิสนธิจิตประกอบด้วย ๒ เหตุ คือ อโลภเจตสิก อโทสเจตสิก หรือประกอบด้วย ๓ เหตุ คือ ทั้งอโลภเจตสิก อโทสเจตสิก และอโมหะคือปัญญาเจตสิกด้วย

มีความสำคัญใหม่ที่ปฏิสนธิจิตประกอบด้วยอโลภเจตสิกและอโทสเจตสิกเท่านั้น หรือประกอบด้วยอโลภเจตสิก อโทสเจตสิก และอโมหะคือปัญญาเจตสิก

สำคัญ เพราะสำหรับในชาติที่ประกอบด้วยอโลภะและอโทสะ ไม่ประกอบด้วยปัญญาเจตสิก พื้นฐานของจิตย่อมไม่สามารถที่จะอบรมเจริญปัญญาถึงขั้นรู้แจ้งอริยสัจธรรม เพราะฉะนั้น แม้จะเป็นรูปพรหมบุคคลแล้วจุติจากรูปพรหมเกิดในกามสุคติภูมิ เพราะจะไม่เกิดในอบายภูมิทันที แต่เมื่อเกิดในกามสุคติภูมิอาจจะเกิดเป็นทวิเหตุบุคคล ประกอบด้วยอโลภเจตสิกและอโทสเจตสิกเท่านั้น ไม่มีปัญญาเจตสิก

เกิดร่วมก็ได้ หรืออาจจะเป็นติเหตุบุคคล คือ ประกอบด้วยอโลภะ อโทสะ และปัญญาเจตสิกด้วย

แต่ถ้าเป็นผู้ที่เกิดในรูปพรหมภูมิ ปัญญามั่นคงกว่าจะได้ถึงขั้นรูปฌาน เป็นอเนกขาริกสังขาร ไม่หวั่นไหว เพราะฉะนั้น เมื่อจุติจากรูปพรหมภูมิแล้วจะเกิด ในกามสุคติภูมิ และเป็นติเหตุบุคคล คือ ประกอบด้วยอโลภะ อโทสะ และปัญญา

ท่านที่นั่งอยู่ที่นี้ ท่านมาจากภพภูมิไหนก็ไม่ทราบ อาจจะมาจากรูปพรหมภูมิอื่น และถ้าปฏิสนธิของท่านเป็นติเหตุกะ คือ ประกอบด้วยอโลภะ อโทสะ อโมหะ อาจจะมาจากรูปพรหมภูมิก็ได้ เคยไปมาแล้ว แต่การอบรมเจริญสติปัฏฐานย่อม ดีกว่าที่จะเป็นรูปพรหมบุคคลโดยที่จะไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม เพราะถ้าไม่ได้เป็น พระโสดาบันบุคคลในภูมิที่มีชั้น ๕ และเกิดในรูปพรหมภูมิ ไม่มีโอกาสที่จะรู้แจ้ง อริยสัจธรรมเป็นพระอริยบุคคล เนื่องจากการรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้า ต้องในภูมิที่มีชั้น ๕ และเป็นกามสุคติภูมิ เพราะฉะนั้น การเกิดเป็นมนุษย์ เป็น กามสุคติ มีโอกาสฟังพระธรรมให้เข้าใจขึ้น เพื่อจะได้อบรมเจริญปัญญาให้มากขึ้น หรือว่าเกิดในสวรรค์ชั้นหนึ่งชั้นใดใน ๖ ชั้น ก็มีศาลาสวรรค์มาทุกชั้นที่จะได้ฟังพระธรรม อบรมเจริญปัญญาให้มากขึ้น ถ้าไม่เพิลิดเพลινในสมบัติ เพราะสมบัติที่แท้จริง คือ กรรม ไม่ใช่วัตถุสมบัติอื่น ๆ

สำหรับผู้ที่ไม่เชื่อเรื่องของนรกสวรรค์ ขอกล่าวถึงข้อความใน **อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ธรรมปริยายสูตร ข้อ ๑๔๓** ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมปริยายอันเป็นเหตุแห่งความกระเสือก กระสนแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรมปริยายอันเป็นเหตุแห่งความกระเสือกกระสนเป็นไฉน
ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของ ๆ ตน เป็นผู้รับผลของกรรม เป็นผู้ที่มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นพวกพ้อง มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กระทำกรรมใด ไว้ เป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ย่อมเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ๆ

ให้นึกถึงคราวที่จะได้รับผลของกรรม เพื่อจะระลึกได้ว่า กรรมใดเป็นอกุศลก็จงรีบละเว้นเสีย เพราะอกุศลในอดีตก็ได้กระทำมามากมายแล้ว ถ้ายังกระทำต่อไป ย่อมเป็นปัจจัยทำให้ได้รับผลของกรรมนั้น

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ หยาบฆ่า มีมือชุ่มด้วยโลหิต ตั้งอยู่ในการฆ่าและการทรมาน ไม่มีความเอ็นดูในสัตว์ที่มีชีวิตทั้งปวง บุคคลนั้นย่อมกระเลื้อยกระส่นด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ กายกรรมของเขาคด วจีกรรมของเขาก็คด มโนกรรมของเขาก็คด คติของเขาก็คด อุบัติของเขาก็คด

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวคติ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ นรกอันมีทุกข์โดยส่วนเดียว หรือกำเนิดดิรัจฉานอันมีปกติกระเลื้อยกระส่นของบุคคลผู้มีคติคด ผู้มีอุบัติคด ฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็กำเนิดดิรัจฉานอันมีปกติกระเลื้อยกระส่นนั้นเป็นไฉน คือ ฐู แมลงป่อง ตะขาบ พังพอน แมว หนู นกเค้าแมว หรือสัตว์ทั้งหลายผู้เข้าถึงกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานเหล่าใดเหล่าหนึ่ง แม้อื่น ๆ ที่เห็นมนุษย์แล้วย่อมกระเลื้อยกระส่น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย การอุบัติของสัตว์ย่อมมีเพราะกรรมอันมีแล้ว ด้วยประการดังนี้แล คือ เขาย่อมอุบัติด้วยกรรมที่เขาทำ ผัสสะอันเป็นวิบากย่อมถูกต้องเขาผู้อุบัติแล้ว

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราย่อมกล่าวว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้รับผลของกรรม ด้วยประการฉะนี้ ฯ

เวลาที่จะทำอกุศล กระเลื้อยกระส่นใหม่ ยังไม่เป็นอกุศลกรรม เพียงอกุศลจิตก็กระเลื้อยกระส่นกันวุ่นวายไปหมด ในการทำมาหาเลี้ยงชีพ ในการทำทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นปกติในชีวิตประจำวันซึ่งจำเป็น แต่สำหรับอกุศลกรรม ไม่น่าจะจำเป็นที่จะกระทำทางกาย ทางวาจา ทางใจ แต่ถ้าทำแล้วพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เรากล่าวคติ ๒

อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ นรกอันมีทุกข์โดยส่วนเดียว หรือกำเนิดดิรัจฉานอันมี
ปกติกระเลื่อกระสน

ถ. ไม่เข้าใจข้อความที่ว่า ผัสสะอันเป็นวิบากย่อมถูกต้องเขาผู้ปฏิบัติแล้ว

ส. ผู้ปฏิบัติแล้ว คือ เกิดมาแล้ว มีใครบ้างที่จะไม่ได้รับผลของกรรม ทางตา
ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย นี่คือการรับผลของกรรม เพราะผัสสะต้องกระทบ
ไม่มีสัตว์บุคคลเลย ผัสสะเป็นสภาพธรรมที่กระทบอารมณ์ ซึ่งจิตที่เกิดพร้อมผัสสะนั้น
ก็รู้แจ้งในอารมณ์ที่ผัสสะกระทบ และเวทนาจึงรู้สึกในอารมณ์ที่ผัสสะกระทบที่จิตกำลัง
รู้แจ้ง นี่คือการรับผลของกรรม

ถ. ผัสสะอันเป็นวิบาก หมายถึงผัสสะในจักขุวิญญาณ เป็นต้น ใช่ไหม

ส. วิบากจิตทั้งหลายที่จะรับผลของกรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น
ทางกาย

เกิดเป็นสัตว์กระเลื่อกระสนใหม่ นหินมนุษย์ ตามข้อความที่ว่า ก็กำเนิด
ดิรัจฉานอันมีปกติกระเลื่อกระสนนั้นเป็นไฉน คือ งู แมลงป่อง ตะขาบ พังพอน
แมว หนู นกเค้าแมว หรือสัตว์ทั้งหลายผู้เข้าถึงกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
เมื่อใด ๆ ที่เห็นมนุษย์แล้วย่อมกระเลื่อกระสน

หนิภัย เพราะกลัวภัยที่จะเกิดทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย
แม้สัตว์ดิรัจฉานก็เหมือนกัน

ถ. ความตระหนี่ ๕ ประการ มีตระหนี่ในอาวาส ตระหนี่ในตระกูล ตระหนี่
ในลาภ ตระหนี่ในวรรณะ และตระหนี่ในธรรม ๔ ประการข้างต้นผมเข้าใจ แต่
ตระหนี่ในธรรมหมายความว่าอย่างไร

ส. การเป็นผู้รู้ในธรรม บางคนต้องการศึกษาธรรมเพื่อที่จะเก่งกว่า แทนที่
จะศึกษาเพื่อขัดเกลา เพื่อจะได้รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง เพื่อละคลายอกุศล
เพราะฉะนั้น ถ้าใครไม่รู้จุดประสงค์จริง ๆ ของการศึกษารวมของตนเอง ไม่ได้
พิจารณา บุคคลนั้นอาจจะเป็นผู้ที่ศึกษารวมเพื่อต้องการเก่งกว่า หรือต้องการเก่ง
ที่สุด ซึ่งถ้าเป็นอย่างนั้น บุคคลนั้นจะตระหนี่ธรรม หมายความว่า ไม่ยอมให้คนอื่น

เข้าใจธรรมส่วนละเอียด เพราะถ้าบุคคลอื่นเข้าใจแล้วอาจจะเก่งกว่าก็ได้ นั่นคือ
ตระหนักรู้ธรรม แต่ข้อความในอรรถกถาอธิบายเพิ่มเติมว่า ถ้าบุคคลที่ต้องการธรรมเป็น
ผู้ที่มีอกุศลจิต ไม่ได้ศึกษาธรรมเพื่อประโยชน์จริง ๆ ผู้ที่อธิบายธรรมหรือให้ความรู้เรื่อง
ธรรมนั้นเห็นว่าเป็นการไม่สมควรที่จะให้บุคคลนั้นมีอกุศลจิตอย่างนั้น ก็จะไม่ชี้แจง
ข้อความในธรรมให้ก็ได้ เพราะไม่เป็นประโยชน์ และอาจเป็นการเพิ่มอกุศลจิตให้
บุคคลนั้นยิ่งขึ้น

อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต กรรมสูตรที่ ๑ ข้อ ๑๙๔ มีข้อความที่แสดง
ให้เห็นว่า ผลของกรรมมี นรกสวรรค์มี

ข้อความมีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่รู้แล้ว ย่อมไม่กล่าวความสิ้นสุดแห่งกรรมที่สัตว์
ตั้งใจกระทำสั่งสมขึ้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เราไม่รู้แล้ว ย่อมไม่กล่าว แต่เพราะทรงรู้ว่า
ความสิ้นสุดแห่งกรรมที่สัตว์ตั้งใจกระทำสั่งสมขึ้น มี ซึ่งทุกท่านอาจจะคิดว่า ชีวิตของ
แต่ละท่านวันหนึ่ง ๆ ไม่ได้ทำกรรมอะไร ทำไมสังสารวัฏจึงมียืดยาวต่อไปไม่สิ้นสุด
วันนี้ก็ดูเหมือนว่าไม่ได้ทำกรรมอะไร และจะมีเหตุปัจจัยอะไรที่จะทำให้ต้องเกิดอีก
ตายอีกไม่สิ้นสุด แต่กรรมทั้งหลายที่ได้กระทำแล้ว ที่สัตว์ตั้งใจกระทำสั่งสม แสดงให้
เห็นว่า ในชีวิตประจำวัน ถ้าคิดว่าไม่ได้กระทำกรรม ความจริงกระทำแล้ว บางอย่าง
เป็นกายกรรม บางอย่างเป็นวจีกรรม บางอย่างเป็นมโนกรรม ที่ตั้งใจกระทำ
ไม่สูญหาย กรรมทุกกรรมที่ได้กระทำแล้ว เกิดดับสะสมสืบต่ออยู่ในจิต เป็นเหตุที่จะ
ให้วิบากเกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

เราไม่รู้แล้ว ย่อมไม่กล่าวความสิ้นสุดแห่งกรรมที่สัตว์ตั้งใจกระทำสั่งสมขึ้น

ถ้าวิบากยังไม่เกิด กรรมจะสิ้นสุดได้ไหม เหตุมีแล้ว ทางกายบ้าง ทางวาจา
บ้าง สั่งสมไปอยู่เรื่อย ๆ และถ้าผลคือวิบากของกรรมนั้นยังไม่เกิด จะถือว่ากรรมคือ

ความตั้งใจกระทำความกรรมบ้าง วจีกรรมบ้างเหล่านั้นที่สั่งสมอยู่ในจิตจะหมดสิ้นไป
ได้ไหม ในเมื่อผลยังไม่เกิดขึ้น ก็ไม่ได้

เมื่อเหตุ คือ กรรมได้กระทำและสั่งสมแล้ว มี ทุกคนต้องรับวิบาก คือ ผลของ
กรรมนั้น ๆ โดยไม่รู้ตัวเลย ถ้าสติไม่เกิดขึ้นไม่ระลึก ไม่พิจารณาว่า ได้กระทำ
อกุศลกรรมอะไรแล้วบ้าง หรือว่าได้กระทำกุศลกรรมอะไรแล้วบ้าง

นี่เป็นเหตุที่ทุกท่านจะต้องพิจารณาภายในใจของตนเองอย่างละเอียด
จริง ๆ เพราะเป็นความตั้งใจที่กระทำความ ที่สั่งสมเพื่อทำให้วิบากเกิดขึ้น เป็นเหตุให้
สังสารวัฏไม่หมดสิ้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

กวีบากนั้นแล อันสัตว์ผู้ทำพึงได้เสวยในปัจจุบัน (ภิกขุธรรมเวทนีเย)
ในอดีตภพถัดไป (อุปปัชชเวทนีเย) หรือในอดีตภพต่อ ๆ ไป (อปรปริยายเวทนีเย)

บางท่านอาจจะกระทำอกุศลกรรม และคิดว่าไม่ได้รับผลของอกุศลกรรม
สบายดี พ้นเคราะห์ พ้นกรรม แต่ความจริงไม่พ้น เพราะว่า กวีบากนั้นแล อันสัตว์
ผู้ทำพึงได้เสวย คือ ได้รับวิบาก ในปัจจุบัน หรือ ในอดีตภพถัดไป คือ ในชาติหน้า
หรือในอดีตภพต่อ ๆ ไป เหมือนอย่างชาตินี้ จะได้รับผลของอกุศลกรรมหรือกุศลกรรม
ก็ตามแต่ เป็นผลของกรรมที่ได้สั่งสมมาแล้วในสังสารวัฏ อาจจะเป็นกรรมในชาตินี้
หรือกรรมในชาติก่อน หรือกรรมในชาติก่อน ๆ โน้นก็ได้

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่รู้แล้ว ย่อมไม่กล่าวการทำที่สุดทุกข์แห่งกรรมที่สัตว์
ตั้งใจกระทำสั่งสมขึ้น ในข้อนั้น ความวิบัติอันเป็นโทษแห่งการงานทางกาย ๓ อย่าง
มีความตั้งใจเป็นอกุศล

แสดงให้เห็นว่า อกุศลกรรมทั้งหลายย่อมมีความตั้งใจเป็นอกุศล สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นความพลัดพลั้งทางกายอาจจะมีได้ ไม่ใช่อกุศลกรรม ถ้าไม่มีความตั้งใจ แต่ถ้ามีความตั้งใจกระทำ

ข้อความต่อไปมีว่า

ย่อมมีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก ความวิบัติอันเป็นโทษแห่งการงานทางวาจา ๔ อย่าง มีความตั้งใจเป็นอกุศล ย่อมมีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก ความวิบัติอันเป็นโทษแห่งการงานทางใจ ๓ อย่าง มีความตั้งใจเป็นอกุศล ย่อมมีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก ฯ

นี่เป็นผลของอกุศลกรรมทางกาย ทางวาจา ทางใจ คือ มีทุกข์เป็นกำไร ไม่น้อยเลย เป็นกำไร แสดงว่ามากกว่าต้นทุน

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคทรงแสดงกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความวิบัติอันเป็นแห่งโทษการงานทางกาย ๓ อย่าง มีความตั้งใจเป็นอกุศล ย่อมมีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก อย่างไร

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ผู้หยาบฆ่า มีมือชุ่มด้วยโลหิต ตั้งอยู่ในการฆ่าและการทรมาน ไม่มีความเอ็นดูในสัตว์มีชีวิตทั้งปวง ๑ เป็นผู้ลักทรัพย์ คือ ถือนาฬิกาทัดอันเป็นอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจแห่งผู้อื่นของบุคคลอื่น ซึ่งอยู่ในบ้านหรืออยู่ในป่าที่เจ้าของมิได้ให้ ด้วยจิตเป็นขโมย ๑ เป็นผู้ประพฤติดินในกาม คือ เป็นผู้ประพฤดิล่วงในสตรีที่มารดา รักษา บิดา รักษา พี่ชายน้องชายรักษา พี่สาวน้องสาวรักษา ญาติรักษา ธรรมรักษา ผู้มีสามี ผู้มีอาชญาโดยรอบ โดยที่สุด แม้สตรีผู้ที่บุรุษคล้องแล้วด้วยพวงมาลัย ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความวิบัติอันเป็นโทษแห่งการงานทางกาย ๓ อย่าง มีความตั้งใจเป็นอกุศล ย่อมมีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก อย่างนี้แล ฯ

๑๒๙๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗

ต่อไปวจีกรรม ๔

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความวิบัติอันเป็นโทษแห่งการงานทางวาจา ๔ อย่าง มีความตั้งใจเป็นอกุศล ย่อมมีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก อย่างไร

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้พูดเท็จ คือ เขาอยู่ในสภา ในบริษัท ในท่ามกลางญาติ ในท่ามกลางเสนา หรือในท่ามกลางแห่งราชสกุล ถูกผู้อื่นนำไปเป็นพยานซักถามว่า มาเถิดบุรุษผู้เจริญ ท่านรู้สิ่งใดจงพูดสิ่งนั้น บุคคลนั้นเมื่อไม่รู้ก็กล่าวว่ารู้ หรือเมื่อรู้ก็กล่าวว่าไม่รู้ เมื่อไม่เห็นก็กล่าวว่าเห็น หรือเมื่อเห็นก็กล่าวว่าไม่เห็น เป็นผู้กล่าวเท็จทั้งรู้ เพราะเหตุแห่งตนบ้าง เพราะเหตุแห่งผู้อื่นบ้าง เพราะเหตุเห็นแก่อำภิสเล็กน้อยบ้าง ด้วยประการดังนี้ ๑

เป็นผู้พูดส่อเสียด คือ พังข้างนี้แล้วไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายคนหมู่นี้ หรือ พังข้างโน้นแล้วมาบอกข้างนี้ เพื่อทำลายคนหมู่นี้ ยุยงคนทั้งหลายผู้สามัคคีกัน ให้แตกกัน หรือส่งเสริมคนทั้งหลายผู้แตกกันแล้ว ชอบความแยกกัน ยินดีความแยกกัน เพลิดเพลินในความแยกกัน กล่าวแต่คำที่ทำให้แยกกัน ๑

นี่คือเรื่องของวาจา ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีความวิจิตรมากในเรื่องของวาจาที่ไม่จริง เป็นคำพูดเท็จก็อย่างหนึ่ง คือ เรื่องไม่จริงเลยก็กล่าวได้ นั่นเป็นเพราะอกุศลจิตซึ่งไม่เห็นโทษของวจีกรรม และทางวาจาไม่ได้มีแต่การพูดเท็จ ยังมีการพูดส่อเสียดเพื่อทำลายคนหมู่นี้ หรือเพื่อทำลายคนหมู่นั้น หรือส่งเสริมคนทั้งหลายผู้แตกกันแล้ว ชอบความแยกกัน ยินดีความแยกกัน เพลิดเพลินในความแยกกัน

ไม่น่าจะสนุกเลยที่เห็นคนแตกความสามัคคีกัน แต่ผู้ที่มีอกุศลจิตก็มีความพอใจที่จะเห็นความแตกแยก จนกระทั่งยุยงคนทั้งหลายผู้สามัคคีกันให้แตกกัน และผลิตเพลินในความแยกกัน

แสดงให้เห็นถึงการสะสมของอกุศล ซึ่งสามารถกระทำอกุศลกรรมได้ทั้งทางกาย และทางวาจา นอกจากนั้นสำหรับวจีกรรมที่ควรพิจารณา คือ

เป็นผู้พูดคำหยาบ คือ กล่าววาจาที่หยาบคาย กล่าวแข็ง เดือดร้อนผู้อื่น เสียชื่อเสียงผู้อื่น โกลัต่อความโกรธ ไม่เป็นไปเพื่อสมาธิ (หรือความสงบของจิต) ๑

นี่คือวจีกรรมที่ ๓ ไม่เป็นวาจาที่ดีเลยสักอย่างเดียว คำเท็จ คำส่อเสียด หรือคำหยาบ คือ วาจาที่หยาบคาย กล่าวแข็ง เดือดร้อนผู้อื่น เสียชื่อเสียงผู้อื่น โกลัต่อความโกรธ ไม่เป็นไปเพื่อสมาธิ หรือความสงบของจิต

ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิด ไม่สามารถสังเกตวาจาในขณะนั้นได้ว่า หยาบคาย หรือว่ากล่าวแข็ง หรือว่าเดือดร้อนต่อผู้อื่น เสียชื่อเสียงผู้อื่น หรือโกลัต่อความโกรธ เมื่อได้ยินได้ฟังแล้วทำให้คนอื่นไม่สบายใจ

วจีกรรมประการที่ ๔ คือ

เป็นผู้พูดเพ้อเจ้อ คือ กล่าวไม่ถูกกาล กล่าวไม่จริง กล่าวไม่อิงอรรถ ไม่อิงธรรม ไม่อิงวินัย กล่าววาจาที่ไม่มีหลักฐาน ไม่มีที่อ้างอิง ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาลอันไม่ควร ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความวิบัติอันเป็นโทษแห่งการงานทางวาจา ๔ อย่าง มีความตั้งใจเป็นอกุศล ย่อมมีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก อย่างนี้แล ฯ

ถ. ถ้าเราได้ยินคำที่เขาว่าคนอื่น และอีกคนมาถามว่า เราได้ยินอย่างนี้ ๆ หรือไม่ เราควรจะตอบตามความจริงว่า ได้ยินมาอย่างนี้ หรือว่าจะไม่ตอบ

สุ. เป็นปัญหาในชีวิตประจำวันจริง ๆ ซึ่งทุกท่านจะต้องพิจารณาถึงจิตของท่านเอง ประการสำคัญที่สุด ไม่ว่าจะพูดเรื่องจริง ก็ต้องพิจารณาว่า ในขณะที่พูด

จิตเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล กำลังมีโทสะหรือไม่ประกอบด้วยโทสะ ไตร่ตรองรอบคอบ แล้วว่าเป็นประโยชน์ หรือเป็นโทษในการที่จะกล่าว แม้เป็นเรื่องจริง

ถึงแม้เป็นเรื่องจริง แต่ถ้าไม่มีประโยชน์ ก็ไม่ควรจะกล่าว

ถ้าเป็นเรื่องจริง และเห็นว่าควรที่จะกล่าวเพื่อประโยชน์ ก็ควรที่จะกล่าว เพราะ อกุศลทั้งหลายที่เกิดขึ้น สำหรับทางวาจา จะไม่ทำให้บุคคลเดียวเป็นอกุศล แต่จะทำให้อีกหลายบุคคลเป็นอกุศล

ถ้าได้ยินเรื่องที่ไม่จริง ใครจะทราบว่าเป็นเรื่องที่ไม่จริง เพราะคนที่บอกหรือ คนที่เล่าก็ต้องบอกว่านี่เป็นเรื่องจริง เพราะฉะนั้น ไม่มีทางที่จะรู้เลยว่าสิ่งที่ได้รับฟัง นั้นจริงหรือเท็จ และถ้าเป็นเรื่องที่ทำให้มีความรู้สึกขุ่นเคืองต่อบุคคลอื่นโดยที่เป็นเรื่อง ไม่จริง ขณะนั้นก็เป็นอกุศลแล้วทั้งที่ไม่ควรจะเกิด และอกุศลนั้นจะไม่หยุดอยู่เพียง แค่นั้น อาจจะต่อไปอีกหลายวันหลายเดือนก็ได้ เพราะฉะนั้น มีทางใดที่จะป้องกัน ไม่ให้อกุศลนั้นเกิดเจริญงอกงามไปพลอยขึ้น เมื่อพิจารณาโดยเหตุผล เห็นสมควรที่จะ พุดก็ควรพุด เพื่อที่จะให้บุคคลอื่นเข้าใจเรื่องจริง ๆ ที่ถูกต้อง เพื่ออกุศลจิตของเขา จะได้ไม่เกิด และอกุศลจิตของคนอื่น ๆ อีกหลายคนจะได้ไม่พลอยเกิดตามไปด้วย เพราะอกุศลของคนหนึ่งจะต่อไปถึงอกุศลของคนอื่น ๆ อีกหลายคนทางวาจาด้วย

เพราะฉะนั้น เรื่องของวาจาทั้งหมด ต้องคิดถึงประโยชน์ ถึงแม้ว่าจะเป็น เรื่องจริงก็ต้องคิดด้วยว่า เป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ ถ้าเป็นประโยชน์ คือ เพื่อให้กุศลจิตเกิด ให้มีความเข้าใจถูก ให้พ้นจากอกุศลซึ่งจะติดตามมาอีกมากมาย ก็ควรพุด แต่ไม่ใช่งมงาย เจตนาที่จะพุดเพื่อที่จะให้เกิดอกุศล

ถ. เมื่อตอนเด็กเคยได้ยินนิทานแล้วว่า มีพ่อคนหนึ่งมีที่นา และไม่ได้ไป ถากถางอะไร ตอนจะตายบอกลูกว่า ในที่นานั้นได้ฝังทองไว้ พวกลูก ๆ ก็พากันไปขุด หาทอง ดินที่ถูกขุดจนทั่วเมื่อปลูกพืชก็ได้ผลดี อย่างนี้เป็นกรหลอกลวงหรือไม่ และ ผลจะเป็นอย่างไร

สุ. ลูกอาจจะเข้าใจว่ามีทองจริง ๆ แต่พ่อหมายถึงทองในพื้นดินซึ่งเมื่อ ปลูกพืชลงไปแล้ว ก็เป็นเงินเป็นทองขึ้นมา

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วว่า มีความตั้งใจเป็นอกุศล อย่าลืมข้อนี้ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำทางกายหรือทางวาจาก็ตาม ที่จะเป็นอกุศลกรรม มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก ก็เพราะมีความตั้งใจเป็นอกุศล ขึ้นอยู่กับเจตนาหรือความตั้งใจ

เวลาที่ได้เงินได้ทองแล้วก็คงจะดีใจ ลูกหลานที่ไปขุดและปลูกพืช ทำผลประโยชน์ขึ้นมา ก็ไม่ได้เสียใจอะไรถ้าเขาจะเข้าใจความหมาย ว่าทองหมายความว่าถึงอะไร อยู่ในดินหมายความว่าถึงอะไร เมื่อขยันหมั่นเพียรปลูกพืชผล ก็ย่อมเป็นเงินเป็นทอง แต่ถ้าไม่ไปขุด ไม่ทำ ก็ไม่ได้ อย่าลืม ต้องมีความตั้งใจเป็นอกุศล จึงจะเป็นอกุศลกรรม

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความวิบัติอันเป็นโทษแห่งการงานทางใจ ๓ อย่าง มีความตั้งใจเป็นอกุศล ย่อมมีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก อย่างไร

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้อยากได้ของของผู้อื่น คืออยากได้วัตถุอันเป็นเครื่องอุปกรณ์แก้ทุกข์เครื่องปลื้มใจแห่งผู้อื่นของบุคคลอื่นว่า ใหนหนวัตถุอันเป็นเครื่องอุปกรณ์แก้ทุกข์เครื่องปลื้มใจแห่งผู้อื่นของบุคคลอื่นพึงเป็นของเรา ดังนี้ ๑

เป็นผู้มีจิตคิดปองร้าย คือ มีความดำริในใจอันชั่วร้ายว่า ขอสัตว์เหล่านี้ จงถูกฆ่า จงถูกทำลาย จงขาดสูญ จงพินาศ หรืออย่าได้เป็นแล้ว ดังนี้ ๑

เป็นผู้มีความเห็นผิด คือ มีความเห็นอันวิปริตว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล การเซ่นสรวงไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่บุคคลทำดีทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มี บิดาไม่มี สัตว์ผู้เป็นอุปปาติกะไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ดำเนินไปโดยชอบ ผู้ปฏิบัติชอบ ผู้ทำโลกนี้และปรโลกให้แจ้งชัดด้วย ปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้ตามไม่มีในโลก ดังนี้ ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความวิบัติอันเป็นโทษแห่งการงานทางใจ ๓ อย่าง มีความตั้งใจเป็นอกุศล ย่อมมีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก อย่างนี้แล ฯ

นี่เป็นมโนกรรม ๓ คือ อภิชฌา เพ่งเล็งอยากได้ของบุคคลอื่น ๑ พยาปาทะ มีจิตคิดปองร้ายบุคคลอื่น ๑ และมีความเห็นผิด มีความตั้งใจที่เป็นอกุศล ๑ รวมเป็นมโนกรรม ๓

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

สุ. ขอเริ่มตั้งแต่เรื่องของอภิชฌา มีท่านผู้หนึ่งถามว่า เขาเห็นของ ๆ คนอื่นสวย คือ ไปบ้านเพื่อน เห็นของ ๆ คนอื่นสวย และอยากจะได้บ้าง อย่างนี้จะเป็นอภิชฌาหรือเปล่า

นี่เป็นแต่เพียงโลภมูลจิตธรรมดา เห็นสวย อยากได้ แต่ไม่มีความตั้งใจเป็นอกุศล อาจจะถามว่าซื้อที่ไหน และไปซื้อหามาบ้าง ขณะนั้นไม่เป็นอกุศลกรรมบถ เพียงแต่มีความต้องการ หรือความอยากได้สิ่งที่มีคนอื่นมี แต่ไม่ได้หมายความว่า คิดที่จะเอาของของคนนั้นมาเป็นของตนในทางทุจริต ถ้าอยากได้และถามเพื่อที่จะซื้อไม่เป็นทุจริต เป็นปกติธรรมดาของโลภมูลจิต เมื่อไม่มีความตั้งใจที่จะทำอกุศลกรรม ย่อมไม่เป็นอกุศลกรรมบถ

ถ. การเช่นสรวงที่ไม่มีผล อาจารย์ช่วยอธิบายให้เห็นชัดในเรื่องนี้

สุ. อัญญสาลินี นิกเขปกันท์ อธิบายนิเทศของทิฏฐุปาทาน ซึ่งมีข้อความเรื่องของมโนกรรม ๓ ในข้อทิฏฐิ ว่า

เป็นผู้มีความเห็นผิด คือ มีความเห็นอันวิปริตว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล

แสดงว่าการให้หรือทาน มี เมื่อโลกนี้มี การให้ซึ่งกันและกันย่อมมี การให้ที่เป็นทานย่อมมี แต่สำหรับผู้เห็นผิด ไม่ใช่เห็นว่าทานไม่มี แต่เห็นว่าทานที่ให้แล้วไม่มีผล คือ ทานการให้มี แต่ผลของทานไม่มี บางคนถึงกับพูดว่า ยิ่งให้ก็ยิ่งหมด ยิ่งให้ก็ยิ่งยากจน แสดงให้เห็นว่า คิดว่าทานที่ให้ไปแล้วนั้นไม่มีผล นี่เป็นความเห็นผิดประการหนึ่ง

การเช่นสรวงไม่มีผล

การเช่นสรวง หมายถึงมงคลกิริยา ได้แก่ การคำนับ การต้อนรับ การแสดง มารยาทที่สมควร ซึ่งบางคนคิดว่าไม่มีผล แสดงว่าการคำนับ การต้อนรับ มี แต่ผล ของการคำนับหรือการต้อนรับซึ่งเป็นมงคลกิริยานั้นไม่มี แต่ความจริงทุกอย่างที่ทำให้ เกิดการกระทำทางกาย ทางวาจา ถ้าพิจารณาจะเห็นได้ว่า ที่เป็นอกุศลนั้นอย่างหนึ่ง และที่เป็นกุศลนั้นอย่างหนึ่ง ต่างกันจริง ๆ

ถ้าเห็นใครต้อนรับใครด้วยใจจริง เป็นกุศลจิตหรือเปล่าของบุคคลซึ่งต้อนรับ แสดงกิริยาที่เป็นมงคลในการต้อนรับ ขณะนั้นเป็นกุศลจิตหรือเปล่า ถ้าเป็นด้วยใจจริง ขณะนั้นต้องเป็นกุศล แต่ถ้าเป็นอกุศลก็ตรงกันข้าม ไม่มีมงคลกิริยา ไม่แสดงอาการ ต้อนรับใด ๆ ซึ่งก็ส่งไปถึงสภาพของจิตในขณะนั้นว่า จิตในขณะนั้นหยาบกระด้าง หรือว่าเป็นอกุศล ขาดความเมตตา

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เห็นผิด เห็นว่ามงคลกิริยา คือ การคำนับ การต้อนรับของ บุคคลทั้งหลายในโลกซึ่งมีต่อกัน รู้ว่ามงคลกิริยาเหล่านั้นมี แต่ผลของมงคลกิริยา เหล่านั้นไม่มี ซึ่งความจริงแล้วเรื่องของกุศลจิตและอกุศลจิต ย่อมเป็นเหตุที่จะให้ เกิดผล โดยเฉพาะขึ้นอยู่กับความตั้งใจที่เป็นกุศลหรือที่เป็นอกุศล ถ้าเป็นความตั้งใจ ที่เป็นอกุศล ก็เป็นกรรมที่จะทำให้เกิดวิบาก ถ้าเป็นความตั้งใจที่เป็นกุศล ก็โดย นัยเดียวกัน ทั้งอกุศลกรรมและกุศลกรรม ย่อมทำให้เกิดผล

ถ. บางครั้งชวนใครทำบุญ เขาก็ถามว่า บุญอยู่ที่ไหน บาปอยู่ที่ไหน เราก็ บอกว่า บุญกับบาปมีอธิบายในหนังสือธรรม เขาก็บอกว่า เขาไม่เคยเห็น อย่างนี้จะ นับได้ไหมว่า บุคคลคนนั้นเป็นมิจฉาทิฎฐิ

ส. นับได้

ถ. เขาแย้งต่อไปอีกว่า โลกพระจันทร์เขาไปถึงกันแล้ว น้ำมันได้บาดาล เขาก็เจาะชุดกันแล้ว ไหนสวรรค์ ไหนนรก มีไหมคนที่ตายไปแล้วกลับมาบอกว่า มีความสุขอย่างไร ตั้งแต่พ่อแม่พี่น้องปู่ย่าตายายตายไป ไม่เคยเห็นมีใครกลับมาบอก ว่าสบายอย่างไร และที่ไปลำบากตกนรกมีไหม ที่เจ็บอย่างนั้น ปวดอย่างนี้ ร้อนอย่าง

นั้น ก็ไม่มีใครกลับมาบอก ล้วนแต่เป็นเรื่องเล่ากันทั้งนั้น อาจารย์ช่วยกรุณาอธิบายให้กระจ่างด้วย

ส. คำตอบนี้มีใน **ทีฆนิกาย ปายาสีราชัญญสูตร** ซึ่งแสดงไว้โดยละเอียด ท่านที่สนใจหาอ่านได้ไม่ยาก มีคำตอบอย่างนี้หมดทุกข้อ

ชีวิตในปัจจุบันนี้มีสุข มีทุกข์ใหม่ มี บางครั้งก็สุข บางครั้งก็ทุกข์ ถ้าไม่มีเหตุของสุขที่จะเกิด สุขก็เกิดไม่ได้ ถ้าไม่มีเหตุของทุกข์ที่จะเกิด ทุกข์ก็เกิดไม่ได้ เพียงแต่เขาไม่รู้เหตุของทุกข์และสุขนั้นว่า สุขและทุกข์อาศัยเหตุปัจจัยอะไรจึงเกิดขึ้น แต่ทุกสิ่งทุกอย่างที่จะเกิดขึ้นได้ต้องมีเหตุมีปัจจัย และเป็นการดีที่ไม่ใช่ง่าย ๆ แต่ควรจะศึกษาด้วย ไม่ใช่ว่าไม่เชื่อและจะเชื่อต่อเมื่อผู้ที่ตายแล้วกลับมาบอก ซึ่งเป็นไปไม่ได้ แต่จะเข้าใจขึ้น ถ้าได้ศึกษา

ถ. เขายังบอกว่า เวลาทำบุญ บางคนของดี ๆ ไม่ทาน อดอมตระหนี่หรือหวงแหนเก็บไว้ถวายพระหมด แอปเปิ้ลลูกละ ๑๔ บาท ๑๕ บาท พยายามอด ไม่ทาน เอาไปใส่บาตรพระ เขาว่า คนเราตายไปแล้วปากก็เ็น จะเอาอะไรไปกิน

ส. การให้ทาน แล้วแต่เจตนา และสามารถพิสูจน์จิตใจของผู้ให้ได้ ถ้าสามารถให้สิ่งซึ่งตนเองไม่ใช้สอยแล้ว ลองพิจารณาสภาพจิตของตนเอง เปรียบเทียบกับการที่สามารถให้สิ่งซึ่งตนเองก็ใช้สอยอย่างนั้น บริโภคอย่างนั้น ก็ต้องต่างกัน และกับการที่สามารถสละให้ได้แม้สิ่งซึ่งประณีตแก่ผู้อื่น ลองพิจารณาดูจิตใจในขณะที่ให้ทั้ง ๓ อย่างว่า ต่างกัน หรือเหมือนกัน

ให้สิ่งซึ่งเหลือใช้แล้ว ไม่ยาก แต่สำหรับบางคนก็ยังยาก เหลือแล้วก็ยังไม่ให้ ยังต้องเก็บไว้อีกนานเป็นปี ๆ บางคนแม้คนอื่นไปจับไปแตะต้องสิ่งของตนก็ไม่ได้ใช้ และเก็บไว้นานก็ยังไม่ใช้ นี่เป็นเรื่องของความตระหนี่ ซึ่งก็ตระหนี่มากโดยลักษณะนั้น

แต่ถ้าเป็นผู้ที่สามารถให้สิ่งซึ่งตนเองก็ใช้ ก็ยังแบ่งปันให้คนอื่น ใช้อย่างไร บริโภคอย่างไร ก็ให้บุคคลอื่นอย่างนั้น ก็เป็นอีกลักษณะหนึ่ง

และถ้าสามารถสละสิ่งที่ประณีตซึ่งตนเองก็อยากจะใช้ แต่คิดว่าเหมาะสมที่จะให้ท่านผู้นั้นท่านผู้นี้ได้ใช้เพราะท่านเป็นผู้ทรงคุณความดี เป็นผู้ที่มีวิริยะในทางกุศลต่าง ๆ เป็นการแสดงความมีน้ำใจ และความเคารพนอบน้อมต่อท่านผู้นั้น นี่ก็เป็นสภาพของจิตอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งแล้วแต่แต่ละบุคคลจะเลือกว่า จะให้อย่างไร

๑๒๙๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗

ถ. เช่นเจ้าก็ดี เช่นวิญญาณคนตายก็ดี รวมอยู่ในคำว่า เช่นสรวง
ด้วยหรือเปล่า

ส. แล้วแต่การเข้าใจความหมายของคำว่า มงคลกิริยา คือ กิริยาที่เป็น
มงคล ซึ่งไม่ใช่ดูถูกดูหมิ่น อาจจะเป็นการเคารพ อ่อนน้อม ระวังถึงคุณ

ถ้าเป็นความเข้าใจถูก มารดาบิดามีคุณ ใช้คำว่า เช่นสรวง ก็หมายความว่าถึง
มีมงคลกิริยาอาการที่แสดงถึงความอ่อนน้อม ความเคารพ การระวังถึงพระคุณ
แต่ต้องเข้าใจถูก อย่าเข้าใจผิดคิดว่า ต้องเช่น ต้องสรวง ต้องกิน ต้องใช้ หรือว่า
ต้องบริโภคใช้สอยเหมือนอย่างคนที่ยังมีชีวิตอยู่

โดยมากถ้าใช้คำว่า เช่นสรวง มักจะใช้กับผู้ที่ไม่ใช่มนุษย์ในโลกนี้ แต่เป็นผู้ที่
ล่วงลับไปแล้ว เพราะฉะนั้น ต้องเข้าใจให้ถูกต้องด้วย ถ้าเป็นเพียงมงคลกิริยา
จะด้วยอาการใด ๆ ก็แล้วแต่ความเชื่อ ความคิด ความเลื่อมใส แต่ในขณะนั้น บุคคล
นั้นมีมงคลกิริยาที่อ่อนน้อม เคารพ อ่อนน้อมต่อผู้มีคุณ และเป็นการกระทำเพื่อระวัง
ถึงพระคุณ ก็ไม่ผิด แต่ต้องมีความเข้าใจถูกว่า ไม่ใช่ให้ผู้ล่วงลับไปแล้วไปบริโภค
ใช้สอยเหมือนกับที่ยังมีชีวิตอยู่

สำหรับข้อที่ว่า การบูชาไม่มีผล ก็โดยนัยเดียวกัน การเคารพ การนับถือ
ความเลื่อมใส การบูชา มี และขณะใดที่กระทำการทางกาย ทางวาจา ซึ่งเป็นการ
บูชา ขณะนั้นต้องพิจารณาว่า เป็นกุศลจิตหรืออกุศลจิต ถ้าเลื่อมใสผิด นับถือผิด
ขณะนั้นก็เป็นอกุศลจิต ไม่ใช่กุศลจิต เพราะฉะนั้น เพียงการบูชาอย่างเดียวก็ต้อง
พิจารณาว่า บูชาถูกหรือบูชาผิด ถ้าบูชาผิด เพราะอะไร ก็เพราะมีจกฺกาทิฏฐิ
ความเห็นผิด ทำให้บูชาผิด ๆ และผลของการบูชาผิดต้องมี คือ มีทุกข์เป็นกำไร
มีทุกข์เป็นวิบาก เพราะเป็นผลของอกุศลกรรม ไม่ใช่เป็นผลของกุศลกรรม

ถ. อภิขฌาหมายถึงจิตคิดขโมย ใช่ไหม

ส. หมายความว่าถึงเจตนา ที่จะเอาทรัพย์ของบุคคลอื่นมาเป็นของตน

ถ. สมมติว่า ผมเห็นแก้วี่ตัวนี้ นี่ก็อยากได้มาเป็นของตน ขณะนั้น ...

ส. โดยทางสุจริตหรือทุจริต ต้องการซื้อหา ต้องการขอ หรือต้องการลัก
ต้องการขโมย

ถ. ยังไม่คิด เพียงแต่อยากได้

ส. ยังไม่คิด ไม่เป็นอกุศลกรรม เป็นโลกมูลจิต ถ้าเข้าไปในร้านใหญ่ ๆ
เห็นของสวย ๆ งาม ๆ แล้วอยากได้สิ่งนั้นสิ่งนี้ ขณะนั้นไม่ใช่อกุศลกรรม

ถ. ผมเคยอ่านในอัฐสุตตานิว่า แท้จริงขณะที่จิตโลกเกิดขึ้นโดยมีวัตถุอื่น
ขณะนั้นกรรมบถยังไม่ขาด ตราบที่ยังไม่คิดว่า ใจนั้นสิ่งนี้พึงเป็นของของเรา
เพราะฉะนั้น ผมคิดว่าคงมีความหมายว่า ต้องการสิ่งนี้

ส. ใจนั้นสิ่งนี้ของนั้นพึงเป็นของเรา โดยทางทุจริต

ถ. ไม่ได้กล่าวไว้อย่างนั้น

ส. ต้องกล่าวไว้ เพราะเป็นหัวข้อเรื่องของอกุศลกรรมบถ ต้องดูหัวข้อ
แม้แต่ในเรื่องของสมาธิเทศ เช่น ในวิสุทธิมรรค ชื่อหนังสือบอกแล้ว วิสุทธิมรรค
หนทางแห่งความบริสุทธิ์ เพราะฉะนั้น แม้แต่สมาธิเทศก็ต้องเป็นสัมมาสมาธิ
จะไม่กล่าวถึงเรื่องของมิจฉาสมาธิเลยในหมวดนั้นตอนนั้น ฉันทะ ในเรื่องของ
อกุศลกรรมบถก็เหมือนกัน

ถ. ถ้าเป็นอย่างนั้น แสดงว่าโดยทางทุจริต นั่นคือ จิตคิดจะขโมย

ส. คิดที่จะได้สิ่งนั้นมาเป็นของตนจะโดยวิธีใดก็ตาม แต่ในทางทุจริต

ถ. เป็นอทินนาทานที่ไม่ครบองค์ แต่เป็นอภิขฌาที่ครบองค์ไปแล้ว เพราะ
อทินนาทานอย่างน้อยที่สุดต้องมีจิตคิดจะขโมยแน่ ๆ

ส. เรื่องของมโนกรรม ไม่ใช่อยู่เพียงในใจ คิดไปทั้งวันทั้งคืน แต่ไม่ได้
กระทำการตามที่คิด ก็ไม่สำเร็จ เช่น อยากจะได้ของของคนอื่น และก็นึกไป
อยากจะได้ของของเขา ๆ จะทำให้ได้ของของบุคคลอื่นอย่างไร นึกคิดไป ๆ ไม่มีวันที่

ของของคนอื่นจะมาเป็นของท่านได้ สำหรับผู้ที่คิดอย่างนั้น เพราะฉะนั้น ต้องมีการ ล่วงออกไปทางกาย หรือทางวาจา

แต่สำหรับการกระทำทางกายที่ไม่เป็นมโนกรรมนั้น มี เป็นแต่เพียงกายกรรม เช่น เห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด อาจจะเป็นของที่ไม่ว่าทราบว่าเจ้าของอยู่ที่ไหน และเห็นว่า เป็นสิ่งที่เล็กน้อย ไม่ได้คิดมาก่อนด้วยว่าต้องการของสิ่งนี้ แต่เมื่อผ่านไปเห็นเข้า เช่น ดอกไม้ในสวนหรืออะไรก็ตามแต่ ของในป่าหรืออะไรอย่างนั้น และคิดว่าต้องการ สิ่งนั้น ก็เด็ดไป ถูไป จะเป็นผลไม้หรือดอกไม้ก็ตาม ถ้ามีผลไม้ที่หล่นอยู่ใต้ต้น เมื่อมีความอยากได้ก็เก็บเอาไป ขณะนั้นก็เป็นกายกรรม ไม่เป็นมโนกรรม

เพราะฉะนั้น กายกรรม ไม่เป็นมโนกรรม วจีกรรม ไม่เป็นมโนกรรม ที่แสดง เรื่องของกรรม ๓ เพื่อที่จะแยกให้เห็นว่า กายกรรมไม่ใช่มโนกรรม วจีกรรมไม่ใช่ มโนกรรม และสำหรับมโนกรรม คิดอยู่ในใจเฉย ๆ ไม่ได้ล่วงไปทางกายทางวาจานั้น ก็ไม่สามารถจะสำเร็จลงไปได้

ต่างกับกายกรรมและวจีกรรมที่ว่า มโนกรรมมีความตั้งใจเกิดขึ้นทางใจก่อน จึงจัดเป็นมโนกรรม ถ้าใครคนหนึ่งและคิดที่จะฆ่าคนนั้น และจ้างคนอื่นไปฆ่าคนนั้น ขณะนั้นการฆ่าที่สำเร็จลงไปเป็นมโนกรรม แม้ว่าเป็นปาณาติบาตซึ่งเป็นข้อของ กายกรรมก็จริง แต่กรรมนั้นสำเร็จลงเพราะมโนกรรม ไม่ใช่เพียงกายกรรม

แต่ถ้าใครระงับไม่อยู่เลย เกิดประทุษร้ายคนนั้น และคนนั้นตาย ขณะนั้นก็เป็นกายกรรม เพราะไม่มีความผูกพยาบาทคิดมาก่อนเลยว่า ต้องการที่จะฆ่าคนนั้น แต่เกิดบันดาลโทสะ หรือป้องกันตัว หรืออะไรก็ตามแต่ ทำให้บุคคลนั้นตายไป ขณะนั้นเป็นกายกรรม ไม่ใช่มโนกรรม

เพราะฉะนั้น องค์ของมโนกรรมก็ดี หรือองค์ของกายกรรมวจีกรรมก็ดี เป็นการแสดงให้เห็นว่า ผลที่เกิดขึ้นจากกาย จากวาจานั้น ๆ เป็นกายกรรม หรือเป็น วจีกรรม หรือเป็นมโนกรรม

ถ. มีคน ๆ หนึ่งเดือดร้อน มาขอความกรุณา ดิฉันก็ไปพูดกับเพื่อนให้ เพื่อนก็ให้เงินคนที่เดือดร้อนไป ต่อมาคนที่ยืมนั้นมาบอกกับดิฉันว่า เขาไม่มีเงินใช้คืน

แต่ดิฉันก็ไม่ได้ไปบอกกับเพื่อนที่ให้เงินมา ดิฉันเฉยเสีย คล้าย ๆ กับสงสารคนที่รับเงินไป ดิฉันจะตกในกรรมอะไร ข้อไหน

ส. ไม่ได้ทำอะไร ก็ไม่ตก

ถ. ไปรับเงินมาให้ผู้ที่เดือดร้อน ต่อมารู้ว่าคนนั้นไม่มีเงินจะใช้คืน แต่เราไม่ได้มาบอกกับผู้ที่ให้ เราเฉยเสีย

ส. หมายความว่า รู้อยู่แล้วว่าคนนี้ไม่มีทางจะใช้คืน

ถ. ตอนแรกไม่รู้ มารู้ตอนหลัง แต่ก็เฉย

ส. เรื่องไม่รู้ ก็เป็นเรื่องไม่รู้

ถ. แต่ตอนนี้รู้แล้วว่าคนนี้ไม่มีเงินที่จะใช้คืน และมีการป้องกันตัวเรียบร้อยเลยว่าจะไม่ใช้คืน ซึ่งดิฉันไม่ได้เอาเรื่องนี้ไปบอกกับเพื่อนที่ดิฉันไปรับเงินมาให้ ดิฉันจะตกอยู่ในความผิดข้อไหน

ส. เป็นกรรมของคนซึ่งตั้งใจจะไม่ใช้คืน

ถ. แต่ดิฉันไม่ได้ไปบอกกับเจ้าของเงินที่ดิฉันเอามา ดิฉันผิดไหม

ส. ควรพิจารณาดูว่า ควรบอกหรือไม่ควรบอก เพราะบางคนกลัวจริง ๆ เรื่องอะไรก็จะไม่พูดเสียเลย ทุกสิ่งทุกอย่าง โดยลืมนึกว่าถ้าไม่พูดจะยิ่งเดือดร้อน เพราะฉะนั้น เรื่องของแต่ละบุคคล เป็นเรื่องที่แต่ละบุคคลจะวินิจฉัยจริง ๆ เพราะเป็นผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์นั้น รู้จักบุคคลทั้งสองอย่างดีว่าสิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร คนอื่นไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์นั้น ก็ยากที่จะบอกได้

ถ. แต่ตัดสินใจแล้วว่า ไม่บอก

ส. เพราะอะไร

ถ. เพราะสงสารคนที่มีทุกข์ ดิฉันจะมีบาปไหม

ส. ถ้าสงสารก็ไม่ใช่บาป แต่ต้องพิจารณาด้วยว่า ควรอย่างไร ถ้าสงสารก็อย่าสงสารฝ่ายเดียว ต้องสงสารทั้งสองฝ่าย

ถ. อีกฝ่ายหนึ่งมีเงินแน่

ส. เขาอาจจะยกหนี้ให้ก็ได้ ถ้าเขารู้ว่าฝ่ายนั้นอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถจะใช้นี้จริง ๆ อาจจะทำให้เกิดความเห็นใจ เข้าใจ ซึ่งจะช่วยให้กรรมของคนที่เป็นหนี้นั้นลดน้อยลงได้ ถ้ามีข้อตกลงกันที่จะทำให้ลูกหนี้สบายใจขึ้น เจ้าหนี้ก็รับรู้ และหาทางที่จะทำให้ทุกข์ของลูกหนี้เบาบาง แต่ก็ต้องขึ้นอยู่กับสภาพจิตของเจ้าหนี้

ถ. กรรมทั้งหมดจะไม่ตกกับดิฉันหรือ เพราะดิฉันเป็นคนก่อตั้งแต่เริ่มแรก

ส. ถ้าไม่ใช่คำหยาบก็ไม่ใช่อกุศลกรรม ถ้าไม่ใช่คำส่อเสียดก็ไม่ใช่อกุศลกรรม ถ้าไม่ใช่คำเพ้อเจ้อก็ไม่ใช่อกุศลกรรม

ถ. เจ้าของเงินเขายืนยันเลยว่า ถ้าไม่ใช่พี่ เขาจะไม่ให้เลย

ส. หมายความว่า เวลานี้กลัวว่าจะทำให้เจ้าของเงินเดือดร้อนแล้วใช่ไหม

ถ. เจ้าของเงินไม่เดือดร้อน

ส. ถ้าไม่เดือดร้อน จะเล่าให้เขาฟัง เขาก็ยังไม่เดือดร้อน ใช่ไหม

ถ. ไม่เดือดร้อน เพราะเขาเป็นคนมีเงิน

ส. เห็นควรที่จะเล่าก็เล่า แล้วแต่จะตัดสินใจ ถ้าเล่าแล้วเขาไม่เดือดร้อน เห็นควรที่จะเล่าก็เล่า

ถ. เขาฟ้องไปแล้ว ดิฉันอยากจะทราบว่า กรรมนี้จะตกอยู่กับใคร

ส. ใครฟ้องใคร

ถ. เจ้าของเงินฟ้องคนที่ดิฉันเป็นนายหน้ายืมเงินให้

ส. หมายความว่า เจ้าของเงินรู้แล้วว่าไม่ใช่หนี้ เรื่องก็จบไปแล้วโดยการฟ้อง

ถ. ไม่จบแค่นั้น ยังมีปัญหาต่อไปอีก ดิฉันก็เจ็บใจไหม ไม่บอกให้ใครรู้ นี่ดิฉันมุสา รู้แล้วไม่แจ้งหรือเปล่า เพราะเราเป็นคนไปก่อเรื่องขึ้น คนที่รับเงินไปก็มาเล่าให้ฟังว่า เขาหาทางป้องกันแล้ว แต่ดิฉันไม่ได้ไปบอกคนที่ดิฉันไปรับเงินมาให้เขา ดิฉันจะตกอยู่ในลักษณะไหน

ส. เป็นเรื่องยาก และเป็นเรื่องเฉพาะเหตุการณ์ เฉพาะบุคคล ขอเรียนให้พิจารณาให้รอบคอบ และพิจารณาจิตของตนเองว่า ขณะไหนเป็นกุศล ขณะไหนเป็นอกุศล และก็ทำสิ่งที่ เป็นกุศล

ถ. ดิฉันกำลังตัดสินใจว่า จะบอกเจ้าของเงินดีหรือไม่บอกดี

ส. ถ้าไม่รู้เรื่องละเอียด ยากที่จะวินิจฉัย

ถ. เวลาที่เกิดอกุศลจิต เช่น โลภมูลจิตหรือโทสมูลจิต แต่ไม่ได้ล่วงออกมาทางกาย ทางวาจา เสียหายมากน้อยแค่ไหน

ส. แล้วแต่ว่าจะถึงขั้นรุนแรงแค่ไหน บางคนดำในใจ มีไหม ก็ยังดีกว่าล่วงออกมาดัง ๆ ดีกว่านิคหน้อยก็ยังดี

ถ. การสอนธรรมที่ผิด ๆ เป็นการทำทุจริตหรือเปล่า

ส. เป็นโทษ

ถ. แต่ผู้สอนเข้าใจว่าคำสอนนั้นเป็นคำสอนที่ถูก และมีความปรารถนาดี มีความเมตตาต่อผู้อื่นจึงสอน

ส. ขอให้แยกกัน ขณะที่หวังดี ปรารถนาดีนั้นเป็นส่วนหนึ่ง แต่ขณะที่เข้าใจธรรมผิด เป็นอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นมโนกรรม ถ้าเข้าใจธรรมผิด เพราะฉะนั้น ไม่ได้อยู่เพียงแค่ความเข้าใจผิดของตนเองผู้เดียว ยังขยายไปถึงบุคคลอื่นทำให้บุคคลอื่นเข้าใจผิดด้วย

ถ. ขณะที่สอนอย่างนั้น เป็นวจีทุจริตใช่ไหม

ส. ใช่ และต้องแล้วแต่ผู้ฟังด้วย ที่จะช่วยผู้พูดธรรมไม่ให้ได้รับโทษมาก คือ พิจารณาส่งที่ได้ฟัง และเลือกเชื่อสิ่งที่ถูกต้อง ก็เป็นการช่วยผู้ที่พูดธรรมคลาดเคลื่อน หรือเข้าใจผิด เพราะเรื่องของวจีกรรมเมื่อได้กล่าวไปแล้ว โทษมากหรือน้อยย่อมขึ้นอยู่กับการทำลายประโยชน์ของผู้ฟัง เมื่อผู้ที่ได้ฟังเชื่อมาก เสียประโยชน์มาก ก็เป็นโทษมาก แต่ถ้าได้ยินได้ฟังและพิจารณาในเหตุในผล เลือกเชื่อในสิ่งที่มีเหตุมีผล สิ่งที่ไม่เป็นเหตุเป็นผลก็ไม่เชื่อ ทำให้ผู้ที่มีความเห็นผิด ที่กล่าวผิดได้รับ

โทษจากความเห็นผิดของตนเองเพียงผู้เดียว เพราะฉะนั้น ผู้ที่พิจารณาแล้ว และเลือกเชื่อในสิ่งที่มีเหตุผล ก็ช่วยบรรเทาผลหรือโทษของผู้กล่าวผิดนั้นได้

เช่นเดียวกับเรื่องของมุสาวาท ถ้าใครพูดสิ่งที่ไม่จริง และทำให้คนอื่นเชื่อ เกิดความเข้าใจผิด เสียหายมาก ก็เป็นโทษมาก ตรงกันข้าม แม้เขาจะพูดสิ่งที่ไม่จริง แต่คนฟังไม่เชื่อ โทษก็น้อยกว่าการที่ทำให้คนอื่นเชื่อ

สำหรับเรื่องของความเห็นผิดที่ว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล การเช่นสรวงไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ผลของวิบากแห่งกรรมที่บุคคลทำดีทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มี บิดาไม่มี

เป็นไปได้ไหมที่จะเห็นผิดอย่างนี้ ทุกคนรู้ว่า ทุกคนมีมารดาบิดา แต่เข้าใจว่าสิ่งใด ๆ ที่กระทำต่อท่าน ไม่ว่าจะเป็นทางกายหรือทางวาจานั้นไม่มีผล ไม่ใช่หมายความว่าคนนั้นจะไม่รู้ว่าคนนี้เป็นมารดาบิดา หรือไม่ยอมเชื่อว่าเป็นมารดาบิดา เพราะทุกคนต้องมีมารดาบิดา เพราะฉะนั้น ทุกคนย่อมรู้ว่าต้องมีมารดาบิดา แต่บางคนอาจจะคิดว่า การกระทำสิ่งใด ๆ ต่อท่าน ทั้งทางกาย ทางวาจานั้นไม่มีผล ซึ่งความจริงแล้ว ย่อมมีผล

และผู้ที่จะเห็นผิดก็เชื่อว่า สัตว์ผู้เป็นอุปปาติกะไม่มี หรือว่าสมณพราหมณ์ผู้ดำเนินไปโดยชอบ ผู้ปฏิบัติชอบ ผู้ทำโลกนี้และปรโลกให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง แล้วสอนผู้อื่นให้รู้ตาม ไม่มีในโลก คือ ไม่เชื่อในพระปัญญาคุณของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความวิบัติอันเป็นโทษแห่งการงานทางใจ ๓ อย่าง มีความตั้งใจเป็นอกุศล ย่อมมีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก อย่างนี้แล

ใครจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม การกระทำทางกายทางวาจาก็มีเป็นประจำทุกวันแล้วแต่ว่าจะเป็นกุศลหรืออกุศลขั้นไหน

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะเหตุแห่งความวิบัติอันเป็นโทษแห่งการงานทางกาย ๓ อย่าง อันมีความตั้งใจเป็นอกุศล เพราะเหตุแห่งความวิบัติอันเป็นโทษแห่งการงานทางวาจา ๔ อย่าง อันมีความตั้งใจเป็นอกุศล หรือเพราะเหตุแห่งความวิบัติอันเป็นโทษแห่งการงานทางใจ ๓ อย่าง อันมีความตั้งใจเป็นอกุศล

แสดงให้เห็นว่า โลกนี้มี โลกอื่นมี และผลของอกุศลกรรมต้องมีด้วย เพราะสัตว์ทั้งหลายเมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะเหตุแห่งความวิบัติอันเป็นโทษแห่งการงานทางกาย ๓ อย่าง ทางวาจา ๔ อย่าง และทางใจ ๓ อย่าง

แต่อย่าลืม พระผู้พระภาคตรัสว่า สัตว์ทั้งหลายเมื่อตายไป เพราะฉะนั้น ที่จะให้เห็นนรก เห็นสวรรค์เดี๋ยวนี้ ยังเห็นไม่ได้ จนกว่าเมื่อตายไป จะรอถึงเวลานั้นและพิสูจน์ก็ได้ ไปพิสูจน์กันที่โน่น แต่ไม่ใช่พิสูจน์กันที่นี่

ถ. ช่วยอธิบายคำว่า ทุคติ วินิบาต

ส. ทุคติในที่นี้หมายถึงดิรัจฉาน วินิบาตหมายถึงเปรต เพราะใช้คำว่า อบาย ทุคติ วินิบาต นรก

๑๒๙๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗

ถ. ที่ว่าพ่อแม่มีบุญคุณ แต่บางคนเกิดมาไม่รู้จักรพ่อแม่ก็มีอยู่ไม่น้อย มีเรื่องจริงเรื่องหนึ่ง พ่อแม่หย่ากันตั้งแต่ลูกยังเล็ก คนที่เป็นพ่ออายุจะ ๗๐ แล้วจึงโผล่มาให้ลูก ๆ เห็น ซึ่งตอนนี้ลูกฐานะดีแล้ว มาขอเงินขออะไร พวกลูก ๆ ก็ไม่สนใจไม่ให้ เพราะทิ้งลูกไปตั้งแต่เด็ก ๆ ต้องไปอาศัยอยู่ที่โรงเจ และตายที่โรงเจ อาจารย์มีความเห็นอย่างไร

สุ. มีความเห็นว่า ไม่ถูก ที่ถูกควรทราบ ว่า มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร คือ เป็นผู้ให้กำเนิด ถ้าไม่มีมารดาบิดา คนนั้นก็เกิดมาในโลกนี้ไม่ได้ ที่คนนั้นจะเกิดมาในโลกจนกระทั่งมีเงินมีทอง ไม่ว่าจะเป็นวัยกลางของชีวิตก็ตาม อย่าลืมว่า เพราะมารดาบิดาเป็นพรหม คือ เป็นผู้ให้กำเนิด

เรื่องของมารดาบิดา เป็นเรื่องของตัวท่าน แต่เรื่องของบุตร เป็นเรื่องที่จะต้องรู้จักพระคุณว่า มารดาบิดาเป็นผู้ที่มีคุณโดยสถานหนึ่งสถานใด ไม่ว่าจะเป็นโดยเป็นพรหม คือ ผู้ให้กำเนิด หรือเป็นบูรพาจารย์ คือ เป็นครูคนแรกในชีวิตที่สั่งสอนลูกแม่แต่ให้เดิน ให้รับประทานอาหาร ให้แต่งตัว ให้ทำทุกสิ่งทุกอย่าง หรือว่าเป็นบูรพเทพ หรือเป็นอาหุเนยยบุคคลของบุตร คือ ผู้ที่ควรแก่การที่จะได้รับของที่บุตรนำมาให้เป็นการบูชา

เพราะฉะนั้น เรื่องของบุตรต้องเป็นเรื่องของบุตร ไม่ควรที่จะระลึกถึงมารดาบิดาในทางส่วนตัวของท่านว่า ท่านเป็นผู้ที่ไม่ทำหน้าที่นั้น แต่จะเป็นด้วยเคราะห์กรรมของบุตรนั่นเองได้ไหม หรือต้องคิดว่า เป็นการกระทำของมารดาบิดา ซึ่งไม่สมควรคิด

เรื่องของใคร ต้องเป็นเรื่องของคนนั้น ในเมื่อเป็นบุตรก็ควรที่จะได้ทำหน้าที่ของบุตร ส่วนมารดาบิดาจะมีเคราะห์กรรมที่ทำให้พลัดพรากจากกันอย่างไรนั้น ต้องเป็นเรื่องของบุตรด้วย ถ้าบุตรทำกรรมมาดี ก็จะไม่มีการพลัดพรากจากมารดาบิดา

ย่อมจะได้รับการอุปถัมภ์อุปการะจากมารดาบิดา ควรที่จะคำนึงถึงกรรมของตน และไม่ควรสร้างกรรมต่อไป โดยการที่ไม่เห็นคุณค่าของมารดาบิดา

สำหรับทางฝ่ายกุศลกรรม พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่รู้แล้ว ย่อมไม่กล่าวความสิ้นสุดแห่งกรรมที่สัตว์ ตั้งใจกระทำสั่งสมขึ้น ก็วิบากนั้นแลย่อมเกิดในปัจจุบัน ในอรรถาภัตตไป หรือในอรรถาภัตตต่อ ๆ ไป

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่รู้แล้ว ย่อมไม่กล่าวการกระทำที่สุดทุกข์แห่งกรรมที่สัตว์ ตั้งใจกระทำสั่งสมขึ้น ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ในข้อนั้นสมบัติแห่งการงานทางกาย ๓ อย่าง มีความตั้งใจเป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก สมบัติแห่งการงานทางวาจา ๔ อย่าง มีความตั้งใจเป็นกุศล ย่อมมีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก สมบัติแห่งการงานทางใจ ๓ อย่าง มีความตั้งใจเป็นกุศล ย่อมมีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก

ทางฝ่ายกุศลก็ให้ผลตามกาละ คือ อาจจะเป็นในปัจจุบันชาติ หรือในชาติหน้า หรือในชาติต่อ ๆ ไปได้

สำหรับการรับผลของกุศลกรรมและอกุศลกรรมในกามภูมิ ๑๑ ภูมิ คือ ในอบายภูมิ ๔ ภูมิ ได้แก่ นรก ๑ ดิรัจฉาน ๑ เปต ๑ อสุรกาย ๑ และในสุคติภูมิ ๗ คือ มนุษย์ ๑ สวรรค์ ๖

ผลของกรรมที่จะได้รับ บางครั้งอาจจะแม่นยำเหมือนกับกรรมที่ได้กระทำแล้ว แต่บางครั้งไม่แม่นยำเหมือนกับกรรมที่ได้กระทำแล้ว เพราะว่าโลกย่อมเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ สมัยก่อนไม่มีรถยนต์ ก็ไม่มีการขับรถยนต์คนตาย แต่มีเจตนาที่จะเบียดเบียนที่จะประทุษร้าย และวัตถุเครื่องใช้ในแต่ละสมัยก็ย่อมต่างกัน เพราะฉะนั้น ผลของกรรมที่จะได้รับในแต่ละยุคในแต่ละสมัย ย่อมแม่นยำเหมือนกับกรรมที่ได้กระทำแล้วบ้าง และไม่แม่นยำเหมือนกับกรรมที่ได้กระทำแล้วบ้าง

อย่างผลของกุศลวิบาก ในแต่ละประเทศย่อมต่างกัน รสของผลไม้อร่อย ๆ ในเมืองร้อนกับในเมืองหนาวก็ต่างกัน แต่เมื่อเป็นผลของกุศลวิบาก ย่อมจะได้รับผลที่น่าพอใจ แต่ผลที่น่าพอใจจะเป็นรสผลไม้ชนิดใด ในกาลไหน ย่อมแล้วแต่ทวารและ

อารมณ์ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งเหมาะสมแก่กรรมนั้น ๆ หรือแม้แต่ในสวรรค์ อารมณ์ทั้งหลาย ประณีตกว่าในมนุษย์ เพราะเป็นผลของกุศลกรรม แต่ในมนุษย์ก็มีอารมณ์ที่ประณีต เมื่อเป็นผลของกุศลด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผลของกุศลในมนุษย์กับผลของกุศลในสวรรค์ ย่อมต่างกันไปตามควรแก่ทวารและอารมณ์ที่จะเกิดขึ้นนั้น ๆ เพราะกรรมนั้น ๆ

ให้ทราบว่า ถ้าเป็นผลของกุศลกรรม ย่อมทำให้ได้รับกระทบกับอารมณ์ที่น่าพอใจทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย แต่ก็ไม่เที่ยง เพียงชั่วขณะ เล็กน้อยที่ได้รับผลของกุศลกรรม และหมดไป และต้องได้รับผลของอกุศลกรรม เมื่อถึงโอกาสที่อกุศลกรรมจะให้ผล

ใน **สารัตถปกาสินี อรรถกถา สังยุตตนิกาย สคาถวรรค สุพรหมสูตร** มีข้อความว่า

ได้ยินว่า เทพบุตรนั้นอันเหล่าเทพอัปสรห้อมล้อมแล้ว ไปยังสนามกีฬานั้นทวัน

นี่เป็นที่เปลิดเพลินมากในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งใคร ๆ ก็ย่อมจะไปเที่ยวไม่ว่า ในโลกมนุษย์หรือในสวรรค์ และที่เที่ยวของโลกมนุษย์ที่น่าเปลิดเพลิน มีอิฐฐารมณ ทางตา ทางหู ก็อย่างหนึ่ง แต่บนสวรรค์ ที่เที่ยวที่เปลิดเพลิน ก็เป็นสวนนันทวัน

เทพบุตรนั้นนั่งในอาสนะที่จัดไว้ได้โคนต้นปาริฉัตร เหล่าเทพธิดา ๕๐๐ ก็นั่ง ล้อมเทพบุตรนั้น เหล่าเทพธิดา ๕๐๐ ก็ป็นขึ้นต้นไม้

ท่านที่อยากจะคิดคำนวณว่า สวรรค์กว้างใหญ่สักเท่าไร ซึ่งต้นไม้แต่ละต้น สูง ๕๐๐ โยชน์ พิสูจน์ได้เมื่อถึงที่นั่น ไม่ใช่ที่นี่

ถามว่า ก็ต้นไม้แม้นสูง ๑๐๐ โยชน์ ก็โน้มลงมาถึงมือด้วยอำนาจจิตของเหล่า เทวดา มิใช่หรือ

นี่คือความสุขในสวรรค์ ไม่ต้องลำบากเลย ต้องการดอกไม้ ต้นไม้ก็น้อมกึ่ง ลงมา เพราะฉะนั้น ก็มีคำถามว่า เหตุไรเทพธิดาเหล่านั้นจึงต้องป็นขึ้นเล้า น่าสงสัย ใช่ไหม อยู่บนสวรรค์แล้วยังสนุก มีเรื่องที่จะต้องสนุกตามที่เคยสนุกในสังสารวัฏฏ์

ตอบว่า เพราะเทพธิดาเหล่านั้นสนใจแต่จะเล่น

อยู่เฉย ๆ ไม่เป็น ในโลกมนุษย์นี้ก็เช่นเดียวกัน ไม่มีใครที่นั่งเฉย ๆ อยู่เฉย ๆ
ทุกคนแสวงหาที่เที่ยง ที่จะสนุก แม้จะขึ้นไปอยู่บนสวรรค์ก็สนใจแต่จะเล่น

แต่ครั้งนั้นขึ้นไปแล้ว ก็ขับเพลงด้วยเสียงอันไพเราะ ทำดอกไม้ทั้งหลายให้
หล่นลง

ในขณะที่ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ย่อมมีเทพธิดาซึ่งกำลังทำอย่างนี้อยู่ คนละโลก
เหล่าเทพธิดานอกนี้ (ที่ไม่ได้ขึ้นไปขึ้นกับดอกไม้) ก็เก็บดอกไม้เหล่านั้นเอามา
ร้อยทำเป็นพวงมาลัยชั่วคราวด้วยกัน เป็นต้น ครั้นนั้น เหล่าเทพธิดาที่ขึ้นไปขึ้นต้นไม้ก็ทำ
กาะ (จตุ) ด้วยอำนาจอุปัฏฐากกรรมประหารครั้งเดียวเท่านั้น ไปบังเกิดในอเวจีรอก
เสวยทุกข์ใหญ่

สำหรับอุปัฏฐากกรรมหรืออุปัฏฐากกรรมย่อมมีในมนุษย์และในสวรรค์
บางเหล่า กับเทพธิดาหรือเทพบุตรบางพวก เพราะฉะนั้น เทพธิดาที่กำลังปีนต้นไม้
เล่นและขับเพลงด้วยเสียงอันไพเราะ ทำดอกไม้ทั้งหลายให้หล่นลง มีอุปัฏฐากกรรม
เกิดขึ้น ตัดรอนความสุขที่กำลังสุขอย่างยิ่งในสวนนั้นวัน ไปเกิดในอเวจีรอก เสวย
ทุกข์ใหญ่ ไม่มีใครทำได้นอกจากกรรม ขณะไหนเมื่อไรยอมได้ทั้งสิ้น ซึ่งทุกคนควรจะ
เห็นว่า สิ่งซึ่งไม่คาดฝันว่าจะเกิด กรรมก็ยังสามารถทำให้เกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะเมื่อคิดถึง
เหตุการณ์ประจำวัน อุบัติเหตุต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ก็ยอมเป็นไปตามกรรมทั้งสิ้น

เมื่อเวลาล่วงไป เทพบุตรก็นึกรำพึงว่า ไม่ได้ยินเสียงเทพธิดาเหล่านั้น ดอกไม้
ก็ไม่หล่น เขาไปไหนกันหนอ ก็เห็นว่าไปเกิดในนรก เกิดรังทิดใจเพราะความโศกใน
ของรัก จึงดำริว่า ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นเหล่าเทพธิดาก็ไปตามกรรม

คือ ยังเห็นกันหลัด ๆ ยังสนุกสนาน ยังเปลื้องเปลื้อง ยังขับเพลง แต่ว่าเพียง
อุปัฏฐากกรรม ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นเหล่าเทพธิดาก็ไปตามกรรม

ตัวเราจะมีอายุสังขารเท่าไรกันแล้ว เทพบุตรนั้นดำริว่า ในวันที่ ๗ เราก็จะพึง
ทำกาะพร้อมกับเหล่าเทพธิดา ๕๐๐ ส่วนที่เหลือ พวกเราไปเกิดในนรกนั้นเหมือนกัน
รังทิดระทมเพราะความโศกที่รุนแรง เทพบุตรนั้นก็ดำริว่า ในมนุษย์โลกพร้อมทั้ง

เทวโลก นอกจากพระตถาคตแล้ว ก็ไม่มีใครสามารถดับความโศกของเรานี้ได้ จึงไป
เฝ้าพระผู้มีพระภาค กล่าวคาถา

ตามข้อความในสุพรมสูตร ซึ่งมีข้อความว่า

สุพรมเทวบุตรยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ด้วยคาถาว่า

จิตนี้สะดุ้งอยู่เป็นนิตย์

ทุกคนลองพิจารณาดูว่า ถ้าเห็นอย่างนี้จะสะดุ้งสักแค่ไหน

ใจนี้หวาดเสียวอยู่เป็นนิตย์

ถ้าเห็นนรกจริง ๆ จะรู้ว่าอกุศลกรรมทั้งหลายไม่ควรกระทำเลย เพราะจะต้อง
ได้รับผลที่เป็นทุกข์มาก

เทพบุตรกราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

จิตนี้สะดุ้งอยู่เป็นนิตย์ ใจนี้หวาดเสียวอยู่เป็นนิตย์ ทั้งเมื่อกิจไม่เกิดขึ้น
ทั้งเกิดขึ้นแล้วก็ตาม ถ้าความไม่สะดุ้งกลัวมีอยู่ ข้าพระองค์ทูลถามแล้ว โปรดตรัส
บอกความไม่สะดุ้งนั้นแก่ข้าพระองค์เถิด

ข้อความที่ว่า จิตนี้สะดุ้งอยู่เป็นนิตย์ ใจนี้หวาดเสียวอยู่เป็นนิตย์ ทั้งเมื่อกิจไม่
เกิดขึ้น ทั้งเกิดขึ้นแล้วก็ตาม กิจที่ไม่เกิดขึ้น คือ จุติกิจที่ยังไม่เกิดขึ้น สำหรับทุกท่าน
ในขณะนี้ คือ กิจที่ยังไม่เกิดขึ้น เห็น กำลังเห็น เป็นกิจหนึ่งของจิตที่กำลังเกิดอยู่
ได้ยิน ขณะที่กำลังได้ยินก็เป็นกิจที่เกิดขึ้น แต่ว่ากิจหนึ่งซึ่งยังไม่เกิดในภพนี้ในชาตินี้
คือ จุติกิจ กิจสุดท้ายที่จะทำให้เคลื่อนพ้นจากสภาพความเป็นบุคคลนี้

เพราะฉะนั้น ที่กล่าวว่า ใจนี้หวาดเสียวอยู่เป็นนิตย์ ทั้งเมื่อกิจไม่เกิดขึ้น คือ
จุติกิจของตนเองยังไม่เกิด ทั้งเกิดขึ้นแล้วก็ตาม คือ จุติจิตของคนอื่นที่เกิดแล้ว ซึ่ง
มองเห็นอยู่ชัด ๆ ว่าหนีไม่พ้น จะต้องเกิดขึ้นแน่นอน แต่เมื่อเห็นจิตของคนอื่น ก็คือ
จุติจิตของคนอื่นเกิดขึ้นแล้ว กิจนั้นของบุคคลนั้นเกิดขึ้นแล้ว แต่สำหรับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่

เป็นกิจที่ยังไม่เกิดขึ้น เพราะฉะนั้น เมื่อมีความหวาดเสียว มีความสะดุ้งอยู่เป็นนิตย์ ก็กราบทูลว่า โปรดตรัสบอกความไม่สะดุ้งนั้นแก่ข้าพระองค์เถิด

มีหนทางใหม่ที่จะพ้นจากความสะดุ้ง ความหวาดเสียว ก็มีหนทางเดียว ซึ่ง พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เรายังมองไม่เห็นความสวัสดิแห่งสัตว์ทั้งหลาย นอกจากปัญญาและความเพียร นอกจากความสำรวมอินทรีย์ นอกจากความสละวางทุกสิ่งทุกอย่าง

ซึ่งข้อความในพระไตรปิฎก **สุพรมสูตร** ตอนท้ายมีว่า

สุพรมเทพบุตรเมื่อกล่าวดังนี้แล้ว ก็อันตรธานไปในที่นั้นเอง

และข้อความในอรรถกถามีว่า

เมื่อจบธรรมเทศนา เทพบุตรนั้นก็ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล

แสดงให้เห็นว่า หลงลืมสติมานานมากไหม ระหว่างที่อยู่ที่สวนนันทวัน กำลังเพลิดเพลิด ฟังเพลงขับ และดูดอกไม้ที่กำลังร่วงหล่นลงมา แต่เมื่อได้ฟังพระธรรมก็ระลึกได้ นี่คือผลของสะสมกุศลที่จะทำให้ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ถ้าได้ฟังบ่อย ๆ และระลึกบ่อย ๆ จนกระทั่งชิน จนกระทั่งชำนาญ ถึงแม้ว่าจะเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีเวลาที่จะเพลิดเพลิดมากมาย แต่เพียงได้ฟังพระธรรมเทศนาให้สำรวมอินทรีย์ คือ ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในขณะนั้นนั่นเองย่อมระลึกได้ ถ้าเป็นผู้ที่เข้าใจถูกต้องและได้สะสมอบรมอุปนิสัยมาเป็นอันมาก ก็ทำให้สภาพธรรมปรากฏในขณะนั้นตามความเป็นจริงได้ เพราะฉะนั้น ต้องเป็นปัญญาและความเพียร ไม่ใช่เพียงแต่เข้าใจ แต่ต้องมีการสะสมอบรมระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จนกระทั่งรู้แจ้งชัดจริง ๆ

ทางตาในขณะนี้ ระลึkB้างหรือยัง ถ้ายัง ต้องระลึกไปเรื่อย ๆ อย่าประมาทว่า เมื่อไปอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่สวนนันทวัน ได้ฟังนิดเดียวก็จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม

สำหรับผู้ที่ยังสงสัยมาที่ยังไม่ควรจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ย่อมไม่สามารถ
ประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมแม้ที่กำลังปรากฏอยู่ เมื่อไรจะเห็นแก่น้ำที่วาง
อยู่เป็นแต่เพียงรูปารมณฺ์ คือ สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ตามความเป็นจริง ทุกคนต้องเป็น
ผู้ที่ตรง เมื่อไรจะเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏที่เห็นเป็นคน เป็นสัตว์ต่าง ๆ กำลังเคลื่อนไหว
กำลังยืนบ้าง กำลังนั่งบ้าง กำลังนอนบ้าง กำลังพูดบ้าง เหล่านี้ว่า เป็นแต่เพียง
สภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ซึ่งความจริงก็เป็นเพียงสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา
เท่านั้น ลองคิดดู จนกระทั่งหยั่งลงไปถึงว่า ลักษณะจริง ๆ ที่เป็นเพียงสภาพธรรมที่
ปรากฏทางตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนนั้น คือ อย่างนี้ ในขณะนี้เอง

แต่ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิด ไม่ระลึกรู้บ่อย ๆ ก็ยังคงสงสัยอยู่นั่นเองว่า สภาพธรรม
ที่เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตานั่นเป็นได้อย่างไร ในเมื่อขณะนี้เห็นแก่น้ำอยู่ แสดงให้
เห็นว่า กว่าสติและปัญญาจะเจริญขึ้น ต้องอาศัยกาลเวลา ทั้งปัญญาและความเพียร
จริง ๆ

ถ. อภิชฌาล่วงทางทวารไหน

ส. ถ้าเพียงคิดว่า อยากจะได้ของ ๆ คนนั้นมาเป็นของตน คิดไป ๑๐ ปี
โดยไม่ทำอะไรเลย จะมีทางที่จะได้ของของคนนั้นมาเป็นของท่านได้ไหม

ถ. คิดในลักษณะที่จะซื้อหรือจะขโมย ใช่ไหม

ส. สำหรับโลกมุลจิต เป็นสภาพที่พอใจ ติดข้อง ต้องการ อยากจะได้
ไม่สละสิ่งหนึ่งสิ่งใด นั่นคือลักษณะของโลกมุลจิต ไม่ใช่อกุศลกรรม แต่เป็นอกุศลจิต
เพราะฉะนั้น อกุศลกรรมต้องเป็นอกุศลเจตนา ความตั้งใจที่เป็นอกุศลด้วย ถ้าตั้งใจ
จะซื้อ ตั้งใจจะขอ ไม่เป็นอกุศลกรรม แต่ตั้งใจที่เป็นทุจริต ที่จะได้ของนั้นมาใน
ทางทุจริต ขณะนั้นเป็นอกุศลจิตที่เป็นอกุศลกรรม

ถ้าเป็นมโนกรรม คือ คิดเฉย ๆ ไม่มีการกระทำล่วงออกไปทางกาย ทางวาจา
อย่างหนึ่งอย่างใด จะมีทางที่จะได้ของ ๆ คนนั้นไหม

ถ. ไม่มีทาง

ส. เพราะฉะนั้น ก็เป็นคิด แต่เมื่อมีการทุจริตเกิดขึ้น ตามหน้าหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ที่เห็น มีทุจริตกรรมเกิดขึ้น การกระทำหรือเหตุการณ์นั้นเป็นกายกรรม หรือเป็นมโนกรรม ต้องพิจารณาเพื่อจะแยกเหตุการณ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้นว่า กรรมนั้น ๆ การกระทำนั้น ๆ ที่ได้กระทำไปแล้ว เป็นกายกรรมหรือว่าเป็นมโนกรรม ถ้าเป็นกายกรรมก็ไม่ได้มีความตั้งใจไว้ก่อน เกิดขึ้นทันทีได้

ถ. อภิขฌา ผมเข้าใจว่าล่องทางมโนกรรมที่คิดจะ...

ส. องค์ของอภิขฌามีอะไรบ้าง อภิขฌามีองค์ ๒ คือ ปรภังคะ สิ่งของของผู้อื่น ๑ อัตตโน ปริณามนัญจะ น้อมมาเพื่อตน ๑

ฟังดูเหมือนแค่ ๒ แต่ ๒ สำหรับที่จะวินิจฉัยว่า เหตุการณ์หรือการกระทำที่เกิดขึ้นนั้น เป็นกายกรรมหรือมโนกรรม เพราะเป็นแต่เพียงกายกรรมก็ได้ หรือเป็นมโนกรรมก็ได้ เพราะฉะนั้น องค์ ๒ ของมโนกรรม เพื่อวินิจฉัยว่ากรรมนั้นเป็นมโนกรรม ไม่ใช่กายกรรม เมื่อสิ่งใดเกิดขึ้นแล้ว ที่จะวินิจฉัยว่าเป็นกายกรรมหรือมโนกรรม ก็ตามองค์ของมโนกรรม และตามองค์ของกายกรรม

ถ. หมายความว่า ต้องหยิบของ

ส. ต้องมีการกระทำสำเร็จ อย่างที่แสดงไว้ในอรรถกถาว่า ผู้มีอิทธิฤทธิ์สามารถจะทำลายคนในตำบล ในหมู่บ้าน ในนครนั้นได้ด้วยใจ คือ อิทธิฤทธิ์ แต่ต้องมีการล่องออกไปให้คนเหล่านั้นสิ้นชีวิตด้วย ไม่ใช่อยู่เฉย ๆ และถ้าดูตามตัวอย่างในอรรถกถาทั้งหมด จะเป็นเรื่องของกรรมที่สำเร็จทางกายหรือทางวาจาทั้งนั้น แต่จะวินิจฉัยว่า กรรมนั้นเป็นมโนกรรม หรือเป็นกายกรรม ก็ดูที่องค์ว่า องค์ของมโนกรรมนั้นคืออย่างนี้ ต้องมีความตั้งใจที่เป็นอกุศลที่จะกระทำ ถ้าเป็นพยาปาทะ ก็ต้องมีความพยาบาท ความผูกโกรธ ความคิดที่จะให้บุคคลนั้นพินาศ หรือเสียประโยชน์

ถ้าโกรธและกล่าวคำที่ยับยั้งไม่ได้ ทุจริตทางวาจา เป็นคำหยาบ เป็นวจีทุจริต เป็นมโนกรรมหรือเปล่า หรือเป็นวจีกรรม ก็เป็นวจีกรรม แต่ถ้าตั้งใจไว้ก่อนว่าจะพูดอย่างไร ๆ บ้างกับคนนี้ เพราะบางคนสามารถจะฆ่าคนอื่นได้ด้วยคำพูด เจตนา

ต้องการที่จะฆ่า แต่ไม่ได้ฆ่าด้วยอาวุธ จะฆ่าด้วยคำพูด มีคำพูดที่คนฟังฟังแล้ว
สามารถจะฆ่าตัวตายได้ หรือฟังแล้วถึงกับหัวใจแตกสลายตายได้เหมือนกัน

เพราะฉะนั้น ขึ้นอยู่กับเจตนาของบุคคลนั้นว่า เจตนาของบุคคลนั้นในขณะที่
กล่าวคำอย่างนั้น เป็นมโนกรรมหรือเป็นวจีกรรม เพราะวามโนกรรม โดยกายทวาร
หรือว่าโดยวจีทวารก็ได้ ไม่ใช่วามโนกรรม อยู่เฉย ๆ ไม่ทำอะไรเลย แต่มโนกรรม
ต้องมีทวารของมโนกรรมว่า ทางกายหรือทางวาจา แต่กรรมนั้นเป็นมโนกรรม

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ ไม่ได้ตั้งใจจะฆ่าใครผู้ร้ายเลย แต่ป้องกันตัว หรือไม่เคย
รู้จักกันมาก่อน ไม่เคยรู้ว่าเขาจะประทุษร้าย แต่เมื่อทำไปแล้ว คนนั้นตาย ขณะนั้น
เป็นกายกรรม ไม่ใช่มโนกรรม

ผลคือมีคนตาย แต่ว่ากรรมนั้นเป็นกายกรรมหรือมโนกรรม จึงได้วางองค์ของ
มโนกรรมไว้เป็นเครื่องวัดว่า กรรมที่ได้สำเร็จลงไปนั้นเป็นกายกรรมหรือเป็นมโนกรรม
มีฉะนั้นจะสับสนระหว่างมโนกรรมกับกายกรรม

๑๒๙๖

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗

ถ. ตกลงอภิขณาเมื่อสักครู่นี้ มโนกรรมมีแน่ ใช่ไหม

ส. จะทำอะไรก็ตามแต่ที่เป็นทุจริตกรรมเกิดขึ้น ต้องวินิจฉัยว่าขณะนั้นเป็น
กายกรรมหรือมโนกรรม ถ้าเห็นกระเป๋าเงินตกแล้วเก็บ ตั้งใจมาก่อนหรือเปล่า

ถ. ไม่ตั้งใจ

ส. ไม่คืนเจ้าของ ก็เป็นกายกรรม แต่ถ้าตั้งใจ รู้ว่าคนนี้มีเงินในกระเป๋า
เท่าไร และคิดว่า มีโอกาสเมื่อไรที่จะได้กระเป๋านั้น ขณะนั้นเป็นอะไร

ถ. มโนกรรม

ส. เป็นมโนกรรม แต่เหตุการณ์ที่ปรากฏ คือ ทุจริต เพราะฉะนั้น สำหรับ
กายกรรมต้องเป็นกายทวาร หรืออาจจะเป็นทางมโนทวารก็ได้ แต่สำหรับมโนกรรม
เวลาที่เหตุการณ์เกิดขึ้นต้องวินิจฉัยว่า กรรมนั้นเป็นกายกรรมหรือเป็นมโนกรรม

ถ. สมมติว่า ไปบ้านของผู้หนึ่งผู้ใด และเห็นว่าเขามีสิ่งของที่เรารู้ใจ
เรายากได้ คิดที่จะขโมย แต่เรายังไม่ได้ขโมย

ส. ขณะนั้นต้องเป็นมโนกรรม และเมื่อขโมยแล้ว แน่นนอนที่สุดกรรมนั้น
เป็นมโนกรรม

ถ. ไม่ได้รวมทั้ง ๒ อย่าง

ส. ไม่ใช่กายกรรม

ถ. ผมคิดว่าจะเป็นทั้งมโนกรรมและกายกรรมรวมกัน

ส. ทำไมไปรวมกัน ก็แยกกันแล้ว กรรมใดเป็นกายกรรมก็เป็นกายกรรม
กรรมใดเป็นมโนกรรมก็เป็นมโนกรรม ต่างกันที่ว่า กรรมนั้นเป็นกายกรรมหรือเป็น
มโนกรรม

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. แล้วแต่องค์ว่า ประกอบด้วยความเพียรมากน้อยแค่ไหน และผู้ที่เสียประโยชน์เป็นผู้ที่ทรงคุณมากน้อยแค่ไหน ขึ้นอยู่กับแต่ละกรรม ถ้าเป็นข้อปาณาติบาต จะทำให้รับโทษมากเพราะประกอบด้วยองค์อื่นอย่างไร เช่น ประกอบด้วยความเพียรมาก หรือความพยาบาทมาก กิเลสมีกำลังมาก หรือว่าความเพียรน้อย หรือวัตถุที่ต้องการให้มาเป็นของของตนนั้นมีค่าน้อย โทษก็น้อย แต่ไม่มีไม้บรรทัดวัด ไม่มีอะไรที่จะวัดอย่างปรอทวัดอุณหภูมิเลย เพราะว่า เป็นความวิจิตรของจิตจริง ๆ ในสังสารวัฏฏ์ ที่สั่งสมมาต่าง ๆ กันในแสนโกฏิกัป เป็นปัจจัยทำให้จิตของแต่ละคนในขณะนี้ เกิดขึ้นเป็นไปอย่างนี้ ตามสังขารชั้นนี้ ซึ่งเป็นสภาพที่ปรุงแต่งจิตให้เกิดขึ้นแต่ละขณะ

มีจดหมายจากต่างจังหวัด ขออ่านให้ฟังบางฉบับ ซึ่งเป็นเรื่องที่ท่านผู้ฟังคงจะอนุโมทนา อย่างจดหมายของท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง เขียนมาเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ถึงคุณธงชัยที่จังหวัดเชียงใหม่ ข้อความมีว่า

ถึง พันเอกธงชัย แสงรัตน์ ที่เคารพอย่างสูง

ท่านได้ส่งหนังสือมหาสติปัฏฐานมาให้ พ่อได้รับแล้ว รู้สึกดีใจมาก แต่ไม่สบายใจว่าท่านยังไม่ได้อ่านเลย เพิ่งได้มาใหม่สด ๆ ร้อน ๆ ท่านก็รีบส่งมาให้พ่อก่อน พ่อได้อ่านแล้วรู้สึกว่าเป็นธรรมที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวันของคนทุกคนจริง ๆ จะขาดเสียไม่ได้เลย

ต่อมาท่านก็ได้ส่งหนังสือพระพุทธศาสนาในชีวิตประจำวัน และจดหมายจากจารย์กาทาร์ เขียนโดย นีน่า วัน กอร์คคอม เป็นหนังสือธรรมที่มีคุณค่าแก่ผู้อ่านมาก พ่ออ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว ตอนเช้า ๆ ฟังอาจารย์สุจินต์บรรยายธรรมในวิทยุอีก รู้สึกเพิ่มความเข้าใจธรรมดีขึ้น พ่อยังนึกถึงคำเตือนของท่านที่ว่า การศึกษาธรรมจะทำให้เข้าใจอย่างถูกต้องนั้น จะต้องหมั่นอ่าน หมั่นฟังให้มาก ๆ และติดต่อกันไปบ่อย ๆ จึงจะได้ผลสมความปรารถนาของท่านผู้ใคร่ในธรรมทั้งหลาย เปรียบเหมือนนายช่างไม้ และลูกมือของนายช่างไม้จับด้ามมีดทุก ๆ วัน วันหนึ่งคงจะเห็นรอยนิ้วมือที่ด้ามมีด ฉะนั้น คำเตือนนี้ดีมาก พ่อจะไม่ลืมเลย

บ้านพ่ออยู่ใกล้ถนนซอยเข้าหมู่บ้าน คนเขาเดินไปจ่ายตลาดกันตอนเช้าทุก ๆ เช้ามานานแล้ว เขาคงด้อม ๆ มอง ๆ พ่อฟังธรรมในวิทยุทุก ๆ เช้าเป็นแน่ วันหนึ่ง มีชาวบ้านที่รู้จักกันคนหนึ่ง ซึ่งเป็นคนที่ชอบโต้แย้งปัญหาต่าง ๆ นานาของคนอื่นอยู่เสมอ ๆ เขาเข้ามาที่บ้านของพ่อ เพื่ออยากจะรู้ธรรมหรือจะมาลองภูมิอย่างใดก็ไม่ทราบ มาถามพ่อว่า “พ่อน้อย ตอนเช้ามีด มีดอยู่ ทำไมไม่หลับให้สบายเหมือนอย่างชาวบ้านเขาเล่า ฟังแต่ธรรมในวิทยุทุก ๆ เช้าเท่านั้น ไม่เปื้อนหรือ ผมเดินไปมาแถวนี้มานานแล้ว ไม่เห็นเปลี่ยนแปลงอะไรภายในบ้านเลย อยู่บ้านแบบเก่า ๆ ไม่ทันโลกสมัยใหม่เขา ชาวบ้านชาวเมืองเขาอยู่ดีกินดีกัน สร้างตึกสร้างบ้านกันใหญ่โต บางประเทศเขาไปถึงโลกพระจันทร์ก็มี โดยเขาไม่สนใจธรรมเลย”

พ่อตอบเขาอย่างใจเย็นว่า “ การฟังธรรม ถ้าเข้าใจธรรมอย่างถูกต้องแล้ว ไม่เปื้อนแน่ คิดเสียว่าตื่นเข้ามาเราก็ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้ว อย่างนี้พ่อน้อยก็มีความสุขทางใจอย่างไม่มีอะไรเปรียบแล้ว ถึงจะอยู่บ้านเก่าแก่อย่างคุณว่า พ่อน้อยก็มีความสุขทุกชั่ววันแม้แต่น้อย ถึงชาวบ้านอย่างคุณมาถาม คล้าย ๆ คุณพ่อพ่อน้อยชัด ๆ พ่อน้อยก็ไม่มีทุกข์ทางใจอีก เพราะพระธรรมของพระพุทธองค์เตือนว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนที่ไหนเลย ไม่ต้องยึด นี่แหละการฟังธรรม ได้รับความเจริญทางด้านจิตใจ ไม่มีโลภ โกรธ หลงกันแล้ว สุขหนอ ๆ เท่านั้น ความเจริญของโลกภายนอกถ้าขาดธรรมแล้ว ก็แย่งกันอยู่ แย่งกันกิน เป็นคนเห็นแก่ตัวกันไปหมดมือใครยาวสาวได้สาวเอา ไม่มีการเผื่อแผ่กันเลย เพราะไม่รู้โลกภายในตัวเรา โลกภายนอกจึงวุ่นวายอย่างทุกวันนี้ ตาก็อยากเห็นมาก ๆ หูก็อยากได้ยินมาก ๆ ลิ้นก็อยากลิ้มรสมาก ๆ จมูก กาย ใจ ก็เช่นเดียวกัน ถ้าธรรมมีในใจแล้ว เข้าสังคมได้ก็สบาย แม้สังคมสัตว์ก็เข้ากันได้ ไม่เบียดเบียนกันเลย ธรรมคืออย่างนี้”

พ่อตอบเขาอย่างนี้ ท่านคิดว่าพ่อเข้าใจธรรมบ้างหรือเปล่า ถ้าท่านคิดว่าพ่อเข้าใจธรรมบ้างแล้ว พ่อก็ดีใจเป็นอย่างมาก จะได้สมกับความตั้งใจของท่านที่ได้จัดส่งหนังสือธรรมมาให้อ่านหลายเล่ม พ่อก็ให้คนอื่นที่สนใจอ่านบ้างหลายท่าน

ท้ายที่สุดนี้ ขอรายการธรรมของท่านจงอยู่นานแสนนานเถิด ขอภัยอันตราย
ทั้งหลายอย่าได้มากล้ำกรายท่าน ตลอดถึงครอบครัวของท่านด้วย

ด้วยความเคารพอย่างสูง

อีกฉบับหนึ่งจากจังหวัดนครราชสีมา เขียนมาเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๒๗

เรียน ท่านอาจารย์สุจินต์ บริหารวนเขตต์ที่เคารพ

คืนวันหนึ่ง กระผมตื่นตอน ๔ นาฬิกา หาสถานีวิทยุเพื่อฟังรายการต่าง ๆ
ไปเรื่อย ๆ ก็ได้ยินเสียงผู้หญิงบรรยายธรรมเกี่ยวกับกายนุสสนาสติปัฏฐาน ผมต้อง
สะดุ้งกึก ฟังดู พอฟังรู้เรื่องเท่านั้น ผมต้องตื่นตอน ๔ นาฬิกาทุก ๆ วัน จนรู้ว่า
อาจารย์อยู่ที่ใด ผมมีความคิดว่า เราได้ฟังคนเดียวไม่เหมาะ ฉะนั้น ต้องแจก
ญาติโยมที่มาทำบุญทุกคนให้ได้ฟังกัน จึงสอบถามอาจารย์ว่า ชื่อเทปมีอะไรบ้าง และ
หนังสือธรรมของอาจารย์มีอะไรบ้าง ผมจะขอใช้ทุนส่วนตัวซื้อเทปที่พอจะมีกำลัง
ประมาณ ๑๐๐ ม้วน เพื่อที่จะไม่ต้องรบกวนผู้อื่น ถ้าหากอาจารย์ได้รับจดหมายแล้ว
กรุณาช่วยตอบด้วย ผมจะลงมากรุงเทพวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๗ นี้

ท้ายที่สุดนี้ ผมขอให้อาจารย์จงสุขกายสบายใจเทอญ

ข้อความตอนท้ายมีว่า ผมกำลังจะตั้งห้องสมุดขนาดเล็กตามกำลังที่จะทำได้
ก่อน

นี่ก็เป็นเรื่องของผู้ฟังต่างจังหวัด

เรื่องของกรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดจริง ๆ และต้องพิจารณามาก เพราะว่าเรื่อง
ของกรรมนั้นคงจะไม่ใช้วิสัยของคนทั่ว ๆ ไปที่จะเข้าใจได้โดยถ่องแท้ โดยละเอียด
ข้อสำคัญที่จะต้องทราบ คือ กรรมได้แก่เจตนาเจตสิกเท่านั้น

แต่ถ้ากล่าวโดยนัยกว้าง กรรม ได้แก่ จิตซึ่งเกิดร่วมกับอกุศลเจตนา
หรืออกุศลเจตนา ซึ่งบางครั้งจะพูดกว้าง ๆ ว่า อกุศลจิต ถ้าโดยเจาะจงก็ต้องหมาย
เฉพาะเจตนาเจตสิกที่เกิดกับอกุศลจิต เช่น กายกรรม ๓ ปาณาติบาต การฆ่าสัตว์ที่มี
ชีวิต ในขณะนั้นต้องมีพยาบาท ต้องมีความไม่พอใจ ต้องมีความโกรธขั้นรุนแรงที่
สามารถจะกระทำปาณาติบาตได้ เพราะถ้าเป็นความโกรธเพียงเล็กน้อย ความขุ่นใจ

นิดหน่อย จะไม่มีการฆ่าเลย เพราะฉะนั้น สภาพของจิตซึ่งประกอบด้วยโทสะจะต้องมีกำลังขึ้นจึงสามารถที่จะกระทำการฆ่าได้

เพราะฉะนั้น แม้ในขณะนั้นจะเป็นกายกรรม จะปราศจากพยาปาทะได้ไหม และถ้าอ่านตามตัวหนังสือ พยาปาทะเป็นมโนกรรม เพราะว่ากายกรรมมี ๓ คือ ปาณาติบาต ๑ อทินนาทาน ๑ กาเมสุมิชฌาจาร ๑ วจีกรรมมี ๔ คือ มุสาวาท ๑ ผรุสวาจา ๑ ปิสุณวาจา ๑ สัมผัปปลาปวาจา ๑ มโนกรรมมี ๓ คือ อภิชฌา ๑ พยาปาทะ ๑ มิจฉาทิฏฐิ ๑

และถ้าได้ยินเพียงชื่อหรือตามตัวอักษร ก็ต้องคิดว่า ขณะใดที่มีความโกรธ เป็นพยาปาทะ ขณะนั้นเป็นมโนกรรม แต่ถ้าพิจารณาถึงลักษณะสภาพของความโกรธ หรือความผูกโกรธที่เป็นโทสะที่มีกำลังแล้ว ใช้คำว่าพยาปาทะได้ เช่นเดียวกับโลภะ เป็นสภาพที่ต้องการอารมณ์ ยึด ติด ไม่สละอารมณ์ที่กำลังปรากฏ ขณะที่มีความพอใจในสิ่งหนึ่งสิ่งใด ในขณะนั้นเป็นโลภมูลจิต แต่ยังไม่ใช่ทุจริต เพราะเป็นแต่เพียง ความชอบ ความติด การไม่สละ แต่เมื่อใดที่มีความคิดเพ่งเล็งต้องการอยากได้สิ่งหนึ่ง สิ่งใดซึ่งเป็นทุจริต และมีการถือเอาวัตถุที่เจ้าของไม่ให้มาเป็นของตน นั่นก็เป็น อกุศลกรรมที่เป็นอทินนาทาน

แต่ในขณะนั้นต้องพิจารณาว่ามีอภิชฌาไหม ก็ต้องมี เพราะว่าไม่ใช่เป็นแต่เพียงความต้องการ หรือไม่สละในอารมณ์ที่กำลังปรากฏ แต่ยังถึงขั้นถือเอาวัตถุที่เจ้าของไม่ให้มาเป็นของตน นั่นแสดงว่ามีความต้องการ มีอภิชฌา มีความเพ่งเล็ง อยากจะได้ทรัพย์สินของของคนอื่น เพราะฉะนั้น ถ้าจะติดที่คำว่ามีอภิชฌา ท่านผู้ฟังก็ อาจจะเข้าใจว่าขณะนั้นเป็นมโนกรรม เพราะใช้คำว่าอภิชฌา แต่ความจริงจะใช้คำว่า โลภะ จะใช้คำว่าอภิชฌาก็ได้ หรือจะใช้คำว่าโทสะ หรือคำว่าพยาปาทะก็ได้ แต่การที่จะพิจารณาว่า เป็นกรรมที่เป็นกายกรรม หรือวจีกรรม หรือมโนกรรม ต้องเป็นความละเอียดกว่านั้น ซึ่งข้อความใน **อัญญสาธินี จิตตูปปาตกัณฑ์** ว่าด้วยมโนกรรมทวาร มีข้อความว่า

กุศลเจตนาและอกุศลเจตนา ๒๙ อันเป็นไปในภุมิ ๓ (คือ กามภุมิ รูปพรหมภุมิ และอรูปรพรหมภุมิ) ชื่อว่ามโนกรรมและมโนทวาร

กุศลเจตนาและอกุศลเจตนา ๒๙ คือ อกุศลจิตมี ๑๒ ดวง ได้แก่ โภกมุลจิต ๘ ดวง โทสมุลจิต ๒ ดวง โมหมุลจิต ๒ ดวง รวมเป็นอกุศลจิต ๑๒ ดวง และมหากุศลจิต ๘ ดวง รวมเป็น ๒๐ ดวง รูปาวจรกุศลจิต ได้แก่ รูปฌานที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ รวมเป็น ๕ ดวง และอรูปราวจรกุศลจิตอีก ๔ ดวง รวมเป็นรูปาวจรกุศลจิต และอรูปราวจรกุศลจิต เป็นมหัคคตกุศลจิต ๙ ดวง รวมทั้งหมดก็เป็นกุศลเจตนาและอกุศลเจตนา ๒๙

หมายความว่า จิตทุกดวงที่เป็นกุศลและอกุศล ประกอบด้วยเจตนาเจตสิก เพราะฉะนั้น จิตทุกดวงที่เป็นกุศลและอกุศลโดยที่ยังไม่ได้กระทำความกรรมทางหนึ่งทางใด กุศลเจตนาและอกุศลเจตนาทั้งหมดนั้น ชื่อว่ามโนกรรม ในขณะที่ยังไม่ได้กระทำความกรรมทางกายหรือทางวาจา

เป็นเรื่องที่ละเอียดมากที่จะต้องพิจารณาว่า กำลังของอกุศลย่อมเพิ่มขึ้นจากโภกมุลจิตธรรมดา ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ เมื่อมีการเห็นแล้ว ที่จะยับยั้งไม่ให้เกิดโภกมุลจิต ไม่มีใครสามารถที่จะยับยั้งปัจจัยที่จะให้โภกมุลจิตเกิดเมื่อเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพราะมีการสะสมโลภะเนื้ นานมาในสังสารวัฏฏ์จนเป็นสภาพธรรมที่เป็นปกติที่มีกำลัง ที่โลภะจะเกิดขึ้นเมื่อมีการเห็นสิ่งที่พอใจ และในขณะนั้นเป็นอกุศลเจตนาแล้ว เพราะว่าเกิดกับอกุศลจิต

เพราะฉะนั้น การที่จะกล่าวว่าเป็นกรรมบถ เป็นทาง หรือเป็นคติที่จะให้เกิดผลข้างหน้า ต้องพิจารณาว่า ต้องเป็นทุจริตกรรมด้วย ไม่ใช่เพียงแต่โภกมุลจิตเกิดขึ้นก็จะเป็นกรรมบถทั้งหมดที่จะเป็นทางให้ไปสู่อบายภูมิ แต่ต้องมีกำลังขึ้นจนถึงกับกระทำความกรรมทางหนึ่งทางใด คือ ที่ชื่อว่าเป็นกายกรรมเพราะเรียกตามทวาร หรือเพราะว่าการกระทำนั้นส่วนมากสำเร็จโดยทวารนั้น เช่น ปาณาติบาต การฆ่า ทุกคนทราบว่าต้องสำเร็จลงด้วยกายกรรม ต้องมีการกระทำทางกาย ถ้าไม่มีการกระทำทางกาย ปาณาติบาตก็สำเร็จไม่ได้ ถึงแม้บางครั้งอาจจะสำเร็จโดยวจีทวาร คือ การใช้บุคคล

อื่นทำก็จริง แต่การสิ้นชีวิตจะมีได้ ต้องอาศัยการกระทำทางกายเป็นกายกรรม เพราะฉะนั้น เมื่ออาศัยกาย ปาณาติบาตจึงเป็นกายกรรม เพราะส่วนมากเกิดทางกายทวาร

เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาโดยละเอียดจริง ๆ ที่จะแยกเรื่องของกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ซึ่งถ้าท่านผู้ใดสนใจ สามารถศึกษาค้นคว้าได้จาก **อรรถุสาลินี จิตตูปปาตกัณฑ์** ว่าด้วยกรรม และว่าด้วยมโนกรรมทวาร เพราะข้อความละเอียดก็มีกล่าวว่า มโนกรรมที่เป็นอกุศลย่อมเกิดขึ้นได้ทางทวารทั้ง ๓ แสดงให้เห็นว่า สำหรับทางฝ่ายอกุศล กายกรรมเกิดได้ทางกาย และทางวาจา วจีกรรมก็เกิดโดยนัยเดียวกัน คือ เกิดทางกายทวารก็ได้ หรือทางวจีทวารก็ได้ แต่สำหรับมโนกรรมนั้นกว้างขวางกว่า คือ เกิดได้ทั้งกายทวาร วจิตวาร และมโนทวาร สำหรับอกุศลกรรม

ถ้าเป็นทางฝ่ายกุศล กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม เกิดได้ทั้ง ๓ ทวาร ก็เป็นเรื่องที่ท่านผู้ใดสนใจในเรื่องของกรรม ก็ต้องศึกษาต่อไป

๑๒๙๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๒๗

ถ. ที่อาจารย์กล่าวว่า อภิชฌาที่เป็นอกุศลกรรมบถ ต้องเป็นทุจริตอย่างเดียว แต่อภิชฌาองค์นี้ พระอนาคามียังละไม่ได้ พระอนาคามียังจะมีการเพ่งเล็งที่เป็นทุจริตในสิ่งของของคนทั่ว ๆ ไปอีกหรือ ก็ต้องไม่มี เพราะพระอนาคามีละได้แล้ว ทั้งรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของที่วิจิตรพิสดารขนาดไหน ท่านก็ไม่ติด ไม่ยินดีแล้ว ท่านจะคิดเพ่งเล็งอยากได้ของของคนอื่นด้วยการขโมย หรือทุจริตอย่างใดอย่างหนึ่ง จะเป็นไปได้อย่างไร

สุ. จะใช้คำว่าโลภะก็ได้ จะคำว่าอภิชฌาก็ได้ เป็นเรื่องของศัพท์ เป็นเรื่องของคำ อย่าติดที่พยัญชนะ เพราะฉะนั้น พระอนาคามีบุคคลยังมีโลภะ แต่ไม่มีอกุศลกรรมบถที่จะให้ไปสู่อบายภูมิตั้งแต่เป็นพระโสดาบันแล้ว เพราะฉะนั้น เรื่องของอภิชฌาหรือโลภะของแต่ละบุคคล ต้องตามระดับชั้น

ถ้ายังเป็นปุถุชนอยู่ โลภะก็มี ถ้าจะใช้คำว่าอภิชฌา สำหรับปุถุชนก็ย่อมมี ทั้งที่เป็นโลภะธรรมดา หรือที่เพ่งเล็งต้องการอยากได้ของของคนอื่น ถ้าเป็นอกุศลกรรม แต่ถ้าไม่ใช่อกุศลกรรม ก็เป็นเพียงความยินดี ต้องการ ไม่สละวัตถุที่กำลังเป็นอารมณ์

ถ. ในธรรมบทท่านกล่าวว่า ถ้าเป็นโลภะ ยังไม่ล่วงกรรมบถ ต่อเมื่อมีจิตคิดว่า ไฉนหนอสิ่งนี้จึงเป็นของเรา กรรมบถจึงจะแตก ท่านแสดงว่าองค์ของอภิชฌามี ๒ ได้แก่ สิ่งของของคนอื่น ๑ มีจิตน้อมมาเพื่อตน ๑ แต่สิ่งของที่สวยงาม เห็นแล้ว ต้องเห็นว่าเป็นของสวย มีความชื่นชมยินดีในสิ่งของนั้น ขณะที่ชื่นชมยินดี สิ่งของนั้น อภิชฌายังไม่แตก เป็นเพียงโลภะ ต่อเมื่อใดมีจิตที่น้อมมาว่า ไฉนหนอสิ่งนี้พึงเป็นของเรา ช่วงนั้นกรรมบถจึงจะแตก

ส. ขอขอบพระคุณท่านผู้ฟังที่น่าเรื่องนี้อีกแล้ว เพราะเป็นเรื่องของ อกุศลกรรมบถทางมโนทวาร ซึ่งต้องอาศัยการพิจารณาโดยละเอียด ที่ว่าไหนหนอสิ่งนี้ ฟังเป็นของเรา ถ้าผิดเพี้ยนไปจากประโยคนี้ จะเหมือนกันไหม หรือว่าต้องพูดอย่างนี้ เท่านั้น ถ้าไม่พูดประโยคนี้ เป็นประโยคอื่น ยังคงเป็นอภิขณาที่เป็นมโนกรรมไหม

การที่จะวัดว่า อกุศลจิตหรืออกุศลเจตนา นั้นถึงขั้นอกุศลกรรมหรือยัง ยกตัวอย่างเช่น มารดาบอกลูกว่า เดี่ยวจะให้เสื้อกิน เป็นอกุศลกรรมบถใหม่ เป็นวาจาที่ฟังแล้วเผ็ดร้อนไหม กล่าวออกไปแล้วด้วย ในขณะนั้นจิตเป็นอะไร เวลาที่ รักลูก เมตตา ลูก กับเวลาที่โกรธ วาจาต้องต่างกัน เพราะฉะนั้น ถ้ามารดาท่านหนึ่ง บอกบุตรว่า เดี่ยวจะให้เสื้อกิน ขณะนั้นจิตเป็นอะไร เป็นโทสมูลจิต มีกำลังทำให้ไหว วาจาทางวิทวารออกไป แต่ครอบงำของวิทวารจิตหรือเปล่า เป็นอกุศลกรรมบถหรือ เปล่า

การพูดมีหลายอย่าง หลายลักษณะ พูดเล่น พูดจริง พูดที่เล่นที่จริง บางท่าน อาจจะโกรธคนอื่น กลั่นแกล้งคนอื่นนิด ๆ หน่อย ๆ เป็นอกุศลกรรมบถที่ครอบงำใหม่ จะพาไปสู่อบายภูมิ สมควรไหม หรือว่าไปได้ ก็ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ซึ่งจะต้องพิจารณา โดยละเอียดจริง ๆ

เพราะฉะนั้น ถ้าโลภมูลจิตเกิดขึ้น พอใจสิ่งหนึ่งสิ่งใด ยังไม่เป็นทุจริตกรรม ถ้าต้องการซื้อหามาในทางสุจริต ก็เป็นแต่เพียงโลภมูลจิต แต่ถ้าถึงกับคิดขโมย มีแผนการจริง ๆ ไม่ใช่เพียงแต่อยากได้และพูดว่า ไฉนหนอของนี้ฟังเป็นของเรา ถ้าพูด เท่านั้นว่า ของนี้สวย ทำอย่างไรจะได้ อย่างนี้จะเป็นทุจริตกรรมไหม แต่ต้องมี อกุศลเจตนาที่จะกระทำทุจริตจริง ๆ วางแผนการหรือคิดในใจที่จะประกอบทุจริตกรรม ขณะนั้นจึงเป็นมโนกรรม ต้องมีการกระทำที่สมควรแก่การที่จะเป็นอกุศลกรรมบถ

เพราะฉะนั้น เปลี่ยนคำ เปลี่ยนประโยคได้ จะพูดหรือไม่พูดก็ได้ เพียงแต่คิด ไม่ใช่ประโยคนี้ก็ได้ หรือถ้าจะใช้ประโยคนี้ แต่ในใจไม่ได้คิดที่จะกระทำทุจริตได้ไหม เพราะฉะนั้น ขึ้นอยู่กับอกุศลเจตนา โดยเฉพาะเมื่อเป็นเรื่องของอกุศลกรรมบถ อย่างลึ้ม ต้องเป็นเรื่องของทุจริตกรรม

สำหรับพยาพาทะ โดยนัยเดียวกัน ถ้าโกรธ ทุกคนก็โกรธ แต่ยังไม่มีการคิดทำร้ายคนอื่น ขณะนั้นก็เป็นเพียงอกุศลเจตนาที่เป็นอกุศลจิต ยังไม่ถึงกับเป็นอกุศลกรรมบถ แต่ถ้าคิดจริง ๆ จะทำร้ายจริง ๆ ไม่ใช่เพียงแค่พูดว่า เดี่ยวจะให้เสียกิน ขณะนั้นต้องเป็นอกุศลกรรมบถทางใจ และจะล่องออกเป็นทางกายหรือทางวาจา เมื่อการกระทำนั้นเกิดขึ้น แต่ถ้ายังไม่ล่องออกไป ก็เป็นมโนกรรมทางมโนทวาร

สำหรับมิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิด วันนี้ทั้งวันท่านผู้ฟังคิดเรื่องความเห็นบ้าง หรือเปล่า ตั้งแต่เข้ามาคิดเรื่องความเห็นบ้างไหม บาปไม่มี บุญไม่มี คิดอย่างนี้บ้างไหมตั้งแต่เช้า หรือไม่ได้คิดอะไร มีชีวิตดำเนินไปตามปกติประจำวัน

แต่เวลาที่กุศลจิตเกิด ขอเปลี่ยนจากอกุศลเป็นกุศล เวลาที่ท่านผู้ฟังมาฟังธรรม เป็นสัมมาทิฏฐิทางกายทวารได้ไหม และถ้ามีการสนทนาธรรม ก็เป็นสัมมาทิฏฐิทางวจีทวาร เพราะคงจะไม่นั่งเฉย ๆ และก็คิดเอา ๆ เรื่องของบาป เรื่องของบุญ เป็นชั่วโม่ง เป็นนาที่ว่า บาปมี บุญมี หรือบางท่านอาจจะคิดว่า บาปไม่มี บุญไม่มี คิดไปเป็นชั่วโม่งอย่างนี้ ไม่ทราบว่าจะมีท่านผู้ใดทำอย่างนี้หรือเปล่า แต่เวลาที่มีความเห็นผิดเกิดขึ้น จะมีทวารของความเห็นผิดด้วย คือ เป็นกายทวาร หรือวจีทวาร หรือแม้ไม่ใช่ความเห็นผิด ท่านผู้ฟังลองพิจารณาคำพูดของท่าน ท่านคิดอย่างไร ท่านพูดอย่างนั้น ไม่ค่อยจะเก็บเอาไว้ใช่ไหม บางท่านพูดไปแล้วเสียใจ ถ้าคิดให้ดีก่อนที่จะพูดจะดีกว่า แต่โดยมากคิดแล้วก็พูดเลย

เพราะฉะนั้น เมื่อท่านผู้ฟังมีความเห็นอย่างไร ขณะที่ท่านพูดถึงความเห็นนั้น ถ้าเป็นเรื่องบาปบุญคุณโทษต่าง ๆ ก็มีวจีทวาร เป็นทวารของมโนกรรม คือ มิจฉาทิฏฐิ หรือสัมมาทิฏฐิ

ในการสนทนาธรรม ย่อมมีบางท่านเป็นสัมมาทิฏฐิ บางท่านเป็นมิจฉาทิฏฐิ โดยเฉพาะในเรื่องของการปฏิบัติธรรม เพราะฉะนั้น จะไม่นั่งเฉย ๆ เงียบ ๆ และก็คิดแต่จะแสดงความเห็นออกไปโดยเป็นวจีทวารของสัมมาทิฏฐิ หรือมิจฉาทิฏฐิ

แต่บางท่านอาจจะคิดเรื่องของมิจฉาทิฏฐิอยู่บ่อย ๆ และนาน ๆ เป็นอหังการ เพราะเป็นผู้ที่ไม่พูด แต่คิด ก็เป็นเรื่องเฉพาะตัวที่ท่านจะพิจารณาว่า ชีวิตประจำวัน

จริง ๆ ในวันหนึ่ง ๆ ท่านทำอย่างนี้บ่อยหรือไม่ คือ นั่งคิดเรื่องกรรมไม่มี โลกนี้ โลกหน้าไม่มี หรือว่าในวันหนึ่ง ๆ ชีวิตจริง ๆ ไม่ได้เป็นอย่างนั้น จนกว่าจะมีการ สนทนาหรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และในขณะที่ท่านคิดอย่างไร ด้วยจิตอย่างไร ก็มีวิจิตวาระเป็นทางของมโนกรรม คือ มิจฉาทิฏฐิ หรือสัมมาทิฏฐิในขณะนั้น

ขอเชิญท่านที่มีตัวอย่างจริง ๆ ในชีวิตประจำวัน ท่านเคยทำอย่างไรบ้าง

ถ. เป็นตัวอย่างของนักศึกษาธรรมที่สนทนาธรรม ระหว่างที่เขาสอนนา ธรรม ก็คิดถึงเรื่องของอภิธรรม เรื่องจิต เจตสิก ทำให้ไม่สบายใจว่า นี่เป็นจิตอะไร เป็นเจตสิกอะไร ผมก็ให้ข้อคิดเขาว่า อย่าไปคิดมาก เราเจริญสติทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ อย่างนี้ถูกต้องที่สุดแล้ว ส่วนที่มาเรียน พระอภิธรรม ได้เท่าไรก็เท่านั้น ก็เป็นประโยชน์ ไม่ต้องคิดว่า นั่นเป็นัตถมัจฉัตตตา หรือเป็นอัปมัญญา หรือเป็นสัพพจิตตสาธารณะ ผมก็ช่วยเขาได้เท่านั้น อาจารย์ ลองช่วยเขามากกว่านี้

สุ. การคิดเรื่องธรรม ดีกว่าคิดเรื่องอื่น แต่ที่ดีกว่านั้นต้องหมายความว่า เป็นกุศลจิตขณะที่คิด ถ้าสติปัฏฐานเกิด สามารถที่จะระลึกถึงลักษณะที่ต่างกันของ กุศลจิตและอกุศลจิตได้ ถ้าเป็นกุศลจิตจะคิดด้วยความแยบคาย ค่อย ๆ พิจารณา หาเหตุผลว่าเป็นอย่างนี้ถูกต้องสมบูรณ์ไหม หรือว่าอาจจะยังขาดเหตุผลบางประการ ซึ่งจะต้องศึกษาจากตำราเล่มนั้นเล่มนี้ประกอบอีกเพื่อที่จะให้เข้าใจชัดเจนขึ้น ในขณะที่กำลังไตร่ตรองธรรมโดยละเอียดรอบคอบอย่างนั้น ขณะนั้นเป็นกุศล แต่ถ้าคิดแล้ว งง วุ่นวาย ขณะนั้นต้องเป็นอกุศล คิดแล้วก็เหนื่อย ไม่ใช่การไตร่ตรองพิจารณา ค้นคว้าหาเหตุผลด้วยความรอบคอบ ด้วยความแยบคาย

การที่คิดเรื่องธรรม คือ พระอภิธรรม เป็นสิ่งที่ดี แต่ต้องระลึกถึงลักษณะสภาพ ของจิตในขณะที่กำลังคิดนั้นด้วยว่า กำลังคิดในคลองของเหตุผลซึ่งทำให้เข้าใจชัดเจน ขึ้น หรือว่าคิดไปเรื่อย ๆ และกังงไปเรื่อย ๆ หรือว่าไม่มีอะไรจะคิด ก็คิดไปคิดมา เท่านั้นเอง โดยเรื่องที่คิดก็ยังไม่ตามคลองของธรรม เป็นการสงสัย และเป็นการเพิ่มความสงสัยขึ้นไปอีกในสิ่งที่ไม่สามารถจะรู้ได้

อย่างเช่น อ่านเรื่องของตัตรมัมชัตตตจากอรรถกถาของสังยุตตนิกาย เมื่อต้องการความละเอียดเพิ่มขึ้น ก็อ่านอรรถกถาของอังคุตตรนิกายประกอบด้วย อย่างนั้นจะทำให้ความเข้าใจชัดเจนขึ้น แต่ไม่ใช่ว่าชวนให้สงสัยไปเรื่อย ๆ อย่างนั้นก็ต้องเป็นอกุศล

เรื่องของธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียด และน่าคิดน่าพิจารณาตามกำลังของสติปัญญาจริง ๆ เช่น กรรม ได้แก่ เจตนาเจตสิก ไม่ใช่อกิขมา พยาปาทะ และมิจฉาทิฏฐิ

แม้ว่าอกุศลกรรมบถ ๑๐ มโนกรรม คือ อกิขมา ๑ พยาปาทะ ๑ มิจฉาทิฏฐิ ๑ ก็จริง แต่ต้องเข้าใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า กรรมได้แก่เจตนา เพราะฉะนั้น จึงได้แก่เจตนาเจตสิก ไม่ใช่โลภเจตสิก ไม่ใช่โทสเจตสิก ไม่ใช่มิจฉาทิฏฐิ หรือทิฏฐิเจตสิก

เพราะฉะนั้น มโนกรรม คือ อกุศลเจตนาที่เกิดร่วมกับอกิขมา อกุศลเจตนาที่เกิดร่วมกับพยาปาทะ และอกุศลเจตนาที่เกิดร่วมกับมิจฉาทิฏฐิ เพราะขณะที่อกุศลจิตเกิดขึ้น จะปราศจากอกุศลเจตนาไม่ได้เลย แล้วแต่ว่าอกุศลเจตนาอันนั้นเกิดกับจิตประเภทใด เช่น ถ้ามีการเพ่งเล็งอยากจะได้สิ่งของของคนอื่น ในขณะนั้นเจตนาก็มีและโลภะก็แรงถึงขั้นที่ต้องการจะให้ของของคนอื่นมาเป็นของตนในทางทุจริต แสดงให้เห็นว่า โลภะมีกำลัง

ที่ทรงแสดงว่า มโนกรรมมี ๓ คือ อกิขมา ๑ พยาปาทะ ๑ ทิฏฐิหรือมิจฉาทิฏฐิ ๑ นั้น ก็เป็นการแสดงว่า ถึงอย่างไรกรรมก็ต้องได้แก่เจตนาเจตสิกนั่นเอง แต่เมื่อเจตนาเจตสิกเกิดกับอกุศลจิตทุกดวง ทำอย่างไรจะรู้ว่า อกุศลจิตนั้นถึงขั้นที่เป็นอกุศลกรรม จึงได้ทรงแสดงมโนกรรมไว้ว่า เมื่ออกุศลจิตที่ประกอบด้วยอกุศลเจตนาอันมีกำลังเพราะประกอบด้วยอกิขมา ซึ่งในขณะนั้นเมื่อยังไม่ล่วงออกไปทางกายหรือทางวาจา จึงเป็นมโนกรรม พยาปาทะก็เช่นเดียวกัน หรือมิจฉาทิฏฐิก็เช่นเดียวกัน

ท่านที่มีความเห็นผิด อยู่เฉย ๆ ไม่ได้เหมือนกัน เหมือนกับท่านที่มีสัมมาทิฐิ ท่านก็มีทวารหรือทางที่จะกระทำของกรรม อย่างท่านที่มีความเห็นผิด คือ มิจฉาทิฐิ ท่านก็จะแสดงมิจฉาทิฐิคือความเห็นของท่านกับบุคคลอื่น เพราะท่านเข้าใจว่าความเห็นผิดนั้นเป็นความเห็นถูก นอกจากนั้นยังมีการกระทำทางกายต่าง ๆ ซึ่งเป็นการกระทำด้วยความเห็นผิด เช่นเดียวกับสัมมาทิฐิ ท่านที่มีสัมมาทิฐิก็ต้องมีกายและวาจาเป็นทางของการกระทำกรรมที่เป็นสัมมาทิฐิ

อย่างเช่น การบูชาพระรัตนตรัยด้วยกาย ขณะนั้นก็กายทวารของสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นมโนกรรม หรือการที่ท่านผู้หนึ่งผู้ใดแสดงธรรมที่ถูกต้อง ขณะนั้นก็ปณิธานทวารของสัมมาทิฐิซึ่งเป็นมโนกรรม

เพราะฉะนั้น เวลาที่มีสัมมาทิฐิก็ดี หรือมิจฉาทิฐิก็ดี ซึ่งเป็นมโนกรรม ก็จะต้องมีทวารหรือการกระทำทางหนึ่งทางใด จะเป็นทางกายหรือทางวาจาก็ได้ ซึ่งเป็นกรรมบถ เป็นหนทางของกรรมที่จะทำให้เกิดขึ้น จึงต้องทราบว่า กรรมได้แก่ เจตนา ไม่ใช่ได้แก่ โลกะ หรือโทสะ หรือทิฎฐิ

เรื่องของกรรมคงจะยังไม่ชัดเจน จนกว่าท่านผู้ฟังจะอ่านแล้วอ่านอีก พิจารณาแล้วพิจารณาอีกบ่อย ๆ แต่ความสำคัญ คือ ไม่ควรจะคิดว่าครอบงำหรือไม่ครอบงำ และล่องทุจริตรกรรมไปทางไหน จะเป็นกายกรรม หรือมโนกรรมทางทวารไหน จะเป็นทางจิตตทวาร หรือกายทวาร ขอแต่เพียงว่า ควรระลึกถึงลักษณะสภาพของอกุศลจิต เพื่อที่จะได้เกิดหิริโอตตปปะตามขั้นของแต่ละบุคคล

เพราะเหตุว่าผู้ที่เป็นปุถุชน ยังคงล่องทุจริตรกรรมเพราะขาดหิริโอตตปปะ ไม่เห็นว่าอกุศลกรรมในขณะนั้นเป็นสิ่งที่ควรละอาย และเป็นสิ่งที่ควรเว้น จึงล่องได้ แต่ผู้ที่เป็นพระอริยบุคคล ท่านละเว้นอกุศลกรรมตามคุณธรรมของท่าน จนถึงขั้นที่เห็นภัยแม้โทษเพียงเล็กน้อยของอกุศลจิต จึงสามารถที่จะละหรือดับได้เป็นสมุจเฉตถึงความเป็นพระอรหันต์

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง ขอให้พูดถึงหนทางที่จะทำให้บรรลุความเป็นพระอรหันต์ ท่านบอกว่า หนทางที่จะทำให้บรรลุความเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี เหล่านี้

ท่านเข้าใจแล้ว เพราะฉะนั้น ขอให้แสดงหนทางที่จะทำให้บรรลุความเป็นพระอรหันต์
ซึ่งตามความจริง มีเพียงหนทางเดียวเท่านั้นที่จะทำให้บรรลุเป็นพระโสดาบัน
พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ ไม่ใช่ว่าแยกกัน เพราะต้องอาศัยสติ
ที่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และปัญญาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงขั้นที่
สามารถดับกิเลสได้ตามลำดับขั้น

๑๒๙๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๗

ถ. เรื่องของอภิขมาที่ว่า เพ่งเล็งสิ่งของของคนอื่นโดยที่เป็นทุจริต คำว่า
ทุจริต มีความหมายอย่างไร คิดจะขโมย ใช่ไหม

ส. โดยวิธีไหนก็ได้

ถ. พระโสดาบันละอภิขมายังไม่ได้ ใช่ไหม

ส. เรื่องของศัพท้อีกแล้ว ใช้คำว่าโลภะได้ไหม หรือต้องใช้คำว่าอภิขมา
และก็เข้าใจว่าอภิขมาต้องเป็นมโนกรรมที่เป็นทุจริต พระโสดาบันยังมีโลภมูลจิต

ถ. โลภมูลจิต คือ อภิขมา

ส. แน่นนอน แต่พระโสดาบันไม่ล่วงศีล ๕

ถ. แสดงว่า อภิขมานี้ ...

ส. ขณะที่มือทึนนาทาน ถือเอาวัตถุที่เจ้าของไม่ได้ให้ ขณะนั้นมีอภิขมา
ไหม ถ้าอยากจะใช้คำว่าอภิขมา

ถ. มี

ส. ขณะนั้นมีอภิขมา ซึ่งขณะนั้นเป็นกายกรรม จะใช้คำว่าอภิขมาก็ได้
เพราะอภิขมา คือ โลภะนั้นเอง

ถ้าจะกล่าวว่าเป็นมโนกรรม อย่าลืมว่า อกุศลเจตนาที่เกิดกับอกุศลจิตทั้งหมด
เป็นมโนกรรม นี่ตอนหนึ่ง ไม่ว่าจะในระดับใดทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเกิดทางปัญญาทวาร เช่น
ทางตาเห็นแล้วเกิดโลภมูลจิตขึ้น ขณะนั้นเป็นอกุศลจิต มีอกุศลเจตนาเจตสิกเกิดร่วม
ด้วย ขณะนั้นเป็นมโนกรรม นี่คือความหมายทั่วไปของคำว่ามโนกรรม

แต่ถ้ากล่าวถึงมโนกรรมในอกุศลกรรมบถ ยกเพียง ๓ อย่าง ซึ่งจำแนกให้เห็น
ว่า กรรมใดเป็นกายกรรม กรรมใดเป็นวจีกรรม กรรมใดเป็นมโนกรรม และสำหรับ
มโนกรรมที่เป็นอกุศล เกิดได้ทั้ง ๓ ทวาร เพราะแม้แต่เพียงอกุศลเจตนาที่เกิดกับ

อกุศลจิตทั่ว ๆ ไป ก็เป็นมโนกรรมแล้ว โดยนัยที่กว้างมาก เมื่อยังไม่ได้ล่วงเป็นทุจริตทางหนึ่งทางใดก็เป็นมโนกรรม เพราะฉะนั้น อภิชฌา เมื่อยังไม่ได้ล่วงเป็นทุจริตทางกายหรือทางวาจา ก็เป็นมโนกรรม

ถ. แสดงว่าพระโสดาบันละอภิชฌาในอกุศลกรรมบถ ๑๐ ได้ ใช่ไหม

ส. ไม่คิดอยากจะได้ของของคนอื่นในทางทุจริตเลย ถ้าถามว่าพระโสดาบันยังมีมโนกรรมไหม จะตอบว่าอย่างไร

ถ. มี

ส. เพราะอะไร ก็เพราะอกุศลเจตนาที่เกิดกับอกุศลจิตทุกดวงเป็นมโนกรรม เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาโดยละเอียด ข้อความในอัฐฐสาลินีที่ว่า อกุศลเจตนาและอกุศลเจตนา ๒๙ อันเป็นไปในภุมิ ๓ ชื่อว่ามโนกรรมและมโนทวารที่ใช้คำว่ามโนทวาร เพราะยังไม่ได้ล่วงออกไปทางกายหรือทางวาจา

ถ. ถ้าเห็นว่าคุณบิดามารดามี แค่นี้ก็เป็นมโนกรรมที่เป็นอกุศลกรรม ใช่ไหม

ส. เห็นว่าบิดามารดามีคุณ ต้องเป็นอกุศลกรรม

ถ. เป็นสัมมาทิฏฐิ เห็นว่าคุณบิดามารดามี และต้องทำการตอบแทน อย่างนี้ก็เป็นมโนกรรมแล้ว ใช่ไหม

ส. ขณะนั้นเป็นกุศลจิต เป็นมโนกรรม

เรื่องของมโนกรรม ถ้าคิดอย่างกว้างที่สุดจะไม่มีปัญหาเลย คือ ขณะใดก็ตามที่ยังไม่ได้ล่วงออกไปทางกาย ทางวาจา กุศลเจตนาและอกุศลเจตนาทั้งหมดเป็นมโนกรรม ตัดปัญหาไปได้เลย แต่ถ้าถึงขั้นอกุศลกรรมบถ ยกเฉพาะ ๓ ที่เป็นมโนกรรม คือ อภิชฌา ๑ พยาปาทะ ๑ และมีฉาทิฏฐิ ๑

และสำหรับมีฉาทิฏฐิ ต้องเป็นความเห็นที่ดั่งมั่นคงว่า การกระทำนั้นไม่ใช่กรรมที่จะให้เกิดผล ได้แก่ มีฉาทิฏฐิ ๓ อย่าง จึงจะทำให้อกุศลกรรมบถแตกหรือขาด คือ เชื่อว่าผลของกรรมไม่มี เชื่อว่ากรรมไม่มี เชื่อว่าการกระทำนั้นไม่เป็นกรรม

พิจารณาจิตสวดกกว่า ง่ายกว่า ใช่ไหม ถ้าอกุศลจิตเกิดขึ้นก็รู้ว่า ลักษณะสภาพธรรมนั้นเป็นสภาพของอกุศล เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

ไม่ใช่ตัวตน ถ้าพิจารณาบ่อย ๆ เนือง ๆ จะทำให้ไม่กังวล และไม่ห่วงเรื่ององค์ของกรรมบถต่าง ๆ เพราะสติสามารถระลึกถึงความมีกำลังขึ้นของอกุศลได้

ถ้าสติเกิดในขณะนี้ พอที่จะรู้ลักษณะของกุศลและอกุศลไหม ค่อย ๆ รู้ไปในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ไม่ต้องห่วงว่ายังไม่สามารถที่จะแยกว่า ขณะนี้เป็นกุศลจิต ขณะนั้นเป็นอกุศลจิต ขณะนั้นเป็นวิบากจิต หรือเป็นกิริยาจิต แต่การที่สติระลึก ก็เพื่อที่จะรู้ตรึงลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะเป็นลักษณะของสภาพรู้ ซึ่งใช้คำว่านามธรรม หรือเป็นลักษณะที่ไม่ใช่สภาพรู้ที่กำลังปรากฏทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย ต้องค่อย ๆ รู้ไปในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จนกว่าจะรู้ว่า ขณะใดเป็นกุศลจิต ขณะใดเป็นอกุศลจิต

ขอกล่าวถึงเรื่องจิตที่ทำกิจปฏิสนธิ

จิตทั้งหมดมี ๘๙ แต่จิตที่จะทำกิจปฏิสนธิกิจได้มี ๑๙ ได้แก่

อุเบกขาสันตிரณอกุศลวิบาก เป็นผลของอกุศลกรรม ทำกิจปฏิสนธิในอบายภูมิ

อุเบกขาสันตிரณอกุศลวิบาก เป็นผลของกุศลกรรมอย่างอ่อน ทำกิจปฏิสนธิในภูมิมนุษย์ และในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา

มหาวีบาก ๘ เป็นผลของมหากุศล ทำกิจปฏิสนธิในสุคติภูมิ ๗ คือ ภูมิมนุษย์ ๑ ภูมิ และสวรรค์ ๖ ภูมิ

รวมเป็นกามาวจรปฏิสนธิจิต ๑๐

สำหรับจิตที่ทำปฏิสนธิกิจทั้ง ๑๙ แยกออกเพื่อให้จำง่ายว่า จิตที่ทำกิจปฏิสนธิในกามภูมิ คือ ในภูมิของรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ไม่ว่าจะเป็นอบายภูมิ ๔ หรือว่าสุคติภูมิ ๗ ก็ตาม จิตที่ทำกิจปฏิสนธิในกามภูมิได้มีเพียง ๑๐ เท่านั้น

กรรมมีมากมายที่เป็นอกุศล ไม่ว่าจะเป็นการฆ่า การลักทรัพย์ หรือการประพฤติทุจริตทางกายทางวาจาต่าง ๆ แต่เวลาที่อกุศลกรรมทั้งหมดทุกประเภทจะให้ผลทำให้ปฏิสนธิในนรก หรือว่าเป็นสัตว์ดิรัจฉาน เป็นเปรต หรืออสุรกาย จะปฏิสนธิด้วยอกุศลวิบากจิตเพียงดวงเดียวเท่านั้น คือ อุเบกขาสันตிரณอกุศลวิบาก

อกุศลจิตมี ๑๒ ก็จริง แต่อกุศลจิต ๑๒ เป็นปัจจัยให้เกิดอกุศลวิบากจิตเพียง ๗ เท่านั้น คือ จักขุวิญญาณอกุศลวิบาก เห็นสิ่งที่ไม่ดี ๑ ทำกิจปฏิสนธิไม่ได้ เช่น กำลังเห็นในขณะนี้ จิตที่กำลังเห็นทำทสสนกิจ คือ เห็น รู้สิ่งที่ปรากฏทางตา ทำปฏิสนธิกิจไม่ได้ โสตวิญาณอกุศลวิบาก จิตที่ได้ยินเสียงที่ไม่ดี ๑ ทำสวนกิจเดียว ทำกิจอื่นไม่ได้ คือ เกิดขึ้นครั้งใดก็กระทำกิจได้ยินเฉพาะเสียงเท่านั้น ทำกิจอื่นไม่ได้เลย

ทางจมูก ฆานวิญาณอกุศลวิบาก เกิดขึ้นทำกิจได้กลิ่นที่ไม่ดี ๑

ชีวหาวิญาณอกุศลวิบาก เกิดขึ้นทำกิจลิ้มรสที่ไม่ดี ๑

กายวิญาณอกุศลวิบาก เกิดขึ้นทำกิจรู้โผฏฐัพพะที่ไม่ดี ๑

๕ ประเภทแล้ว คือ ปัญจวิญาณ และเมื่อปัญจวิญาณดับแล้ว อกุศลวิบากที่เกิดต่อ คือ สัมปฏิจฉันนจิต ๑ ทำกิจรับอารมณ์ต่อจากจักขุวิญญาณ ถ้าเป็นการรู้อารมณ์ทางตา ทำกิจรับเสียงต่อจากโสตวิญาณ ถ้าเป็นการรู้อารมณ์ทางหู และทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย สัมปฏิจฉันนจิตก็เกิดต่อจากวิญาณนั้น ๆ ทางทวารนั้น ๆ รวมเป็นอกุศลวิบากจิต ๖

สำหรับอกุศลวิบากจิตประเภทที่ ๗ คือ อุเบกขาสันตிரณอกุศลวิบาก เป็นจิตที่ทำหลายกิจ คือ นอกจากทำสันตிரณกิจต่อจากสัมปฏิจฉันนกิจทางปัญจทวาร ทวารใดทวารหนึ่งแล้ว ยังทำปฏิสนธิกิจด้วย ซึ่งเมื่อทำปฏิสนธิกิจแล้ว ก็ย่อมกระทำภวังคกิจ และจุติกิจด้วย

เพราะฉะนั้น อุเบกขาสันตிரณอกุศลวิบากกระทำกิจ ๕ กิจ กิจที่ ๑ ปฏิสนธิกิจ กิจที่ ๒ ภวังคกิจ กิจที่ ๓ สันตிரณกิจ กิจที่ ๔ ตทาลัมพนกิจ ถ้าอารมณ์ทางปัญจทวารยังไม่ดับเมื่อชวนจิตดับแล้ว อุเบกขาสันตிரณะจะเกิดขึ้นรับอารมณ์นั้นต่ออีก ๒ ขณะ คือ กระทำตทาลัมพนกิจ และสำหรับผู้ปฏิบัติด้วยอุเบกขาสันตிரณะ อุเบกขาสันตிரณะก็เกิดขึ้นทำจุติกิจ ซึ่งเป็นกิจสุดท้ายทำให้เคลื่อนจากความเป็นบุคคลนี้ในอภายภูมิ

สำหรับในอบายภูมิ ๔ จิตที่ทํากิจปฏิสนธิ เป็นอกุศลวิบากดวงเดียว คือ สันติริณอกุศลวิบาก

สำหรับในกามสุคติภูมิ กุศลกรรม มหากุศลมี ๘ ซึ่งบางท่านถามว่า มหากุศล กับกุศลเหมือนกันหรือเปล่า เพราะชื่อวามหากุศล ก็คิดว่าคงจะใหญ่โตกว่า กุศลธรรมดา แต่ตามความเป็นจริง จะใช้คำว่ากามาวจรกุศล หรือมหากุศลก็ได้ เพราะสามารถที่จะกระทำได้ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ไม่เหมือนกับ มหัคคตกุศลซึ่งเป็นฉานจิต เกิดได้เฉพาะทางมโนทวารทวารเดียว

เพราะฉะนั้น เมื่อมหากุศลจิต หรือกามาวจรกุศลจิตสามารถจะกระทำได้ทั้ง ทางกาย ทางวาจา ทางใจ จึงชื่อวามหากุศลก็ได้ จะใช้คำว่ากุศลเฉย ๆ ก็ได้ ถ้าไม่ได้ จำแนกออกว่าเป็นกุศลชั้นใด แต่ถ้าจำแนกแล้ว ก็จำแนกเป็นกามาวจรกุศล รูปาวจรกุศล อรูปาวจรกุศล โลกุตตรกุศล ตามระดับชั้นของกุศล แต่สำหรับ กามาวจรกุศล เนื่องจากมีความกว้างขวางมาก จึงใช้คำว่า มหากุศล

สำหรับมหากุศลจิต ๘ จำแนกออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ๒ ประเภท คือ เกิดร่วมกับปัญญา ๔ และไม่เกิดร่วมกับปัญญา ๔ ซึ่งทำให้จำแนกวิบาก คือ การปฏิสนธิออกเป็น ๓ ประเภท ไม่ใช่ ๒ ประเภท

สำหรับมหากุศลจิตที่จะเกิดขึ้นได้ ต้องประกอบด้วยโสภณเหตุอย่างน้อย ๒ เหตุ คือ ต้องประกอบด้วยอโลภเหตุและอโทสเหตุ ถ้ายังมีโลภเจตสิกเกิด ไม่ใช่ กุศล ถ้ามีโทสเจตสิกเกิดก็ไม่ใช่กุศล แต่ขณะใดก็ตามที่มีอโลภเจตสิก จะต้อง มีอโทสเจตสิกเกิดร่วมด้วย เป็นกุศลในขณะนั้น พร้อมกับเจตสิกอื่น ๆ อีกหลายดวง ซึ่งถ้ากล่าวโดยเหตุแล้ว จำแนกมหากุศลออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ ประกอบด้วย ๒ เหตุ ได้แก่ อโลภเหตุและอโทสเหตุ ชื่อว่าทวิเหตุ ประเภทหนึ่ง และประกอบด้วย ๓ เหตุ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ และอโมหเหตุคือปัญญาเจตสิก อีกประเภทหนึ่ง ชื่อว่าติเหตุ

ฉะนั้น จิตที่เป็นกุศลที่เป็นเหตุมี ๘ ดวง จำแนกออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ ทวิเหตุและติเหตุ แต่เวลาที่ทำให้เกิดผล ทำให้เกิดผล ๓ ประเภท คือ เป็น

อเหตุกปฏิสนธิ ซึ่งเป็นผลของกุศลอย่างอ่อน ไม่ประกอบด้วยเจตสิกที่เป็นโสภณเหตุ สักเหตุเดียว จึงชื่อว่าอเหตุกปฏิสนธิ เกิดในมนุษย์ ในสวรรค์ชั้นต้น คือ จาตุมหาราชิกา แต่จิตที่ปฏิสนธิเนื่องจากเป็นผลของกุศลอย่างอ่อน เพราะฉะนั้น จึง ปฏิสนธิด้วยอุเบกขาสันตிரณกุศลวิบาก ซึ่งไม่ประกอบด้วยเจตสิกที่เป็นเหตุ คือ ไม่ ประกอบด้วยอโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ นี้ประเภทหนึ่ง

อีกประเภทหนึ่ง คือ ผู้ที่ปฏิสนธิด้วยมหาวิบากที่ประกอบด้วยเหตุ ๒ เป็นทวิเหตุบุคคล ปฏิสนธิจิตประกอบด้วยอโลภเหตุและอโทสเหตุ แต่ไม่ ประกอบด้วยปัญญาเจตสิก นี่ก็เป็นผลของมหากุศลซึ่งไม่ประกอบด้วยปัญญา

เพราะฉะนั้น การทำบุญให้ทานใด ๆ ก็ตามซึ่งไม่ประกอบด้วยปัญญา เมื่อเวลา ให้ผล ย่อมไม่สามารถทำให้ปฏิสนธิจิตนั้นประกอบด้วยปัญญาตามควรแก่เหตุ หรือ ถ้าเป็นปัญญาที่อ่อนมาก เพียงแต่เกิดขึ้น เชื่อว่ากรรมมี ผลของกรรมมีเท่านั้นเอง ถ้าเป็นผลของกุศลกรรมเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างนี้ เวลาที่ปฏิสนธิจิตเกิด เป็นปฏิสนธิจิตที่ ประกอบด้วยเหตุ ๒ ไม่ประกอบด้วยเหตุ ๓ ก็ได้ ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวว่า มหากุศล บางครั้งให้ผลไม่แน่นอนเหมือนกับตนเอง คือ ไม่แน่นอนกับกุศลกรรมซึ่งเป็นเหตุ และ บางครั้งก็ให้ผลไม่แน่นอนกับกุศลกรรมที่เป็นเหตุ เพราะกรรมประกอบด้วยเหตุ ๓ แต่ผลประกอบด้วยเหตุ ๒ หรือว่ากรรมประกอบด้วยเหตุ ๒ แต่ผลไม่ประกอบด้วยเหตุ เลยก็ได้

เพราะฉะนั้น สำหรับมหากุศลที่เป็นทวิเหตุ คือ ประกอบด้วยเหตุ ๒ ให้ผล ทำให้ปฏิสนธิไม่ประกอบด้วยเหตุเลย คือ อุเบกขาสันตிரณกุศลวิบากทำกิจปฏิสนธิ ในสุคติภูมิ เป็นผู้ที่พิจารณาตั้งแต่กำเนิด ซึ่งตลอดชีวิตจะเป็นคนตาบอด หูหนวก เป็นต้น ประเภทหนึ่ง หรือให้ผลทำให้เป็นผู้ที่เกิดมามีความสุขสบายทุกประการก็ได้ แต่ไม่ประกอบด้วยปัญญาเจตสิก เพราะปฏิสนธิจิตประกอบด้วย ๒ เหตุ คือ อโลภเจตสิกและอโทสเจตสิกเท่านั้น ซึ่งเป็นผลของกุศลซึ่งไม่ประกอบด้วยปัญญา หรืออาจจะเป็นผลของกุศลที่ประกอบด้วยปัญญาอย่างอ่อนที่สุด

สำหรับมหากุศลที่เป็นเหตุ คือ ประกอบด้วยอโลภเจตสิก อโทสเจตสิก และอโมหเจตสิกคือปัญญาเจตสิกนั้น ให้ผลเป็นเหตุกปฏิสนธิ คือ มหาวิบากที่ประกอบด้วยอโลภเจตสิก อโทสเจตสิก และปัญญาเจตสิกก็ได้ หรือให้ผลเป็นทวิเหตุกปฏิสนธิก็ได้

เพราะฉะนั้น ถ้ามีปัญญาเกิดขึ้นเพียงเล็กน้อย ๆ ยังไม่พอ จะต้องสะสมให้ปัญญานั้นมีกำลังขึ้น จึงสามารถเป็นปัจจัยทำให้ปฏิสนธิประกอบด้วยปัญญาเจตสิกได้ แต่ถ้าเป็นผู้ที่ประมาทคิดว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่สะสมปัญญาให้เพิ่มขึ้น เวลาที่เป็นผลของกุศลกรรมนั้น ๆ ก็จะทำให้ปฏิสนธิจิตประกอบด้วยอโลภะและอโทสเท่านั้น เป็นทวิเหตุกบุคคล ไม่สามารถที่จะอบรมเจริญปัญญาถึงการที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

สำหรับมหัคคตจิต ได้แก่ รูปฌานและอรุณฌาน มีภูมิ คือ พรหมภูมิตามระดับขั้นของฌานนั้น ๆ

๑๒๙๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษามหาจุฬาราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๗

ถ. ถ้าปฏิสนธิจากมหากุศลที่ประกอบด้วยทวิเหตุ คือ อโลภะ อโทสะ อย่างเบา ๆ ทำให้ไม่มีเหตุ ทำให้เกิดเป็นคนพิการในมนุษย์ ไซ้ไหม

สุ. ถ้าเป็นผลของมหากุศลที่เป็นทวิเหตุกะ คือ ประกอบด้วยเหตุ ๒ จะทำให้เกิดเป็นบุคคลที่ปฏิสนธิด้วยอโลภะและอโทสะ เป็นทวิเหตุบุคคลได้ ประเภทหนึ่ง คือ เป็นผู้ที่เกิดในมนุษย์หรือในสวรรค์ มีทรัพย์สมบัติมากก็ได้ มีความสุขกายมากก็ได้ แต่ไม่ประกอบด้วยปัญญา ถ้าเขากระทำความผิดด้วยจิตที่ผ่องใส ประกอบด้วยเจตนา ทั้ง ๓ กาล ก็เป็นกรรมที่มีกำลัง เมื่อให้ผลก็ให้ผลชั้นเลิศ คือ เป็นผู้ที่มีสมบูรณ์พร้อมทุกประการ เพียงแต่ไม่ประกอบด้วยปัญญา จึงเป็นผู้ที่ไม่สนใจในธรรม หรืออาจจะเริ่มสนใจ แต่ไม่สามารถอบรมเจริญปัญญาให้คมกล้าจนรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ เพราะมีเครื่องกั้น คือ วิกาภ โดยปฏิสนธิไม่ประกอบด้วยปัญญาเจตสิก นี่พวกหนึ่ง

และถ้าเป็นผลของมหากุศลที่เป็นทวิเหตุอย่างอ่อน ไม่มีกำลังเท่ากับอย่างแรก เวลาให้ผลก็ทำให้พ้นจากอบายภูมิซึ่งเป็นผลของอกุศลกรรม คือ ไม่ต้องไปเกิดในนรก ที่ทุกข์ทรมานมาก ไม่ต้องไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน ไม่ต้องเกิดเป็นเปรตหรืออสุรกาย แต่เกิดเป็นมนุษย์ เห็นสิ่งต่าง ๆ ที่น่ายินดี พอใจได้ แต่อาจจะพิการโดยเป็นใบ้ หูหนวก หรือบางคนก็ตาบอด นั่นเป็นผลของกุศลทวิเหตุอย่างอ่อน เพราะฉะนั้น กุศลที่ประกอบด้วย ๒ เหตุ ให้ผล ๒ อย่าง

ถ. หมายความว่า มหากุศลที่ประกอบด้วยทวิเหตุอย่างอ่อน เวลาให้ผล จะเป็นอุเบกขาสันติระณะ

สุ. เป็นอุเบกขาสันติระณกุศลวิบาก ปฏิสนธิในมนุษย์หรือในสวรรค์ชั้นต้น

ถ. มหากุศลที่ประกอบด้วยทวิเหตุ ...

ส. มหากุศลที่ประกอบด้วยทวิเหตุอย่างมีกำลัง ทำให้ปฏิสนธิประกอบด้วย
อโลภะ อโทสะ เป็นมหาวีบากที่ประกอบด้วย ๒ เหตุ

หมายความว่า กุศลที่ประกอบด้วย ๒ เหตุ คือ กุศลนั้นเป็นกุศลที่ไม่เกิดพร้อม
กับปัญญาเจตสิก เวลาที่ให้ผล ไม่สามารถทำให้ปฏิสนธิประกอบด้วย ๓ เหตุ

ถ้าใครเกิดด้วยปัญญาเจตสิก หมายความว่า ต้องเป็นผลของกุศลซึ่ง
ประกอบด้วยปัญญา ปฏิสนธิจิตของบุคคลนั้นจึงประกอบด้วยอโลภเจตสิก
อโทสเจตสิก และปัญญาเจตสิก

ถ. ทวิเหตุ หมายถึงมหากุศลญาณวิปยุตต์

ส. แน่นอน

ถ. ถ้าเป็นติเหตุ หมายถึงมหากุศลญาณสัมปยุตต์

ส. ถูกต้อง เพราะถ้าเป็นกุศล ต้องประกอบด้วยอย่างน้อย ๒ เหตุ คือ
อโลภเหตุและอโทสเหตุ จึงจะเป็นกุศลได้

สำหรับในอบายภูมิ ไม่มีปัญหา ได้แก่ อุเบกขาสันตிரณอกุศลวิบากเท่านั้นที่
ทำกิจปฏิสนธิ ไม่ว่าจะในภูมิไหนทั้งสิ้น ช้าง หรืองู หรือมด ก็ปฏิสนธิด้วย
อุเบกขาสันตிரณอกุศลวิบาก

เป็นเรื่องน่าคิดว่า ทำไมอุเบกขาสันตிரณวิบาก จึงทำกิจปฏิสนธิได้

อกุศลจิตมี ๑๒ ให้ผลเป็นอกุศลวิบาก ๗ สำหรับจักขุวิญญาณอกุศลวิบาก
ไม่มีปัญหา คือ ขณะใดก็ตามที่จิตเห็นเกิดขึ้น ขณะนั้นเป็นสภาพของจิตซึ่งเป็น
อกุศลวิบาก เห็นสิ่งที่ไม่ดี ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ๕ ดวงนี้ไม่มีปัญหา
กระทำกิจได้เฉพาะของ ๆ ตน คือ จักขุวิญญาณทำกิจเห็นได้อย่างเดียว ทำกิจอื่น
ไม่ได้ โสตวิญญาณทำกิจได้ยินอย่างเดียว ทำกิจอื่นไม่ได้ สำหรับสัมปจิตตฉนจิต
ซึ่งเป็นอกุศลวิบากเกิดต่อจากปัญจวิญญาณที่เป็นอกุศลวิบาก ก็เกิดขึ้นกระทำกิจเดียว
คือ รับอารมณ์ต่อจากจักขุวิญญาณ หรือโสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ
ชีวหาวิญญาณ กายวิญญาณ ทำกิจอื่นไม่ได้เลย

แต่สันตிரณจิต ทำปฏิสนธิกิจ ภาวังกิจ สันตிரณกิจ ตทาลัมพนกิจ และจุตติกิจ ขณะปฏิสนธิไม่ใช่ขณะเห็น คนละขณะ แม้ว่าจักขุวิญญาณก็เป็นวิบากจิต ปฏิสนธิจิตก็เป็นวิบากจิต แต่ทำกิจต่างกัน สำหรับผลของอกุศลกรรมมีเพียง ๗ เท่านั้น ไม่มีมากกว่านั้นเลย และสำหรับจักขุวิญญาณก็ทำกิจเดียวคือทสฺสนกิจ ตลอดไปจนกระทั่งไปถึงสัมปฏิจฉันนะ ก็ทำกิจเดียว แต่สันตிரณะเท่านั้นที่สามารถกระทำกิจได้ถึง ๕ กิจ

ถ้าจะพิจารณาถึงเจตสิกที่เกิดร่วมกับจิตนั้น ๆ จะเห็นได้ว่า เพราะเจตสิกที่เกิดร่วมกับจิตนั้นเพิ่มขึ้น ทำให้จิตนั้นสามารถกระทำกิจเพิ่มขึ้นได้ เช่น จักขุวิญญาณที่กำลังเห็นในขณะนี้ มีเจตสิกเกิดร่วมด้วยเพียง ๗ ประเภทเท่านั้น ซึ่งเจตสิกมีถึง ๕๒ ประเภท แต่เจตสิกที่เกิดกับจักขุวิญญาณ คือ จิตเห็น มีเพียง ๗ สำหรับ โสทวิญญูณ ฆานวิญญูณ ชิวหาวิญญูณ กายวิญญูณ ก็โดยนัยเดียวกัน จิต ๑๐ ดวงทางปัญจทวาร หรือที่ภาษาบาลีเรียกว่า ทวิปัญจวิญญูณ ๑๐ ดวงนี้มีเจตสิกเกิดร่วมด้วยน้อยที่สุด คือ เพียง ๗ เท่านั้น

สำหรับสัมปฏิจฉันนะและสันตிரณะ มีเจตสิกเกิดร่วมด้วยมากกว่า ๗ เพิ่มกำลังขึ้น โดยมีวิตกเจตสิกเกิดร่วมด้วย ซึ่งเมื่อได้กล่าวถึงเรื่องของปัจจัยต่าง ๆ มาตลอดจนกระทั่งถึงอินทริยปัจจัย เป็นปัจจัยที่ ๑๖ ก็ได้กล่าวถึงเรื่องของจิต เพราะถ้าไม่กล่าวถึงเรื่องของจิต ก็ไม่สามารถเข้าใจเรื่องของปัจจัยต่อไปได้ คือ ฌานปัจจัย ปัจจัยที่ ๑๗ และมรรคปัจจัย ปัจจัยที่ ๑๘

เพราะฉะนั้น สำหรับสภาพธรรมที่เป็นฌานปัจจัย โดยองค์ธรรมได้แก่ วิตกเจตสิก ๑ วิจาร์เจตสิก ๑ ปีติเจตสิก ๑ โสมนัสเวทนา ๑ โทมนัสเวทนา ๑ อุเบกขาเวทนา ๑ และเอกัคคตาเจตสิก ๑ ซึ่งถ้ากล่าวโดยองค์ธรรม ได้แก่ เจตสิก ๕ ดวง แต่ถ้าแยกเป็นประเภทแล้วเป็น ๗ ที่เป็นฌานปัจจัย สำหรับเจตสิกซึ่งเป็นฌานปัจจัย ได้แก่ วิตกเจตสิก เป็นสำคัญ

เรื่องของสภาพธรรมเป็นเรื่องที่ยากแก่การที่จะประจักษ์แจ้งหรือเข้าใจโดยละเอียด แต่เป็นเรื่องซึ่งสามารถที่จะฟัง และพิจารณาในเหตุผล และพยายามที่จะ

เข้าใจในสภาพธรรมซึ่งเป็นที่ยึดของผลที่เกิดขึ้น เพราะปัจจัยหมายความว่าถึงสภาพธรรมซึ่งเป็นที่ยึดของผลที่เกิดขึ้น ถ้าไม่มีสภาพธรรมนี้ ผลที่จะอาศัยเกิดก็ไม่มีที่ยึดเกิด แต่เพราะมีปัจจัยซึ่งเป็นสภาพธรรมที่เป็นที่ยึดของผล ผลนั้นจึงเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น จิตใดมีวิตกเจตสิกเกิดร่วมด้วย จิตนั้นก็มีกำลังเพิ่มขึ้นจากการที่จะมีเพียงเจตสิก ๗ ด้วยเหตุนี้อุเบกขาสันติริณะเมื่อประกอบด้วยวิตกเจตสิกจึงสามารถทำกิจปฏิสนธิได้ เพราะอกุศลวิบากมีเพียง ๗ ดวงเท่านั้น และเพิ่มกำลังขึ้นตามกิจหน้าที่ของจิตนั้น ๆ ด้วย

เมื่อได้ยินคำว่า ฌาน ไม่ควรเข้าใจว่า หมายถึงแต่เฉพาะรูปาวจรจิต และรูปาวจรจิต แต่ต้องหมายความว่าถึงเจตสิกซึ่งเป็นฌานปัจจัยที่ตรึง จรด พัง เผา อารมณ์

ลักษณะของวิตกเจตสิกใครจะรู้ได้ เวลานี้ก็กำลังเกิดอยู่ เมื่อจักขุวิญญาณที่ประกอบด้วยเจตสิก ๗ ดวงดับไปแล้ว สัมปฏิจฉันนจิตเกิดต่อ สันติริณจิตเกิดต่อ มีวิตกเจตสิกเกิดกับสัมปฏิจฉันนจิตและสันติริณจิต แต่ลักษณะของวิตกเจตสิกไม่ได้ปรากฏเลย แต่เพราะเป็นสภาพที่จรดในอารมณ์ จึงมีกำลังที่จะเป็นปัจจัยในขณะทีปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น ถ้าเป็นอุเบกขาสันติริณอกุศลวิบาก ขณะนั้นก็ประกอบด้วยวิตกเจตสิกซึ่งจรดในอารมณ์ที่ปฏิสนธิจิตเกิดขึ้นในขณะนั้น มิฉะนั้นแล้วจะให้จิตดวงไหนทำกิจปฏิสนธิที่เป็นอกุศลวิบาก เพราะไม่ต้องประกอบด้วยเหตุใด ๆ ทั้งสิ้น

โลภะเป็นอกุศลเหตุ โทสะเป็นอกุศลเหตุ โมหะเป็นอกุศลเหตุ จิตใดที่ประกอบด้วยโลภเจตสิก โทสเจตสิก โมหเจตสิก เป็นเหตุ ไม่ใช่เป็นผล ไม่เป็นวิบาก เมื่อชื่อว่าอกุศลเหตุ ต้องเกิดกับอกุศลจิตเท่านั้น จะไม่เกิดกับอกุศลวิบากจิต เพราะฉะนั้น ปฏิสนธิจิตซึ่งเป็นอกุศลวิบาก เป็นผล จึงไม่ประกอบด้วยโลภเจตสิก โทสเจตสิก โมหเจตสิก จึงเป็นเหตุกปฏิสนธิ

ไม่มีใครสามารถเปลี่ยนแปลงธรรมเหล่านี้ได้เลย เมื่อเป็นอย่างนี้ ก็เป็นอย่างนี้ เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไม่ได้ เพียงแต่จะรู้หรือไม่รู้เท่านั้นเองว่า ปฏิสนธิจิตของสัตว์

ทั้งหลายที่เกิดในอบายภูมิ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ในนรก หรือเป็นเปรต เป็นอสุรกาย เป็นสัตว์ดิรัจฉาน ปฏิสนธินั้นไม่ประกอบด้วยเหตุใด ๆ เลย

สำหรับผู้ปฏิสนธิในมนุษย์และในสวรรค์ ที่เป็นสุคติปฏิสนธิ แต่เป็นอเหตุกะ คือ ปฏิสนธิด้วยสันติรัตนกุศลวิบาก เป็นผู้ที่พิจารณาตั้งแต่กำเนิด ปฏิสนธินั้นก็ไม่มีเหตุใด ๆ ประกอบทั้งสิ้น แต่ก็เกิดแล้วเพราะกรรม

สำหรับฌานปัจจัย ไม่มีปัญหาอะไรมาก ได้แก่ สภาพธรรมที่เป็นองค์ฌาน ๗ คือ วิตกเจตสิก ๑ วิจาร์เจตสิก ๑ ปิติเจตสิก ๑ โสมนัสเวทนา ๑ โทมนัสเวทนา ๑ อุเบกขาเวทนา ๑ และเอกัคคตาเจตสิก ๑ นี่คือฌานปัจจัย

เพราะฉะนั้น เวลาที่ต้องการอบรมเจริญความสงบ จะขาดสภาพธรรมที่เป็นองค์ฌานเหล่านี้ไม่ได้ คือ ต้องมีวิตก วิจาร์ ปิติ และเมื่อเป็นการเจริญความสงบ เวทนาต้องประกอบด้วยโสมนัสเวทนาสำหรับฌานที่ ๑ จนถึงฌานที่ ๔ โดยปัจจัยนี้ และสำหรับฌานที่ ๕ ก็เป็นอุเบกขาเวทนา และต้องประกอบด้วยเอกัคคตาเจตสิก เพราะสภาพธรรม ๕ นี้ เป็นปฏิปักษ์กับนิรวณธรรม ๕

แต่ถึงแม้ไม่ได้เจริญฌาน วิตกเจตสิกเกิดขึ้นขณะใด ก็เป็นฌานปัจจัย ในขณะนั้น เพราะฉะนั้น ปฏิสนธิจิตในอบายภูมิ คือ อุเบกขาสันติรัตนกุศลวิบาก มีฌานปัจจัย เพราะวิตกเจตสิกเป็นฌานปัจจัยแก่ปฏิสนธิจิตและกัมมชรูปที่เกิดพร้อมกัน ในขณะนั้น ขณะปฏิสนธิต้องมีฌานปัจจัย เพราะว่าทำกิจปฏิสนธิ

ถ. อกุศล ๑๒ ให้ผลเป็นวิบากเพียง ๗ ส่วนฝ่ายมหากุศล ๘ ให้ผลเป็นกุศลวิบาก ๑๖ เพราะเหตุอะไรจึงให้ผลไม่เท่ากัน

สุ. เป็นเรื่องที่น่าคิด เพราะทางฝ่ายอกุศลมีถึง ๑๒ คือ โภสมูลจิต ๘ โทสมูลจิต ๒ โมหมูลจิต ๒ แต่เวลาที่ให้ผล เป็นอกุศลวิบาก ๗ เท่านั้น ส่วนทางฝ่ายมหากุศลมี ๘ แต่ให้ผลเป็นกุศลวิบาก ๑๖ คือ ให้ผลเป็นอเหตุกกุศลวิบาก เป็นกุศลวิบากที่ไม่ประกอบด้วยโสภณเหตุ ๓ คือ ไม่ประกอบด้วยอโลภเจตสิก อโทสเจตสิก อโมหเจตสิก เป็นอเหตุกกุศลวิบาก ๘ และเป็นมหาวิบากซึ่งประกอบด้วยโสภณเหตุอีก ๘ รวมเป็น ๑๖

มหากุศลจิตมี ๘ แต่ให้ผลถึง ๑๖ อกุศลจิตมี ๑๒ แต่ให้ผลเพียง ๗

ทั้งหมดนี้ย่อมเป็นไปตามเหตุปัจจัยทั้งสิ้น แสดงให้เห็นถึงเรื่องของกัมมปัจจัย ได้แก่ เจตนา ที่จะกระทำการนั้น ๆ ว่า เมื่อเจตนาเกิดขึ้น เป็นอกุศลกรรมที่จะกระทำทุจริตกรรมทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง หรือทางใจบ้าง ซึ่งในชีวิตประจำวัน พอที่จะสังเกตได้ถ้าสติจะระลึkB้าง โลภะในวันหนึ่ง ๆ ที่เป็นธรรมดา ไม่ได้ก่อให้เกิดเจตนาที่จะทำทุจริตเลย และโทสะธรรมดาที่เป็นความไม่สบายใจ ชุ่นใจ รำคาญใจ แต่ไม่ถึงกับกระทำทุจริตกรรม นั่นก็ประเภทหนึ่ง แต่สำหรับโลภะและโทสะ เวลาที่กำลังขึ้น ถ้าสติเกิดย่อมจะสังเกตได้ว่า มีเจตนาเล็ก ๆ น้อย ๆ บ้างไหมที่เป็นทุจริต เป็นต้นว่า มะม่วงข้างบ้าน ไม่ต้องเป็นของที่ใหญ่โต มีความพอใจเกิดขึ้นบ้างหรือเปล่า ลูกมะม่วงโตขึ้นทุกวัน ๆ ความพอใจเพิ่มขึ้นทุกวัน ๆ หรือเปล่า มีกำลังถึงกับเอื้อมมือไปเก็บหรือเปล่า ถ้าเป็นผู้ที่มีสติจะรู้ว่า โลภะนั้นมีกำลังขึ้นแล้ว ถึงกับกระทำกายกรรมที่เป็นทุจริต

เมื่อเจตนาที่เป็นกายกรรมที่เป็นทุจริตเกิดขึ้นแล้ว อกุศลเจตนาตัวเองเป็นปัจจัยที่จะให้อกุศลวิบากจิตเกิดขึ้นโดยไม่ต้องอาศัยเหตุ คือ ไม่ต้องมีโลภเจตสิก โทสเจตสิก โมหเจตสิก หรืออโลภเจตสิก อโทสเจตสิก อโมหเจตสิก และไม่ต้องอาศัยเจตสิกอื่น ๆ อีกมาก แต่อาศัยเจตสิกเพียงไม่กี่ดวง ก็สามารถเป็นปัจจัยให้อกุศลวิบากเกิดได้ เพราะมีกรรมเป็นปัจจัยแล้ว เพราะฉะนั้น อกุศลวิบาก ๗ ไม่ต้องอาศัยเจตสิกมากก็สามารถที่จะเกิดขึ้นเป็นผลของกรรม

เป็นความจำเป็นที่จะต้องขอล่าวถึงเจตสิกบ้าง เพื่อให้เข้าใจว่า เพราะเหตุใดจึงเป็นปัจจัยให้อกุศลวิบากจิตเกิด

สำหรับเจตสิก ทั้งหมดมี ๕๒ ประเภท แยกเป็นอัญญสมานาเจตสิก คือ เจตสิกซึ่งสามารถเกิดกับจิตได้ทุกประเภท คือ เกิดกับกุศลจิตก็ได้ อกุศลจิตก็ได้ วิบากจิตก็ได้ กิริยาจิตก็ได้ เกิดกับจิตที่เป็นกามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ หรือโลกุตตรภูมิก็ได้

อัญญสมาณาเจตสิก มีทั้งหมด ๑๓ ประเภท หรือ ๑๓ ดวง ซึ่งใน ๑๓ ประเภท
ยังแยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ เป็นสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ หมายความว่า
เจตสิก ๗ ดวงนี้ ต้องเกิดกับจิตทุกดวง เพราะฉะนั้น อกุศลวิบากจิตต้องมีเจตสิก ๗ นี้
เกิดร่วมด้วย

ไม่มีจิตที่มีเจตสิกเกิดน้อยกว่า ๗ ดวงนี้ เพราะสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗
ได้แก่ ผัสสเจตสิก ๑ เวทนาเจตสิก ๑ สัญญาเจตสิก ๑ เจตนาเจตสิก ๑
เอกัคคตาเจตสิก ๑ ชีวิตินทริยเจตสิก ๑ และมนสิการเจตสิก ๑ เป็นสหชาติปัจจัย
เป็นสัมปยุตตปัจจัย ที่กรรมเป็นปัจจัยทำให้อกุศลวิบากจิตเกิดพร้อมกับเจตสิก ๗ ดวง
นี้ซึ่งเป็นสัพพจิตตสาธารณเจตสิก เกิดพร้อมกับจักขุวิญญาณ เห็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ต้อง
อาศัยเจตสิกอื่นมากมาย เพียง ๗ เท่านั้นก็เกิดขึ้นได้ เพราะอกุศลกรรมเป็นปัจจัย
ขณะที่ได้ยินเสียงที่ไม่ดี ก็เป็นโสตวิญญาณเกิดพร้อมกับเจตสิก ๗ ดวงนี้ ได้ยินเสียง
ที่ไม่ดี ขณะที่ได้กลิ่นไม่ดี ขณะที่ลิ้มรสไม่ดี ขณะที่รู้โผฏฐัพพะที่ไม่ดี ทั้งหมดนี้เป็น
ผลของอกุศลกรรม

๑๓๐๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๗

สุ แต่ทางฝ่ายอกุศล ขอให้คิดดูว่า ตาก็เห็นสิ่งที่ไม่ดี หูก็ได้ยินเสียงที่ไม่ดี จมูกก็ได้กลิ่นที่ไม่ดี ลิ้นก็ลิ้มรสที่ไม่ดี กายก็กระทบกับไผ่ภูฐัพพะที่ไม่ดี บ่อย ๆ เหนื่อย ๆ มาก ๆ ตลอดทุกวัน ๆ จะเป็นอย่างไร ในเมื่อการเกิดในสุคติภูมิ เช่น ในมนุษยภูมิ เป็นผลของกุศล แต่อกุศลกรรมที่ได้กระทำแล้วยังมีปัจจัยให้เห็นสิ่งที่ไม่ดีบ้าง บ้างเท่านั้นนะ ได้ยินเสียงที่ไม่ดีบ้าง ได้กลิ่นที่ไม่ดีบ้าง ขณะนี้ไม่ใช่กลิ่นที่ไม่ดี ใช่ไหม เพราะฉะนั้น กลิ่นที่ไม่ดีบ้างจะเล็กน้อยสักเท่าไรเมื่อเทียบกับอกุศลวิบาก ซึ่งจะต้องเห็น ต้องได้ยิน ต้องได้กลิ่น ต้องลิ้มรส ต้องกระทบไผ่ภูฐัพพะสิ่งที่ไม่ดี ตลอดเวลามาก ๆ นาน ๆ แม้ว่ามีจำนวนน้อย คือ ทางตาที่ทำงานเห็น ๑ ดวง ทางหูทำงานได้ยิน ๑ ดวง ทางจมูกทำงานได้กลิ่น ๑ ดวง ทางลิ้นทำงานลิ้มรส ๑ ดวง ทางกายทำงานรู้ไผ่ภูฐัพพะ ๑ ดวง เป็นอกุศลวิบาก ๕ ดวง และมีสัมปฏิจฉันทจิตซึ่งเกิดต่อจากจักขุวิญญาณ โสทวิญญูญาณ ฆานวิญญูญาณ ชิวหาวิญญูญาณ กายวิญญูญาณ อีก ๑ ดวง และมีสันตริณจิตตอกุศลวิบากเกิดต่อจากสัมปฏิจฉันทจิต อีก ๑ ดวง ทำกิจพิจารณาอารมณ์ที่ตา หู จมูก ลิ้น กายรู้และดับไปก่อนเท่านั้นเอง เพียง ๗ เพราะมีกรรมเป็นปัจจัย ก็ทำให้อกุศลวิบากจิต ๗ ดวงนี้เกิดขึ้น

ซึ่งความจริงแล้ว ขอให้พิจารณาถึงความต้องการวิบากจิต ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ถ้าทุกคนเกิดมาไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ลิ้มรส ไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส พอใจหรือไม่พอใจที่จะไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ลิ้มรส ไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส

หรือว่าเกิดมาแล้ว ต้องการเห็น แต่ต้องการเห็นสิ่งที่ดี ๆ ต้องการได้ยิน แต่ต้องการได้ยินสิ่งที่ดี ๆ ต้องการได้กลิ่นที่ดี ๆ ต้องการลิ้มรสที่ดี ๆ ต้องการรู้ไผ่ภูฐัพพะที่ดี ๆ ก็ยังต้องการอยู่

เพราะฉะนั้น ความสำคัญของจักขุวิญญาณ โสตวิญาณ ฆานวิญาณ ชิวหาวิญาณ กายวิญาณ ก็คือ เมื่อเกิดมาแล้วต้องเห็น ต้องได้ยิน ต้องได้กลิ่น ต้องลิ้มรส ต้องรู้โผฏฐัพพะ ซึ่งสำหรับทางฝ่ายกุศล ต้องอาศัยปัจจัยอีก คือ เจตสิก อื่นๆ ที่จะทำให้เป็นพื้นฐานของจิตว่า เมื่อวิบากจิตเกิดขึ้น ทางตาเห็น ทางหูได้ยิน ทางจมูกได้กลิ่น ทางลิ้นลิ้มรส ทางกายรู้โผฏฐัพพะแล้ว พื้นฐานของจิตที่เมื่อได้อารมณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นแล้ว จะเกิดเป็นกุศล นั่นเป็นสิ่งที่ทำให้ทางฝ่ายกุศลมีวิบากมากกว่าทางฝ่ายอกุศล

กล่าวคือ ถ้าเทียบโดยทางตา หู จมูก ลิ้น กาย สำหรับกุศลวิบากและอกุศลวิบากแล้ว ทางฝ่ายกุศลวิบากมีจำนวนมากกว่าทางฝ่ายอกุศลวิบากเพียงดวงเดียว เพราะว่าสำหรับทางตา มีจักขุวิญญาณอกุศลวิบาก ๑ กุศลวิบาก ๑ เท่ากัน ทางหูมีโสตวิญาณอกุศลวิบาก ๑ กุศลวิบาก ๑ เท่ากัน ทางจมูกมีฆานวิญาณอกุศลวิบาก ๑ กุศลวิบาก ๑ เท่ากัน ทางลิ้นมีชิวหาวิญาณอกุศลวิบาก ๑ กุศลวิบาก ๑ เท่ากัน ทางกายมีกายวิญาณอกุศลวิบาก ๑ กุศลวิบาก ๑ เท่ากัน รวมตา หู จมูก ลิ้น กาย อกุศลวิบาก ๕ กุศลวิบาก ๕ เท่ากัน

สำหรับสัมปฏิจฉันนะซึ่งเป็นวิบาก ทางฝ่ายอกุศลวิบาก มีสัมปฏิจฉันนะ ๑ ทางฝ่ายกุศลวิบาก ก็มีสัมปฏิจฉันนะ ๑ เท่ากันอีก

แต่สำหรับสันตிரณจิตเท่านั้น ที่ทางฝ่ายกุศลมี ๒ และทางฝ่ายอกุศลมี ๑ คือ ทางฝ่ายอกุศลมีอุเบกขาสันตிரณอกุศลวิบาก ๑ ทางฝ่ายกุศลมีอุเบกขาสันตிரณอกุศลวิบาก ๑ ขณะที่พิจารณาอารมณ์ที่ดีปานกลาง และมีโสมนัสสันตிரณอกุศลวิบากอีก ๑ ขณะที่พิจารณาอารมณ์ที่ดีเลิศหรือประณีต เพราะอารมณ์ทางฝ่ายกุศลจะประณีตจากชั้นมนุษย์ถึงชั้นสวรรค์ที่สูงขึ้น จนถึงสวรรค์ชั้นที่ ๖

แสดงให้เห็นว่า เรื่องของวิบาก ไม่ต้องอาศัยเหตุหนึ่งเหตุใดเกิดขึ้น เพราะกรรมที่ได้กระทำแล้วเป็นปัจจัยพอที่จะให้อเหตุวิบากที่เป็นทั้งอกุศลวิบาก ๗ และกุศลวิบาก ๘ เกิดขึ้นได้

แต่ความต่างกัน ไม่ใช่ต่างกันที่เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส แต่ต่างกันที่พื้นฐานของจิตซึ่งปฏิสนธิว่า พื้นฐานของจิตที่ปฏิสนธินั้น มีเหตุที่เป็น โสภณเหตุเกิดร่วมด้วยหรือเปล่า เพราะว่าโสภณเหตุมี ๓ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ และอโมหเหตุคือปัญญา ถ้าจิตใดที่เป็นปฏิสนธิจิตเกิดพร้อมกับอโลภเหตุ อโทสเหตุ ก็จัดเป็นบุคคลซึ่งไม่ประกอบด้วยปัญญา ซึ่งผลของกรรมที่ประณีตก็จะทำให้มีความสุขสมบูรณ์ตามระดับขั้นของกรรมนั้น ๆ แต่ถ้าเป็นผลของกรรมที่ประกอบด้วยปัญญา ความต่างอยู่ที่ว่า เห็นสิ่งที่ดีด้วยกัน ได้ยินเสียงที่ดีด้วยกัน เป็นต้น แต่กุศลจิตที่ประกอบด้วยปัญญาเกิดหลังจากที่เห็นสิ่งที่ดี และได้ยินเสียงที่ดี หรืออาจจะเห็นสิ่งที่ไม่ดี ได้ยินเสียงที่ไม่ดีก็ตาม แต่ผู้ที่ปฏิสนธิจิตเกิดพร้อมกับปัญญา ก็จะเป็นพื้นฐานทำให้มหากุศลจิตที่เกิดพร้อมกับปัญญาเกิดต่อจากการเห็นสิ่งที่ดีหรือสิ่งที่ไม่ดี ได้

เพราะฉะนั้น ทางฝ่ายกุศล นอกจากจะให้ผลเป็นอเหตุกกุศลวิบาก คือ เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ยังทำให้ปฏิสนธิต่างกัน เพื่อที่จะเป็นพื้นฐานของจิตที่ต่างกันว่า เมื่อเห็นแล้ว ได้ยินแล้ว กุศลจิตประเภทใดจะเกิด

สำหรับผลทางฝ่ายกุศลที่เพิ่มขึ้นนั้น คือ เพิ่มมหาวิบาก ๘ ดวง ซึ่งทำกิจปฏิสนธิ ทำกิจภวังค์ ทำกิจตทาลัมพนะ และทำกิจจุติ แต่ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย เหน็บ ๆ กันกับทางฝ่ายอกุศลวิบาก ไม่ต่างกันเลย

ผู้ที่เป็นมนุษย์เกิดพร้อมกับปัญญา เวลาลิ้มรสอาหารที่อร่อย และให้สัตว์เลี้ยงในบ้านได้ลิ้มรสอาหารนั้นด้วย กุศลวิบากของสัตว์กับกุศลวิบากของผู้ที่ปฏิสนธิประกอบด้วยปัญญาก็เหมือนกัน เป็นผลของกรรมที่ทำให้ได้ลิ้มรสที่อร่อย แต่เมื่อลิ้มรสที่อร่อยแล้ว ผู้ที่เกิดพร้อมกับปัญญาอาจจะมีกุศลขั้นต่าง ๆ เกิดขึ้น ถึงขั้นที่ประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับก็ได้ แต่สำหรับผู้ปฏิสนธิด้วยอุเบกขาสันตிரณอกุศลวิบาก เป็นสัตว์ดิรัจฉาน ลิ้มรสอาหารที่อร่อยได้ แต่ไม่มีพื้นฐานของจิตที่จะทำให้ปัญญาเกิดขึ้นรู้แจ้งสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้น ผลของกุศลที่มากกว่าอกุศล คือ เพิ่มโสมนัสสันติระณะ เพราะ
อารมณ์ของกุศลนั้นมีถึงขั้นประณีต และเพิ่มมหาวิบากอีก ๘ ที่ทำกิจปฏิสนธิ ภาวังค์
จตุติ และตทาลัมพนะ

ถ. อกุศลวิบาก ๗ ดวง ดวงสุดท้าย คือ อุเบกขาสันติระณอกุศลวิบากจิต
ทำกิจปฏิสนธิได้ดวงเดียว ใช่ไหม

ส. ถูกต้อง อกุศลวิบากมี ๗ อุเบกขาสันติระณอกุศลวิบากดวงเดียวทำ
กิจปฏิสนธิ เพราะฉะนั้น อุเบกขาสันติระณะมีถึง ๕ กิจ คือ เมื่อทำปฏิสนธิกิจแล้ว
ก็ทำภาวังคกิจด้วย ทำจตุติกิจด้วย ทำสันติระณกิจด้วย ทำตทาลัมพนกิจด้วย นี่ทาง
ฝ่ายอกุศลวิบาก ทางฝ่ายกุศลวิบาก อุเบกขาสันติระณะก็สามารถทำกิจปฏิสนธิได้

ถ. ได้ครบทั้ง ๕ กิจไหม

ส. เหมือนกัน ส่วนโสมนัสสันติระณะทำได้เพียง ๒ กิจ เพราะว่า
โสมนัสสันติระณะทำกิจปฏิสนธิไม่ได้ ทำกิจภาวังค์ไม่ได้ ทำกิจจตุติไม่ได้ สำหรับ
มหาวิบากทำได้ ๔ กิจ ไม่ถึง ๕ กิจ คือ ทำปฏิสนธิกิจได้ ภาวังคกิจได้ จตุติกิจได้ และ
ตทาลัมพนกิจได้

ถ. ส่วนรูปาวจรกุศล หรืออรูปาวจรกุศลในมหาวิบากก็ทำกิจได้ ๔ กิจ
เช่นเดียวกัน ใช่ไหม

ส. รูปาวจรวิบาก อรูปาวจรวิบาก ทำได้ ๓ กิจ คือ ปฏิสนธิ ภาวังค์ จตุติ
เพราะรูปพรหมภูมิไม่มีตทาลัมพนกิจ หรือเวลาที่เป็นมหัคคตขณะก็ไม่มีตทาลัมพนกิจ
ต้องสำหรับกามขณะเท่านั้น ที่จะมีตทาลัมพนกิจ

ถ. คำว่า พิจารณาจิตในจิต จิตภายใน จิตภายนอก มีความหมายต่างกัน
อย่างไร และเกี่ยวกับจิต ๑๒๑ อย่างไร

ส. เป็นชีวิตประจำวัน เคยคิดถึงจิตของคนอื่นบ้างไหมว่า เวลาที่กำลัง
โกรธ เขากำลังเสียใจ เขากำลังน้อยใจ ขณะนั้นถ้าสติปัฏฐานเกิด ก็กำลังมีจิตของ
คนอื่นเป็นอารมณ์ ซึ่งไม่ควรจะหลงลืม

ถ. เรียกว่าจิตภายนอก ใช่ไหม

- ส. ใช่ เมื่อเป็นจิตของคนอื่น
- ถ. ถ้าจิตของตนเอง เป็นจิตภายใน ใช่ไหม
- ส. ถูกต้อง
- ถ. การพิจารณาจิตในจิตเป็นอย่างไร
- ส. คือ รู้ว่าจิตเป็นจิต ไม่ใช่เรา เห็นว่าจิตเป็นจิต ไม่ใช่เรา
- ถ. การพิจารณาภายในกาย
- ส. เห็นว่ากายเป็นกาย ไม่ใช่เรา
- ถ. เห็นธรรมในธรรม
- ส. เหมือนกัน ธรรมอื่นนอกจากส่วนที่จำแนกเป็นกาย เวทนา จิต ก็เป็นเห็นธรรมในธรรม
- ถ. ... ภายในกาย หมายความว่า เห็นกายไม่ใช่ตัวตน
- ส. เห็นกายว่าเป็นกาย และการเห็นกาย ก็คือ ระลึกที่ส่วนหนึ่งส่วนใด ที่กาย ที่ปรากฏ
- ถ. ทำไมในพระไตรปิฎกต้องมีคำว่า ภายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต ธรรมในธรรม ทำให้เกิดความสงสัย
- ส. กายะ หมายความว่าถึงสภาพที่ประชุมรวมกัน เพราะฉะนั้น ที่กายนี้ก็มี รูปมากมายหลายรูปที่ประชุมรวมกัน เวลาระลึกที่กาย ตรงส่วนที่ปรากฏ หมายความว่าถึงส่วนของกายที่ปรากฏ ไม่สามารถจะระลึกทั่วทั้งตัวพร้อมกันทีเดียว
- ถ. เวทนาในเวทนา
- ส. เวทณาก็มี ที่กำลังปรากฏก็ระลึกได้ ที่ไม่ปรากฏก็ระลึกไม่ได้
- ถ. ธรรมในธรรม
- ส. ก็เหมือนกัน ข้อสำคัญ คือ ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจด้วย

เวลาอ่านหนังสือพิมพ์ เรื่องของใครในหนังสือพิมพ์ มีอะไรเป็นอารมณ์ มีเรื่องของคนอื่น ไซ้ใหม่ เป็นสติปัฏฐานได้ไหม ถ้าระลึกลักษณะสภาพของจิตที่กำลังมีเรื่องนั้นเป็นอารมณ์ว่า แท้ที่จริงแล้วก็ยังเป็นจิตที่กำลังนึกหรือคิด มิฉะนั้นแล้วเรื่องนั้นไม่มี

เพราะฉะนั้น เรื่องจริง ๆ นี้ เป็นแต่เพียงเรื่อง ไม่ใช่ลักษณะสภาพของปรมาัตถธรรมอย่างแท้จริง อย่างอ่อน อย่างเสียง อย่างกลิ่น ดังนั้น อารมณ์จึงมี ๖ ทาง

ทางตา เห็นสิ่งที่กำลังปรากฏและยังไม่ได้ดับ ที่กำลังปรากฏในขณะนี้เพราะยังไม่ดับ แต่ก็ดับอย่างรวดเร็วเหลือเกิน และก็เกิดปรากฏอีกสลับต่อกันอย่างรวดเร็วจนไม่ปรากฏว่าเกิดและดับไป ปรากฏเสมือนว่าไม่ได้ดับไปเลย นี่คือการรู้อารมณ์ทางตา ต้องมีสิ่งที่กำลังปรากฏจริง ๆ

ทางหู ถ้าใช้คำว่าทางหู หมายความว่าเสียงกระทบกับโสตทวาร คือโสตประสาท เสียงจริง ๆ เกิดขึ้นและยังไม่ได้ดับ กระทบกับโสตประสาทที่ยังไม่ได้ดับ ทำให้มีการได้ยินเสียงจริง ๆ นี่คือการรู้อารมณ์ทางหู คือ รู้อยู่ที่ยังไม่ได้ดับที่กระทบทางหู

ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็จะต้องรู้อยู่ที่ยังไม่ได้ดับ

แต่ทางใจ สามารถรู้อารมณ์ได้มากมาย กว้างขวาง หลายเรื่อง เป็นเรื่องเป็นราวต่าง ๆ ก็ได้ ในวันหนึ่ง ๆ คิดถึงเรื่องของตัวเองบ้าง คิดถึงเรื่องของคนอื่นบ้าง ไม่ว่าจะเป็นทางตาเห็น ก็ไม่ได้มีแต่เฉพาะสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ยังมีเห็นคนกำลังทำสิ่งต่าง ๆ และก็นึกถึงคนนั้นต่าง ๆ ด้วย

แสดงให้เห็นว่า ทางใจเกิดสืบทอดจากทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย จึงควรที่จะระลึกด้วยว่า แท้ที่จริงแล้วในขณะนั้น สภาพธรรมที่เป็นปรมาัตถธรรม คือ จิต ที่เกิดขึ้นนึกถึงเรื่องต่าง ๆ หลังจากที่ได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้รส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส เพื่อที่จะไม่มีตัวเรา ไม่มีตัวตน ไม่มีทั้งผู้ที่กำลังคิด และบุคคลซึ่งกำลังคิดถึง

ทุกท่านดูโทรทัศน์ มีข่าว มีละคร มีเรื่องอะไรมากมาย ขณะนั้นสติระลึกจะรู้ว่า แท้ที่จริงแล้วเป็นสภาพที่กำลังนึก แล้วแต่ว่าจะนึกถึงอะไร นึกถึงบุคคลไหน ตามเรื่องที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ หรือว่าในโทรทัศน์

ถ. จิตที่กำลังพิจารณา กำลังเรียนรู้ เพื่อศึกษาให้รู้เรื่องจิต ๑๒๑ ดวง จิตที่กำลังเรียนรู้แบบนี้ เป็นจิตดวงไหน

ส. มหากุศลจิต เพราะถ้าเป็นอกุศลจิตจะไม่ศึกษาธรรม จะไม่ศึกษาเรื่อง จิต ถ้าเป็นอกุศลจิต จะพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ แต่ต้อง ระวัง เพราะโลกมูลจิตสามารถที่จะพอใจในทุกสิ่งทุกอย่างได้ เว้นนิพพาน และ โลกุตตรธรรมเท่านั้น

ถ้ากุศลจิตเกิด ติดและพอใจในกุศลนั้นว่า เราได้ทำกุศลอย่างนั้น ๆ เพราะฉะนั้น ในขณะที่ศึกษาธรรม ต้องพิจารณาถึงความละเอียดด้วยว่า มีความสำคัญตนว่าได้เข้าใจธรรมเพิ่มขึ้นมากกว่าคนอื่นหรือเปล่า ถ้ามีการ เปรียบเทียบ หรือมีการนึกถึงบุคคลอื่นในทางแข่งดี ในทางลบหลู่ ในทางตีเสมอก็ตาม ขณะนั้นเป็นอกุศล

สภาพของจิตเกิดดับสลับต่อกันอย่างรวดเร็วและละเอียดมาก ต้องอาศัยสติที่ ระลึกจริง ๆ จึงสามารถที่จะแยกอกุศลออกจากกุศลได้ และจึงจะละอกุศล เพราะถ้า ยังไม่รู้ว่าขณะใดเป็นอกุศล ละอกุศลไม่ได้

เพราะฉะนั้น การศึกษาเรื่องของปรมัตถธรรม คือ จิต เจตสิก รูป และปัจจัย คือ จิต เจตสิก รูป ซึ่งต่างเป็นปัจจัยซึ่งกันและกันทำให้สภาพธรรมเกิดขึ้นเป็นไป แต่ละขณะ ๆ ในวันหนึ่ง ๆ ก็เป็นเครื่องประกอบที่จะทำให้ปัญญาสามารถละลาย การยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เมื่อสติเกิดและระลึกลักษณะของสภาพธรรมหนึ่ง สภาพธรรมใดทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

แต่ต้องเข้าใจจุดประสงค์ว่า เพื่อเป็นเครื่องประกอบ เป็นสังขารชั้นที่ที่จะทำให้ ปัญญาสามารถละลายการติด การยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนได้

